

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

Planinski

VESTNIK

11
2015

PLANINSKA
ZVEŽA
SLOVENIJE

3,90
EUR



TEMA MESECA

Potomci Tirolcev v Sloveniji

INTERVJU

Ivan Rejc, Tomaž Willenpart

Z NAMI NA POT

Obir, Nad Baško grapo

120
let
Planinskega
vestnika

AKCIJA

Komplet treh planinskih zemljevidov in flomaster piši-briši po ceni 13,90 €

Po akcijski ceni vam je na voljo nov komplet treh planinskih zemljevidov, plastificiranih Kamniško-Savinjskih Alp in Karavank ter papirnatega Krna. Skupaj s flomastrom piši-briši, je v Planinski trgovini do konca leta na voljo po akcijski ceni 13,90 €. Redna cena zemljevidov je 27,80 €.

Planinske poti na zemljevidih so prikazane na osnovi zadnjega stanja iz katastra planinskih poti PZS. Plastificirana zemljevida sta laminirana. Zaradi tega se pri uporabi ne trgata, zelo enostavno se zgibata, nista občutljiva na vlago ali sonce, po njima lahko pišemo in napisano tudi izbrišemo (piši-briši). Torej sta idealna izbira tudi ob slabih vremenskih pogojih.

Zemljevidi so formata 1005 x 480 mm in zloženi na format 110 x 240 mm.



IZ PLANINSKE ZALOŽBE - AKCIJA 50-odstotni popust

Dr. Julius Kugy,

Iz mojega življenja v gorah – faksimile z dodatkom



V letu 2008 smo beležili 150. obletnico rojstva dr. Juliusa Kugyja in 60-letnico smrti prevajalke Mire Marko Debelakove. Izdan je bil reprint prve in najpomembnejše Kugyjeve knjige *Iz mojega življenja v gorah*, ki je leta 1937 v slovenskem prevodu Mire Marko Debelakove izšla pri Planinski matici.

V prilogi Pisma je med drugim tudi reprint članka Franceta Avčina Ob odkritju spomenika Kugyju, ki je bil objavljen v *Planinskem vestniku* št. 9/53. V njem avtor, ki je osebno poznal velikega alpinista, dokazuje Kugyjevo čisto slovensko poreklo. V prilogi je tudi rodbinsko deblo družine Kugy, ki ga je skrbno pripravil Peter Hawlina in ki nedvomno potrjuje Avčinova dognanja. Objavljeni so tudi prevodi dopisovanja med Kugyjem in Miro Marko Debelakovo.

Knjiga *Iz mojega življenja v gorah* je lahko idealno darilo za osebne in poslovne prijatelje.

Format: 148 x 210 mm; faksimile 232 strani, dodatek 40 strani.

CENA: V času od 15. 11. 2015 do 15. 12. 2015 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 17,50 €* (redna cena: 35,00 €*).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštne plača naročnik.

INFORMACIJE, NAKUP in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska trgovina PZS

na sedežu: Dvorakova ulica 9, Ljubljana, v času uradnih ur, **po pošti:** p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, **po telefonu:** 01 43 45 684 v času uradnih ur, **po faksu:** 01 43 45 691, **brezplačna telefonska številka:** 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu), **e-naročila:** narocilo@pzs.si ali **spletna trgovina PZS:** <http://trgovina.pzs.si>. **Uradne ure** v Planinski založbi PZS, Ljubljana, Dvorakova 9: v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure (odmor za malico: 10.30–11.00).

Slovenski planinski muzej

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana, **telefon:** 08 380 67 30, **faks:** 04 589 10 35, **e-naročila:** info@planinskimuzej.si.



Izhaja petnajstega v mesecu.
Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke,
ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.
115. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:
Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91
E: pv@pzs.si
www.planinskivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK:
Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:
Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl,
Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate,
Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Steinbuch

LEKTORIRANJE:
Marta Krejan Čokl, Katarina Marin Hribar,
Mira Hladnik, Mojca Volkar Trobešek, Vera Lašič

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK:
Schwarz print, d. o. o.

NAKLADA: 4700 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte
po elektronskem mediju na naslov uredništva
ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne
vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave
ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega
objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu
s svojo uredniško politiko in prostorskimi
možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje
uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih
delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:
Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije,
Dvorakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana,
po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po
telefonu **080 1893 (24 ur na dan)**.



Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana.
Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika.
Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti
sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in
Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.



FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:
Mesečni na Slemenu
Foto: Boštjan Odar

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno
preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih
opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na
nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal
pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se
objektivne težave na terenu lahko spreminjajo
iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo
revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta
prevzeti nobene odgovornosti za morebitne
poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel
kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po
navodilih iz te revije.

Narava: ljuba mati ali hudobna mačeha?



Foto: Mateja Pate

Pred nekaj leti sem se, potem ko sem vse dotedanje življenje preživila v beli Ljubljani, preselila na vas. Po mnenju mnogih Bogu za hrbet. Do prvega mesta nas loči 15 ovinkastih kilometrov, 800 metrov višinske razlike in slabe pol ure vožnje. "Kako je kaj v Moldaviji?" me je zadnjič nagovoril prijateljičin mož, ki ne zamudi nobene priložnosti, da ne bi rekel kakšne pikre na račun lokacije našega prebivališča. Torej, kako je kaj pri nas v *rovta*h?

Rekla bi, da še kar pristno. Večina ljudi še vsaj približno živi in diha z naravo. V znatno manjši meri kot nekoč, da se razumemo, a hkrati neprimerno bolj kot v mestih. Ko narava počiva, upočasnijo ritem tudi ljudje, vezani na delo z zemljo, drugi pa včasih po sili razmer, ko pihne burja in s snegom zamete ceste ... Kar je v redu. Narava je že vedela, zakaj si je izmislila počitek, vsakodnevni divji tempo od jutra do večera je izum človeka, ki tako sam sebe peha v začarani krog novodobnih diagnoz.

Kar se mi zdi neprecenljivo pri prebivanju na robu divjine in dobra naložba v prihodnost, je možnost, da otroci odraščajo v sožitju z naravo in se v njej učijo. Tako recimo, če karikiram, v nasprotju z mestnimi otroki še znajo hoditi po neravnem terenu in še vedo, da piščanci nimajo štirih nog, kot je nekoč izjavil vnuk očetovega prijatelja, ker so imeli na krožniku pač vedno štiri kurja bedra ... In da krave niso vijolične. Pa da se ne bi kdo nasmihal! Pred časom je po spletu krožil sestavek z naslovom *Zgodba nekega osnovnošolskega učitelja iz šole v naravi*, ki se mi je (čeprav mi je med branjem risal nasmeške na obraz) zdel pravzaprav zaskrbljujoč. Avtor v njem opozarja na pereč problem, namreč, da so dandanašnji otroci tako oddaljeni od narave, da je ne dojemajo več kot svoj bivalni prostor, kot Mater Naravo, temveč kot sovražno okolje, v katerem nanje pretijo raznorazne nevarnosti. Za kar seveda niso krivi sami. Mlad človek nima, česar mu ne daš, vztrajno ponavlja neutrudna borka za ohranjanje ljudske dediščine Dušica Kunaver. Kot pravi avtor sestavka, pred slabega pol stoletja ni bilo šest- ali sedemletnika, ki ne bi znal zakuriti ognja iz vlažnih vej in se pripraviti na noč v naravi, danes pa je, če povzamem opažanja omenjenega učitelja, stanje porazno. Na šolskih izletih v hribe se je izkazalo, da se starejšim osnovnošolcem niti sanja ne, kako preživeti v naravi. Izmed petdesetih otrok niti eden ni znal zakuriti ognja in se pripraviti na zasilno prenočevanje na prostem. Zgovoren je tudi podatek, da nihče izmed njih še ni spal v šotoru, čemur menda botruje odpor proti kačam, žuželkam in drugi golazni, ki preži na ljudi na taborjenju.

Nekoč, ne tako zelo daleč nazaj, ljudje narave niso doživljali kot nekaj nevarnega in sovražnega, ampak so jo poznali in imeli radi, saj jim je navsezadnje omogočala preživetje. In nam ga še danes, le da je ne poznamo več in si v njej ne znamo več pomagati, ampak si delamo utvare, da bomo preživel s pomočjo tehnologije. A ko bo naslednjič močno zamahnila z repom v obliki kakšne ujme, ki nam bo recimo za dlje časa sesula oskrbo z električno energijo, se bodo iluzije kaj hitro sesule v prah. Takrat se bo zopet v pravi meri pokazalo, kako šibki smo postali zaradi naše odtujenosti od narave.

V spominu so mi ostale besede Vlaste Kunaver, hčerke legende slovenskega himalajizma Aleša Kunaverja, ki je v nekem pogovoru kot "heskončno dragoceno popotnico", ki jo je dobila od njega, omenila "občutek, da si v naravi doma, da narava ni nič strašljivega, da se v njej preživi, da te ponoči nič ne poje pod smreko". Jo bomo svojim otrokom znali/zmogli dati tudi mi? Prepričana sem, da imamo tisti, ki živimo bogu iza nogu, če ne drugega, mnogo boljše možnosti za to. Ali jih bomo v polnosti izkoristili, je stvar naše daljnovidnosti, rekla pa bi, da te premoremo več kot tisti, ki so prepričani, da je bila moja selitev na podeželje nerazumen korak v regresijo.

Mateja Pate

4 Potomci Tirolcev v Sloveniji

Zavedanje korenin

Nadja Valentinčič Furlan



28 Z nami na pot



26 Kolumna

Če te naveže na svoj štrik, še ni gorski vodnik

Marta Krejan Čokl



UVODNIK

Narava: ljuba mati ali hudobna mačeha? 1

Mateja Pate

POTOMCI TIROLCEV V SLOVENIJI

Tirolska poselitev Baške grape 4

Nadja Valentinčič Furlan

POTOMCI TIROLCEV V SLOVENIJI

Tirolska naselitev v zgornji del Selške doline 8

Miha Markelj

POTOMCI TIROLCEV V SLOVENIJI

Pogovor z Josefom Passlerjem, zgodovinarjem in bivšim županom Innichena 12

Robert Logar

INTERVJU

Pogovor z Ivanom Rejcem 16

Žarko Rovšček

SPOMINI PRED DOMAČIM PRAGOM

Polhograjske gore 18

Ciril Velkovrh

KOTIJSKE ALPE

Monte Viso, 3841 m 22

Primož Brifah

KOLUMNNA

Če te naveže na svoj štrik, še ni gorski vodnik 26

Marta Krejan Čokl

Z NAMI NA POT

Obir 28

Mojca Stritar Kučuk

ALPINISTI MED VOJNO

Padli slovenski alpinisti med drugo svetovno vojno 41

Peter Mikša

STOLETNICA ROJSTVA

Miran Cizelj 44

Franc Ekar

Vsebine vseh *Planinskih vestnikov* od leta 1895 dalje na www.pvkazalo.si



Obir

Mojca Stritar Kučuk

OPISI TUR

-  JALOVNIK IZ SELA NAD PODMELCEM
-  OJSTRC/HOCHOBIR S SEDLA ŠAJDA
-  OJSTRC/HOCHOBIR OD KAPELSKE KOČE
-  OJSTRC/HOCHOBIR S SEVEROZAHODA
-  MALI OBIR/KLEINOBIR
-  ČRNA PRST IZ KALA
-  RODICA IZ RUTA
-  ŠUA IZ KNEŠKIH RAVEN
-  ŽABIŠKI KUK S PLANINE KUK

58 Zdravje Hladno okolje

Petra Zupet



41 Alpinisti med vojno

Padli slovenski alpinisti med drugo svetovno vojno

60 Foto nasvet Fotografiranje prostoživečih živali in rastlin

Oton Naglost



INTERVJU

Pogovor s Tomažem Willenpartom, predsednikom PD Ljubljana - Matica 46

Vladimir Habjan

ŠPORTNO PLEZANJE

Predstavitev Vzhodne in Zahodne lige 49

Nejc Pozvek, Jernej Jazbec in Kristina Pahor de Maiti

PLANINSKA ORGANIZACIJA

60 let planinske orientacije v Sloveniji 52

Zdenka Mihelič

PORTRET

Marija Kurnik o spominih na prvo planinsko orientacijsko tekmovanje 54

Mateja Pate

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Planinski dom na Kumu – naj planinska koča 2015 56

Miro Eržen in Ciril Velkovrh

ZDRAVJE

Podhladitev in omrzline 58

Petra Zupet

FOTO NASVET

Fotografiranje prostoživečih živali in rastlin 60

Oton Naglost

FILM

Zadnja beseda vedno pripada gori 62

Zdenka Mihelič

NOVICE IZ VERTIKALE	64
NOVICE IZ TUJINE	65
ŠPORTNOPEZALNE NOVICE	66
PISMA BRALCEV	67
LITERATURA	67
PLANINSKA ORGANIZACIJA	70
SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ	71
TNP	72
KRATKE NOVICE	72
V SPOMIN	72

Zavedanje korenin



1

Tirolska poselitev Baške grape

Popotnike in planince, ki raziskujejo slovenske pokrajine in gore, v zgornjem delu Baške grape najbolj navdušijo slikovite vasi na južnih pobočjih Rodice, Črne prsti in Koble. Dih jim največkrat vzamejo Rut, Stržišče ali Bača, ki jih iz doline sploh ni videti, dobro pa so vidne z naštetih vrhov, pa tudi s Soriške planine, Porezna in Kojce. Še bolj čarobno jih boste doživeli, če se iz doline odpravite po vijugastih gozdnih poteh in se vam nenadoma odpre pogled na pokošene travnike in gručo prijaznih hiš. Pri vaškem koritu vas bo odžejala hladna voda, vaščani pa vam morda povedo, da njihovi predniki izvirajo iz Tirolske.

Začetek in širjenje naselitve

V začetku trinajstega stoletja so v zgornjem delu Baške grape obstajale samo vasi Grahovo, Koritnica in zametek Oblok, druge pa je bil svet poraščen z gostimi gozdovi. Območje je tedaj pripadalo goriškemu grofu Bertoldu Andeškemu, ki je bil v obdobju od leta 1218 do leta 1251 oglejski patriarh. V času svojega "patriarhovanja" je iz okolice Innichena v Pustriški dolini na Južnem Tirolskem sem naselil od 70 do 80 ljudi. Najprej so izkrcili gozdove

na kotanjasti terasi visoko v dolini Koritnice in osnovali Nemško Koritnico (imenovano tudi samo Koritnica, pozneje Nemški Rut in po drugi svetovni vojni preprosto Rut), potem pa še druge vasi. Priseljenci so imeli določene pravice: bili so oproščeni tlake in nekaterih dajatev, smeli so prosto loviti po gozdovih, poleg tega pa jim ni bilo treba služiti vojske. Spadali so v posebno upravno enoto rihtarijo, ki je imela sedež v Koritnici/Rutu.

Nadja Valentinčič Furlan

Nekateri viri navajajo, da je bila preselitev teh kolonistov nagrada, ker so pomagali svetemu rimskemu cesarju zmagati v pomembni bitki, spet drugi, da je bila kazen. Prve trditve ne podpirajo točni zgodovinski podatki, druga pa je malo verjetna zaradi vseh privilegijev, ki so jih bili deležni ti kmetje – vendarle so prišli v veliko prijaznejše okolje z ugodnejšo lego (Innichen leži na 1170 metrih nadmorske višine, Rut

1 Stržišče pod Črno prstjo z dvema gručama hiš in cerkvijo sv. Ožbolta

Foto: Robert Logar

2 Ročaj in Rihtarjev meč z letnico 1414 hrani Tolminski muzej. Foto: Matjaž Prešeren

3 Stržišče v šestdesetih letih 20. stoletja
Foto: Jaka Čop. Arhiv Tolminskega muzeja

2





pa na 676 metrih) in precej milejšim podnebjem, kar je bilo pomembno predvsem za poljedelstvo. Teorije o kazni ali nagradi so verjetno odraz črno-belih razlag ob kozarcu vina, medtem ko poznavalci srednjega veka vedo, da so zemljiški gospodje kot dobri gospodarji kmete s prenaseljenih območij selili na neposeljena ali redko naseljena, pri tem pa so jih spodbudili z različnimi ugodnostmi.

Natančna letnica prihoda Tirolcev ni znana, ker se zgodovinski dokumenti niso ohranili. Originalno poverilno pismo oglejskega patriarha Bertolda je priseljencem zgorelo v požaru v Rutu, zato je leta 1346 eden njegovih naslednikov, Bertrand, njihovim potomcem spet potrdil pravice, ki so jih prejeli od Bertolda. Ko so se družine namnožile, so potomci gozdu iztrgali nove sončne lege za nove hube (kmetije) in rovtve. Največ podatkov o širjenju poselitve je moč razbrati iz urbarjev in raznih popisov. Urbar iz leta 1310 našteva štiri vasi: Rut, Obloke, Stržišče in Trtnik; do leta 1370 so nastali še Grant, Bača, Kuk in Znojile, do začetka šestnajstega stoletja Petrovo Brdo, Podbrdo in Hudajužna, kot zadnja je bila osnovana

vas Porezen na osonjnih pobočjih gore z istim imenom.¹ Urbarji dokazujejo, da je bilo leta 1377 v rihtariji 35 kmetij (200 ljudi), leta 1523 že 60 (330 ljudi) in leta 1794 221 hiš (1700 prebivalcev). Popis prebivalstva leta 1869 je naštel 345 hiš (2521 ljudi).² Potem se število ljudi v rihtariji Nemški Rut ni več bistveno povečalo, saj tedanje kmetijstvo enostavno ni moglo preživljati več ljudi, začelo se je tudi izseljevanje. Rihtarijo je vodil rihtar – župan in nižji sodnik. Sodbe so potekale pod mogočno lipo ob cerkvi svetega Lamberta (prva omemba 1356) na rahlem holmcu sredi vasi. Simbol rihtarjeve sodne oblasti je bil meč z letnico 1414, ki je razstavljen na stalni postavitvi Tolminskega muzeja. Rihtarji niso bili samo Rutarji; lahko so izvolili tudi zaupanja vrednega človeka iz druge vasi. Tolminski urbarji in druge listine v 16. stoletju navajajo rihtarja iz Granta, v 17. stoletju iz Stržišča in Obloka, v začetku 18. stoletja

¹ Silvo Torkar, *Zgornja Baška dolina (rihtarija Nemški Rut) po Tolminskem urbarju iz 1523. Kronika, časopis za krajevno zgodovino* 42/1: Prispevki za zgodovino Tolminskega, 1994, str. 33.

² Prav tam, str. 31.

pa s Kala.³ Proti koncu 18. stoletja je tedanji rihtar Luka Kikelj zaradi prevzetnosti mladih fantov enega poslal k vojakom, ta praksa pa se je potem nadaljevala.⁴ Nemškorutarji so privilegije izgubili v času Ilirskih provinc (1809–1813), še naprej pa so ohranili nižje sodstvo.

Ob naselitvi ljudje večinoma še niso imeli priimkov, zato so jih v prvih urbarjih zapisovali z imenom in oznako poklica, očeta, hišnega imena ali lege domačije. V začetku 16. stoletja so bili priimki že precej pogosti – od 58 gospodarjev jih je imelo približno tri četrtine. Najbolj nemški so bili Štendler, Kemperle, Trojer,⁵ Loncner, Čufer, Beguš, medtem ko so Dakskobler, Kaltnekar in Kusterle nastali pozneje.⁶ Že tedaj je bilo precej priimkov slovenskih, v nekaterih vaseh zaradi prvotnih slovenskih kmetov, deloma pa zaradi porok s Slovenci iz bližnjih vasi ali s Cerkljanskega. V Stržiščah in na Kalu so še po drugi svetovni vojni nekateri rekli, da gredo "na Slovejne", ko so šli na Cerkljansko, kar je bil tedaj že neke vrste jezikovni prežitek.

Najprej so se slovenizirale vasi v dolini, ki so imele največ stikov s Slovenci, najdlje se je stara nemška govorica ohranila v najbolj odmaknjenih Rutu in Grantu, sprva kot njihov edini jezik, sčasoma pa le še kot hišni jezik. Še leta 1845 so nekateri odrasli Rutarji govorili samo nemško, dve generaciji pozneje je že prevladal slovenski jezik in so nemško narečje znali samo starejši ljudje. V drugi polovici 19. stoletja so ta tirolski jezikovni otok raziskovali Štefan Kociančič, Boudoin de Courtenay, Carl von Czoernig, Simon Rutar in Ivan Koštial. Večinoma so zaznali tudi poseben tirolski tip ljudi z visokim čelom, dolgim nosom in svetlimi lasmi, o njihovem značaju so zapisali, da so varčni in gospodarni, pa tudi, da se radi prepirajo in ga včasih preveč popijejo. Simon Rutar⁷ je opazil še, da se ženske obnašajo po moško (Lahko to razumemo, da so bile dokaj enakopravne?).

³ Prav tam, str. 33.

⁴ Simon Rutar, *Nemški Rut na Goriškem. V: Berilo o Rutu*, 1882 (1972), str. 32.

⁵ Priimek Trojer v rihtariji Nemški Rut prvič zasledimo leta 1624 v Grantu in je danes precej razširjen po Sloveniji. Na južnem Tirolskem je v središču Innichena izposojevalnica koles Trojer; priimek najdemo tudi v njihovem telefonskem imeniku in seveda na pokopališču. Z raziskavo urbarjev in matičnih knjig v Pustriški dolini bi lahko odkrili vzporednice razvoja sorodnih priimkov.

⁶ Silvo Torkar, 1994, str. 35.

⁷ Simon Rutar, 1882 (1972), str. 33.



Njihovi članki so zbrani v *Berilu o Rutu*, ki ga je leta 1972 izdal Goriški muzej, pozneje pa sta zgodovino, etnologijo in jezik tega območja obravnavala tematska številka časopisa za slovensko krajevno zgodovino *Kronika* (1994) in *Baški zbornik* (2006). Zadnja desetletja se imenoslovju, demografiji in zgodovini Baške doline največ posveča slavist Silvo Torkar iz Hudajužne. Značilnost baškega govora, ki spada v rovtarsko govorico, je slekanje – to je zamenjava sičnikov in šumnikov oziroma izgovorjava vmes med

c in č, s in š ter z in ž. Domačinke so zato radi dražili, da si ob nedeljah dajo na glavo *zidano* ruto in gredo k maši v *židano* (svileno) cerkev. V narečnem govoru so se ohranile besede starega tirolskega dialekta: *oubhrtat*, *žlite*, *falaude*, *binkla*, *pejkl*, *frjajžn*. Ime potoka in zaselka Kacempoh na primer izvira iz nemške zloženke Katzenbach (Mačji potok), domače ime Matajurskega vrha Hohkoubl pa iz Hochkogel (Visoki vrh). Franc Torkar iz Granta/Kranja je zbral primere *Stare grantarsko-rutarske*

gaurice.⁸ "Mekile sa bleuale tom u stale," pomeni, da so jagenjčki meketali v hlevu. Zapisal je tudi pogovor med Loncnerjevim Albinom in Grogarjevim Jankom: "O, na buo se urama, na, la joh se zana migle som cjez." (Ne bo še vreme, ne, saj južni veter še žene megle sem čez.) "Bejs, sej brez urame se n'kol nisma ble." (Beži, saj brez vremena še nikoli nismo bili.)

Preseneča in navdušuje dejstvo, da so tirolski priseljenci in njihovi potomci vse od naselitve ohranjali stike z Innichenom, ne glede na različne upravne in državne tvorbe (po razpadu oglejskega patriarhata leta 1420 so prišli pod Benetke in leta 1509 pod Habsburžane). Štefan Kociančič je leta 1853 zapisal, da so potomci tirolskih naseljencev redno darovali Käfergeld ali hroščev denar v Innichen.⁹ Leta 1875 je Carl von Czoernig razložil namen hroščevega denarja: z njim so plačevali maše kot priprošnje za dobro letino in zaščito pred škodljivci.¹⁰ V Rutu je videl pobotnice župnikov iz Innichena o prejetem denarju izpred 20 do 25 let, torej so Käfergeld iz Ruta pošiljali vsaj do sredine devetnajstega stoletja. Tako so delegacije iz Ruta redno romale v Innichen več kot šest stoletij! Po stoletni prekinitvi pa so se pred tremi desetletji Rutarji in Grantarji spet povezali z občino Innichen in se odtlej izmenično obiskujejo (glej tudi intervju z Josefom Passlerjem). Moderna komunikacijska sredstva seveda bistveno olajšajo njihova srečanja in tudi komunikacijo na daljavo.



⁸ Skupaj s slovarjem je dostopna na <http://oreh.pef.uni-lj.si/~markor/Rut/index.htm>.

⁹ Štefan Kociančič, *Nemški Rovt na Tolminskem*. V: *Berilo o Rutu*, 1972 (1853), str. 9–10.

¹⁰ Carl von Czoernig, *Pozabljeni jezikovni otok Nemški Rut*. V: *Berilo o Rutu*, 1972 (1875), str. 19.



4 Bača pri Podbrdu Foto: Rado Lapuh

5 Rutarska lipa z obsegom več kot osem metrov je stara približno pet stoletij – točne starosti ni mogoče določiti, ker je v sredini votla. Po žledolomu leta 2004 so jo nekoliko oklestili. Foto: Nadja Valentinčič Furlan

6 Rut z Rodico Foto: Franci Horvat

7 Grant je najbolj zahodna vas tirolske poselitve v Sloveniji. Foto: Franci Horvat



Razvoj vasi in sedanost

Prvotne vasi na južnih obronkih bohinjskih gora so bile močne do konca 19. stoletja. Leta 1890 je bila zgrajena cesta po Baški grapi in naprej na Gorenjsko, deloma že kot priprava na gradnjo bohinjske železnice v letih 1900–1906. Domačini so lahko dobili solidno plačano delo, poleg tega pa so iz vseh pokrajin Avstro-Ogrske in tudi drugih držav prihajale stotnije najemniških delavcev. Za mirne in zakotne kraje je bila to velika prelomnica, ki je povzročila tudi preobrat v razvoju vasi. Dolinske vasi Podbrdo, Hudajužna in Grahovo ob Bači so dobile železniške postaje, poštno urade, trgovine in gostilne, v Hudajužni so zgradili celo hotel Črna prst. V tem obdobju je v zgornjem delu Baške grape živelo največ ljudi, potem pa se je prebivalstvo začelo redčiti. Življenje v času obeh vojn in obdobju pod italijansko oblastjo je bilo težko.¹¹ Zgornja Baška grapa je bila kot obmejno območje preplavljena z italijanskimi vojaki, uradniki, železničarji in učitelji, ki so domačine skušali poitalijančiti. Po drugi svetovni vojni se je najhitreje razvijalo Podbrdo, kjer je delovala Tovarna volnenih

Večplastnost identitet

V Sloveniji in združeni Evropi smo potomci tirolskih priseljencev zlahka ponosni na tirolski izvor (lokalna in nadnacionalna identiteta) in se obenem počutimo kot zavedni Slovenci (narodna identiteta). V vihnem vojnem času pa so se te identitete lahko tudi izključevale – med drugo svetovno vojno so se potomci Tirolcev v Selški dolini zaradi tirolskih korenin in nemškega narečja pogosto znašli v brezizhodnih situacijah. Po vojni so v Spodnjih Danjah pobili skoraj vse odrasle moške, mnoge družine pa prisilno izselili v Avstrijo.¹³ V le nekaj kilometrov oddaljeni Baški grapi, kjer so med vojnami doživeli fašistični teror, so se potomci Tirolcev nasproti Italijanom počutili Slovence in so se priključili partizanskemu boju. Na Južnem Tirolskem, ki je bila podobno kot Primorska po prvi svetovni vojni dodeljena Italiji, po drugi svetovni vojni niso imeli enake sreče kot Primorci. Južni Tirolci so se ostro, celo z bombnimi napadi, borili, da bi jih priključili k matični Avstriji, vendar jim ni uspelo; danes spadajo v italijansko avtonomno pokrajino Južna Tirolska/Alto Adige. Morda so tudi zaradi te zgodovinske izkušnje pred tremi desetletji z odprtimi rokami sprejeli svoje daljne sorodnike iz Slovenije.

izdelkov Bača, najmočnejši delodajalec v zgornjem delu Baške grape. Zaradi nespodbudne kmetijske politike so se zaposlovali tudi kmetje, mnogi so se iz hribovskih vasi preselili v dolinske ali v primorska in gorenjska mesta, zaradi česar je število prebivalcev nekdanje rih-tarije do leta 2015 padlo pod 900 ljudi.¹³ Portret današnje Baške grape kaže, da je postala spalno naselje, saj se prebivalci po zaprtju tovarne Bača še bolj množično vozijo v službe v Tolmin, Novo Gorico, Cerkljo, Idrijo, Bohinj, Kranj in celo Ljubljano. Ljudi drži pokonci vztrajnost ali po domače trma, ki je v teh krajih vedno pomagala preživeti. Velika spodbuda je tudi Društvo

Baška dediščina, ki ohranja kulturno dediščino prostora, pripravlja kulturne dogodke in vaška praznovanja, oživilo je tudi močno zaraščene poti med vasm. V novem tisočletju je nastopila nova kolonizacija Baške grape – Angleži, Irci in Novozelandci, ki cenijo neokrnjeno naravo, svež zrak, čisto vodo in blažen mir, kupujejo hiše in jih obnavljajo; nekatere jih uporabljajo kot počitniške hiše, drugi so se naselili za stalno in delajo na daljavo. Tudi nekaj Slovencev brez tukajšnjih korenin si je omislilo vikende v gorskih vaseh, še več optimizma pa vliva povratek mladih družin, ki se naselijo za stalno. Živa ostaja tudi zavest o tirolskem izvoru, ki napaja sanje o mednarodnih projektih, naravnanih v trajnostni razvoj območja. 

Muzejska svetovalka Nadja Valentinčič Furlan, univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja ter anglistka, je v Slovenskem etnografskem muzeju zaposlena kot kustodinja za etnografski film.

¹¹ Razmere v času pod Italijo pa tudi tirolsko kolonizacijo in gradnjo bohinjske železnice pojasnjuje razstava Tolminkskega muzeja v Jakovkni hiši v Podbrdu.

¹² Življenjske zgodbe izseljencev so objavljene v knjigi Marije Gasser Vasi pod Ratitovcem skozi čas, samozaložba, 2015.

¹³ Po podatkih Statističnega urada RS skupno število prebivalcev na dan 1. januarja 2015 znaša 1.076 ljudi. To število zajema tudi 220 varovancev Doma upokojencev v Podbrdu in na Petrovem Brdu, med katerimi je vsaj desetina domačinov.

Dediščina naših prednikov

Tirolska naselitev v zgornji del Selške doline

Miha Markelj

Kjer strmi vršaci Julijskih Alp polkrožno iznad Bohinjskega jezera počasi prehajajo preko vrhov Soriške planine in Ratitovca v predalpsko Škofjeloško hribovje, se v skrajni vzhodni rob pogorja zarezuje zgornji del Selške doline. Težko dostopno območje, ki mu strmi previsi, grebeni in soteske dajejo svojevrsten značaj.

Na nadmorskih višinah med 850 in 1250 metri se na prisojnih legah nahajajo vasi Zgornja in Spodnja Sorica, Zgornje in Spodnje Danje, Zabrd, Torka, Ravne in Prtovč. Lega vasi tako visoko nad strmimi pobočji ni naključna, temveč je posledica zgodovinskih razmer oziroma srednjeveške naselitve.

Preplet naravnih in kulturnih znamenitosti je na tem mestu izjemen. Odstira že skoraj pozabljeno zgodovino in tradicije tukajšnjih ljudi. Pestra dediščina

izpričuje do neke mere že pozabljen polpretekli čas, ki prešine obiskovalca v tukajšnjih vaseh in krajih. Zaradi nedostopnosti in odmaknenosti od pomembnejših prometnih povezav in večjih urbanih središč se kulturna pokrajina in navade ljudi na tem območju skozi stoletja niso bistveno spremenile.

Naselitev prebivalcev z območja Innichena

Nekdanji fevdalni lastniki tukajšnjih posesti, škofje iz bavarskega Freisinga,

ki so leta 973 območje dobili v dar od nemškega cesarja Otona II., so področje zgornjega dela Selške doline upravljali iz oddaljene Škofje Loke. Na ta njihov najbolj zahodni in do takrat nenaseljen¹ predel nekdanjega gospodstva so že ob koncu 13. stoletja naselili prebivalce, spretni v obdelovanju tal na strmih področjih, iz vasi Innichen, ki

¹ Arheološka slika in poznejša poselitvena slika zgornjega dela Selške doline nam kažeta, da sta Zgornji Povden pod Ratitovcem in planina Pečana edini evidentirani arheološki najdišči, ki izkazujejo arheološke najdbe, vendar brez korelacije na stalno naselitev. Prav tako pa srednjeveške listine za opisovanje območja zgornjega dela doline uporabljajo toponime: planina Pečana (lat. *Alpem Bosangam*), ozemlje Sorice (lat. *Zouriza*) in reka Sora (lat. *Uocatur Zoura*), pri čemer pa se nobeno od imen ne navezuje na ime kraja. Miha Markelj, *Stara krajevna imena Selške doline, Zgornji del doline – nekdanji urad Sorica in vas Zali Log, Železne niti* 11/1, str. 265–270.



leži v zgornjem delu Pustriške doline na Južnem Tirolskem.

Gorske vasice in posamezni zaselki so tako začeli nastajati že konec 13. stoletja, leta 1291, najverjetneje pa tudi že prej, saj je bil leta 1283 v Sorici urejen poseben urad za spremljanje kolonizacije (*Officium Zeurits*).

Med domačini pa so se o naselitvi v vasi pod Ratitovcem ohranila tudi različna pričevanja. Po ustnem izročilu naj bi v Sorico najprej prišlo le osem ljudi brez družin. Tu naj bi našli povsem zaraslo pokrajino. Na "Goserjevem biglenu" naj bi šli na lipo, da poskusijo veter, če bo zemlja rodovitna ali ne. Veter jim je ugajal. Lipo so posekali, obžagali in iz nje napravili mizo. Kmalu so začeli obdelovati zemljo, pozneje pa so k njim prišle še njihove družine.² Popis iz urbarialnih knjig kaže, da so se Tirolci tod naseljevali postopoma. Urbar iz leta 1291 pokaže, da je bilo spočetka na tem območju evidentiranih dvajset hub oziroma kmetij (*in dem Zaevritz sint 20 hube culte e surentes schillingum, hareht et steuram tantum*). Naslednji

ohranjeni urbar iz leta 1310 izpričuje dve novi hubi, ki pa sta bili vključeni v popis šele na Jakobov dan leta 1315 (*Item anno CCCX institute sunt ibidem due hube, que ceperunt seruire in festo Iacobi anno CCCXV*). Nadalje na dan svetega Gregorja (*festu Georgii*) v letu 1321 zasledimo ustanovitev še dveh hub, v istem letu na Jakobov dan pa še hubo v zaselku Trojar (nem. *Im Troy*) in dve v Zgornji Sorici v dolini (nem. *Im Thall*). Zadnji urbar tega obdobja iz leta 1324 doda še štiri hube, ki so nastale v Danjah (nem. *Zum Hublein oder Obernhueben*).³

Nadaljnji urbarji vse do leta 1492 niso ohranjeni, kljub temu pa je lepo vidna širitev iz prvotnega soriškega območja še na ozemlja proti območju Zgornjih in Spodnjih Danj in zaselku Trojar. Vasi Zabrdno (nem. *Vndrenhohenek*), Torka (nem. *Am Thoregkh*), Ravene (nem. *Im Ebendlein*) in Prtovč (nem. *Am Prietagkh*) so najverjetneje nastale pozneje, kot posledica notranjega preseljevanja. Urbar iz leta 1501 pokaže,

² Pavle Blaznik, *Kolonizacija Selške doline, inavguralna disertacija*, Leonova družba, 1928.

³ Pavle Blaznik, *Urbaria Aetatis Mediae Sloveniam Spectantia, Urbarie Episcopatus Frisingensis*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1964.



1 Vasici Zgornje Danje in Zabrdno

Foto: Robert Logar

2 Domačija v Zabrdnu Foto: Miha Markelj

3 Zgornje Danje Foto: Robert Logar





da je na območju zgornjega dela doline v vaseh in zaselkih 47 hub, katerih število se vse do danes ni bistveno spremenilo.⁴

Spomin na prvotno domovino nemških priseljencev je bil med prebivalstvom živ dolgo časa, saj je odposlanstvo iz Sorice na vsaka tri leta odhajalo v Innichen na božjo pot. V tamkajšnji stolni cerkvi so izročali darila (t. i. Käfergeld), ki naj bi jih zaščitila pred neprijetnostmi na novem ozemlju. Romanje je neposredno služilo tudi za prenos stikov in ohranjanje tirolske dediščine v vaseh pod Ratitovcem.

Priimki, dialekt, arhitektura ...

O izvoru prebivalcev poleg srednjeveških besedil in listin v današnjem času največ povedo priimki. Med pogostejšimi različicami najdemo *Fröhlich*, ki se pozneje posloveni v *Frelih*, *Geiger* (Gaigar), *Gasser* (Gaser), *Pfeiffer* (Faifar), *Märkthl* (Markelj), *Koffler* (Kofler), *Kesser/Khosar* (Kejžar), *Troyer* (Trojar) in *Torkher* (Torkar). Določeni priimki so se v teh krajih ustalili neposredno s prvotnimi prebivalci iz Tirolske, velika večina pa se jih začne formirati šele konec 15. in v začetku 16. stoletja. Do takrat je bil namreč

v veljavi sistem poimenovanja po moškem predhodniku, za kar najdemo lep primer v starološkem urbarju iz leta 1500, ki za lastnika ene izmed hub v Sorici navaja Gašperja, ki je bil Kondarov sin: *Casper figlius Khuenradt*. Poimenovanja ali priimki so se formirali tudi po kraju, kjer je bila posest lastnika. Urbar iz leta 1652 tako izpričuje, da je lastnik posesti v zaselku dolina pri Sorici Andrej Taler: *Andree Im Thall* – *Andree Thaller*, v vasi Torka pa najdemo Gregorja Torkarja: *Gregor Am Thoregkh* – *Gregor Thorkher*.⁵

Iz proučevanja priimkov je jasno vidno, da je populacijska struktura prvotnih prebivalcev ostala homogena z le redkimi vplivi od drugod, kar nakazuje na veliko kontinuiteto in povezanost tukajšnjih prebivalcev.

Gorske vasice na strmih pobočjih se v skoraj 800-letni zgodovini poselitve tako niso dosti spreminjale, saj so zaradi slabih prometnih povezav in težke dostopnosti ostale odmaknjene, prebivalci pa tesno povezani med seboj. Občasni prišleki so bili začudeni, saj se jim krajina, kaj šele lokalna *špraha*, nista zdela podobni ne nemškemu ne slovenskemu okolju, pač pa sta bili mešanica obojega.

Lokalni dialekt je bil tod še dolgo zelo živ. Ohranila so se različna pričevanja, med katerimi je zanimiv pogovor ob košnji: *"Me mounde moundarji fri aufsteanajo, fro genajo na mund, drt se štelajo v vrste in hajlajo mejat,"* – "Ob košnji kosci zarana vstajajo, veselo odrinejo na senožet, tam se razvrstijo na urne kose in gredo kosit".⁶ Danes je omenjeni dialekt še moč ujeti v uho v Spodnjih Danjah, kjer redki domačini sicer malo sramežljivo še znajo povedati, kako se je tu včasih govorilo.

Svojevrstna je tudi arhitekturna podoba tega sveta. Zidane večnadstropne hiše z večjim številom manjših okenskih odprtín, naslonjene neposredno nad prepadno pobočje z nivojskimi vhodi v objekt, skrivajo pravo zakladnico arhitekturnih elementov. Z izjemo Baške grape tovrstne arhitekturne in urbanistične razdeljive podeželske arhitekture ni moč najti nikjer drugje. Tradicionalni arhitekturni slog se je sicer od reform Marije Terezije in Franca Jožefa počasi spreminjal in se umikal novim pridobitvam in uredbam gradnje na podeželju, vendar se med arhitekturnimi ostanki na odmaknjenih koncih stran od vaških jeder med potepanjem po naravi še da uzreti lepo ohranjeno delno zidano ali leseno poslopje, ki kljubuje času in daje tem krajem poseben pečat.

⁴ Miha Markelj, *Measuring Tenant and Land Unite Continuity among the Tyrolean Settlers in the Upper Part of the Selšica Valley, 4th Interdisciplinary Doctoral Conference Proceedings Book 1/1*, 2015, str. 265–275.

⁵ Arhiv Republike Slovenije, *Podatkovna zbirka arhiva – Graščinski arhiv Škofja Loka: Urbarji za Loško gospostvo 1501 in 1714, prepis, urbarja iz leta 1500 in 1625*.

⁶ France Planina, *Zapisi o Sorici. Loški razgledi 14 (1)*, 1967, str. 207–208.

Tako kot arhitektura je imela tudi zemlja v tem gorskem svetu prav posebno veljavo in pomen, saj je poleg domačega gozda (*köste*) predstavljala osnovo za preživetje. Domačini so za še tako majhno "fleho" zemlje določili svoje ime v narečju, zato ne preseneča, da nekateri vrhovi, prepadne stene ali travniki nosijo ne- navadna imena, ob izgovorjavi katerih se malodane zlomi jezik.

Ledinska imena so bila pomembno orodje za sporazumevanje in označevanje svoje ali skupne posesti oziroma naravnih vrednot. Loški gospodje so jih omenjali celo v starih listinah in sodnih spisih. Ivan Kejžar - Kovačev iz Sorice, velik poznavalec tukajšnjih ledinskih

4 Sorica Foto: Robert Logar

5 Enojni zidan kozolec v Zgornji Sorici Foto: Miha Markelj

6 Zali Log v začetku 20. stoletja Arhiv Muzejskega društva Železniki



imen in običajev ter avtor knjige *Atlas soriška ledinska imena* (2013), zna povedati, da je imelo vsako ime svoj pomen. Gostota imen v prostoru je bila pogojena z intenzivnostjo obdelovanja zemlje. Vsaka obdelana njiva, travnik ali gozdni predel, kakor tudi potoki, pobočja in vrhovi, kjer so hodili tukajšnji prebivalci, so imeli svoje poimenovanje.⁷

⁷ Ivan Kejžar, ustno pričevanje 5/6/2015, zapisi hranjeni pri avtorju.

Rodovitna zemlja je bila tu redkost in je ni bilo na pretek. Večje posesti so pripadle večjim kmetijam oziroma hubam, predvsem manjši kmetje – kajžarji (nem. *Vanderssasen*) pa so imeli poleg zemlje, na kateri so si zgradili bivališče, le še prostor za majhen *gartel* (vrt), zato so se morali za preživetje zanašati na svoje obrtniško znanje. V staroloških urbarjih je moč razbrati, da je bilo na tem območju veliko mlinov, katerih lastništvo so si prebivalci med seboj delili. Mlini tako visoko v alpskem svetu so namreč prej izjema kot pravilo, kar priča o izjemni iznajdljivosti tukajšnjih ljudi, saj je bilo treba stranske grape ob bok dolini dobro zaježiti in z vodo, ki je tako visoko ni na pretek, varčevati. Poleg mlinarjev se v pisnih virih omenjajo tudi kovači, sirarji, dva gostilničarja in en obrat z žago. Vsaka vas je imela tudi pašno planino oziroma planšarijo, kamor so med poletnimi meseci gnali živino na pašo: Soričani so gnali pod obronke Soriške planine, Dajnariji pa na



Dajnersko planino. Obe planini živita še v današnjem času. Svet pod Ratitovcem skriva še eno zanimivost: vas Michtal oziroma Michaelstall, kot se naziva v listinah iz 14. stoletja. Tod so se prebivalci naselili neposredno na skalnat rob nad prepadnim dolinskim dnom. Težki pogoji za življenje so narekovali trd boj z naravo, zato so bili primorani iskati ustrežnejše območje za naselitev. Po pričevanju domačinov naj bi bilo v dolini še jezero, ki je polagoma otekle,

prebivalci pa so se postopoma preselili v dolino, kjer so našli boljše pogoje za življenje. Novo naselbino so poimenovali Zali Log oziroma Svet ob vodi.⁸ Pisni viri in arheološki ostanki ta pričevanja domačinov potrjujejo; ostanki vasi so vidni ob planinski poti na Ratitovec. Ljudje v vaseh Zgornje Selške doline so dolgo ohranjali šege in navade svojih tirolskih prednikov, skrbeli za jezik, kulturo in tradicije. Zaradi različnih družbenih, gospodarskih in političnih vplivov pa je navezava na prvotno domovino začela bledeti ... Kljub temu obstaja želja nekaterih domačinov in raziskovalcev, da bi bila povezava med dolinama ponovno vzpostavljena, pri čemer so že začrtani nekateri projekti. Pripravljajo se tudi zgodovinske, arhitekturne in prostorske študije o danes že v veliki meri izginjajoči kulturni dediščini v tukajšnjih vaseh. Južni rob Julijskega predgorja nam tako razkriva izjemno zanimiv preplet tirolske dediščine, skupnih tradicij in zgodovine. Navezanost na Južno

Tirolsko je vidna tako v vaseh Baške grape kot Selške doline, kjer prebivalci že več stoletij čuvajo svoje kulturno izročilo in ga radi delijo s popotniki, ki zaidejo tod mimo. ●

Miha Markelj je doktorski študent na Fakulteti za humanistične študije v Kopru.

⁸ Miha Markelj, *Nekdanja tirolska naselbina pod vrhovi Ratitovca iz 14. stoletja, Michtal/Michaelstal/Zali Log, magistrsko delo*. Koper, Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije (2011).

Tirolski pogled na potomce v Baški grapi

Pogovor z Josefom Passlerjem, zgodovinarjem in bivšim županom Innichena

Pogovarjala se je Nadja Valentinčič Furlan, Prevedla Usi Sereinig

Josefa Passlerja smo v Baški grapi spoznali kot župana občine Innichen/San Candido v Pustriški dolini (Pustertal/Val Pusteria). Odkar so se Rutarji in Grantarji pred tremi desetletji povezali z Innichenom, so vsa leta njegovega županovanja negovali redne obiske v obe smeri. Septembra 2011 je kot predstavnik občine v Rut pripeljal svojega naslednika, župana Wernerja Tschurtschenthalerja, in močno delegacijo gasilcev. Udeležili so se praznovanja stoletnice Prostovoljnega gasilskega društva Rut - Grant. Opaziti je bilo, da je med Rutarji in Grantarji izredno priljubljen, saj so domačini vsak njegov govor nagradili z močnim aplavzom.

Tirolska (Südtirol/Alto Adige), zato zapisujemo imena krajev in dolin v obeh jezikih, uradno ima nemščina prednost.

Kako je potekala vaša poklicna pot od učitelja zgodovine do župana?

Po končanem študiju zgodovine in nemščine na Univerzi v Innsbrucku (1970) sem bil imenovan za ravnatelja nemške srednje šole v Innichenu, kjer sem nekaj let tudi poučeval nemščino, zgodovino, geografijo in latinščino kot izbirni predmet. Leta 1973 sem se v Innichen preselil iz domače vasi Percha/Perca, ki leži 25 kilometrov proti zahodu. Na moje veliko presenečenje sem bil že leta 1974 kot "priseljensec" izvoljen v krajevni svet, med letoma 1975 in 1985 sem bil podžupan, od 1985 do 2010 pa župan. Leta 2010 nisem več mogel kandidirati, vendar bi se tudi brez te omejitve umaknil iz občinske politike, saj je bilo 25 oziroma 35 let v lokalni politiki dovolj! Leta 1991 sem iz zdravstvenih razlogov opustil učiteljski poklic in se predčasno upokojil, da bi se lahko v celoti posvetil delu župana. Zelo sem vesel, da sem bil vedno dobrodošel gost v Rutu in Grantu; čutim tudi veliko simpatijo do ljudi v teh krajih. Srečanja s temi ljubeznivimi ljudmi zagotovo spadajo med dogodke, ki mi bodo ostali iz časa županovanja v zelo prijetnem spominu.

Kako in kje ste prvič izvedeli za izseljence iz Innichena, ki so se v začetku 13. stoletja naselili v zgornjem delu Baške grape na Tolminskem, kjer so ustvarili Grant in Rut ter še enajst vasi? Vam je bilo to znano iz strokovne literature? Se je morda zgodovinski spomin ohranil pri ljudeh v Innichenu, se o tem učenci učijo v šoli? Ste za potomce izseljencev na Tolminskem izvedeli šele, ko so ponovno vzpostavili stike z Innichenom?

Priznati moram, da na univerzi nisem slišal nič o tem, niti nisem o tem bral



Josef Passler v Rutu leta 2011
Foto: Cveto Zgaga

Za razumevanje situacije v Pustriški dolini tukaj povzamemo glavna dejstva o Innichenu in Južni Tirolski. Innichen je nastal proti koncu osmega stoletja in se razvil v znan romarski kraj. Prebivalci so se preživljali s kmetijstvom, obrtjo, trgovino in gostinstvom. Z izgradnjo pustriške železniške proge (1871) je Innichen postal turistično središče, vendar je ostal vas, ki danes šteje 3.200 ljudi. Večina

prebivalcev je Nemcev, 17 odstotkov je Italijanov in en odstotek Ladinov. Južna Tirolska je bila po prvi svetovni vojni dodeljena Italiji in izpostavljena močni italijanizaciji. Tega večinsko nemško prebivalstvo ni moglo sprejeti in si je želelo pod okrilje Avstrije. Danes spadajo v avtonomno italijansko pokrajino Južna

v literaturi. Vedel sem, da je cesar Henrik II. leta 1004 briksenškemu knezoškofu podaril Bled (Veldes) na Kranjskem in da je območje Škofje Loke (Bischoflack) pripadalo freisinškemu knezoškofu, podobno kot gospostvo Innichen, nikjer pa nisem zasledil, da so se kmetje iz Pustriške doline naselili na področje severovzhodno od Tolmina. Toliko večje je bilo moje presenečenje, ko smo septembra 1985 na Občino Innichen prejeli pismo Lucijana Rejca, v katerem je napisal: "Verjetno vas bo naše pismo presenetilo. Smo potomci skupine nase-ljencev iz Innichena, ki so se v 13. stoletju naselili na južnih pobočjih Vzhodnih Julijskih Alp ..." Šele tedaj sem poskušal izvedeti več o tem v delih zgodovinar-jev Wilhelma Bauma, Franza Huterja in Carla Feiherrja von Czoerniga, žal pa nisem imel dostopa do literature v slo-venskem jeziku. V Innichenu so na ta za lokalno zgodovino tako zanimiv dogodek skozi stoletja popolnoma pozabili. Niti prebivalci sami tega ne vedo več niti se tega ne učijo otroci pri pouku zgodovine, s ponovno vzpostavitev stikov z Rutom pa se je to obrnilo v pozitivno smer.

Zgodovinski viri navajajo, da je oglejski patriarh Bertold v prvi polovici 13. stoletja

na Tolminsko naselil od 70 do 80 ljudi iz okolice Innichena. So v Innichenu ohranjeni zapisi o teh izseljencih? Je znano, iz katerih vasi so izhajali?

V Rutu in Grantu še živi ljudsko izročilo, da so prebivalci Innichena pomagali svetemu rimskemu cesarju v težki vojni, ta pa jim je za nagrado dal nenaseljeno zemljo in jih osvobodil davkov in dajatev. Dejstva so nekoliko drugačna: južna pobočja Julijskih Alp so že od zgodnjega srednjega veka pripadala oglejskemu patriarhu, bila pa so v precejšnji meri ne-naseljena in torej neobdelana. Leta 1218 je bil za oglejskega patriarha določen Bertold Andeški iz bavarske plemiške družine. Bil je tesen prijatelj tedanjega knezoškofa v Freisingu, freisinška škofija pa je obsega-la tudi gospostvo Innichen. Bertold jih je prosil, naj mu pošljejo naseljence; zaradi podobnosti pokrajine in podnebja se jim je zdel Innichen še posebej primeren. Malo pozneje, leta 1283, je freisinški škof podobno poselil področje današnje Sorice in sosednjih vasi.

V letih 1413 in 1554 sta dva velika požara skoraj popolnoma uničila naselje Innichen in tedaj so večinoma zgoreli tudi vsi arhivi, tako da so zapisi iz 13. stoletja izjemno redki. Kolikor mi je znano, žal ni mogoče najti nobenega

zapisa o izseljevanju na Tolminsko, zato je nemogoče ugotoviti, iz katerih vasi in za-selkov so ti izseljenci izvirali. Z gotovostjo seveda trdimo, da so izhajali iz Innichena, vendar je v 13. stoletju to ime označevalo tudi gospostvo, ki je segalo od Welsberga na zahodu do Abfaltersbacha na vzhodu, torej približno 30 kilometrov doline, zato je mogoče, da so nekateri izseljenci izvirali tudi iz sosednjih krajev. V zadnjih letih sem imel priložnost pregledati vse dokumente, ki so shranjeni v zgodovinskem arhivu Občine Innichen in obsegajo obdobje od 1520 do 1920, vendar nisem našel niti ene omembe o izselitvi iz Innichena na Tolminsko ali o kakršnihkoli nadaljnjih stikih v naslednjih stoletjih. Morda take zapise hranijo v arhivu samostana v Innichenu, obenem pa je možno, da sta požara uničila tudi njihove zgodnje dokumente.

Naši predniki so še v 19. stoletju pošiljali delegacijo v Innichen, ki je nesla Käfergeld – darovali so mašo kot priprošnjo za dobro letino in zaščito pred hrošči, ki so nekoč povsem uničili pridelek. So se morda v kateri od cerkva ohranili zapisi o tem?

Carl Freiherr von Czoernig je leta 1876 poročal, da so prebivalci Sorice (Zarz)

Jalovnik, 1452 m, iz Sela nad Podmelcem

Jalovnik je po krivici nekoliko zapostavljen vzhodni vrh 23 m višje Kobilje glave. Oba vrhova sta odlična razglednika, saj nam ob jasnem vremenu na jugu pogled seže vse od Jadranskega morja in na zahodu do Dolomitov. Na severno stran imamo kot na dlani Spodnje Bohinjske gore oz. Peči. Med 1. svetovno vojno je bil Jalovnik zaradi svoje razgledne lege pomembna opazovalna točka avstro-ogrske vojske. Mi se bomo nanj podali iz Sel nad Podmelcem po vzhodnem grebenu.

Zahtevnost: Nezahtevna neoznače-na pot. Oznake in kažipoti so rumene barve. V zgornjem travnatem delu in pozimi je v poledenelem nevarnost zdrsa, v zgodnjem poletju so trave zoprn visoke, dokler pot ni pokošena.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Višinska razlika: 609 m

Izhodišče: Sela nad Podmelcem, 843 m. WGS84: N 46,177138°, E 13,815009° Med Mostom na Soči in Tolminom zavijemo v vas Ljubini, kjer za cerkvijo zapeljemo levo po asfaltni cesti za planino Razor in po pribl. 800 m zavijemo desno in se peljemo še pribl.



Jalovnik Foto: Robert Logar

5 km do vasi Sela nad Podmelcem. Parkiramo na začetku vasi, na sedlu, v bližini smetnjakov.

Časi: Sela nad Podmelcem–Kurnik 1 h
Kurnik–Jalovnik 1 h
Sestop 1.30 h

Skupaj 3:30–4 h

Sezona: V vseh letnih časih, poleti so lahko južna pobočja zelo vroča, zato priporočamo zgoden vzpon.

Zemljevidi: Triglavski narodni park, PZS, 1 : 50.000; Julijske Alpe, vzhodni

Julijske Alpe



del, PZS, 1 : 50.000; Kobarid, Nadiške doline, Tolmin, Turistični in kolesarski zemljevid, LTO Sotočje, 1 : 55.000.

Vzpon: Na sedlu na začetku vasi Sela nad Podmelcem krenemo levo po ma-kadamski cesti mimo smetnjakov in



1

župni cerkvi v Innichenu plačevali Käfergeld, da bi tu *brali* mašo za zaščito pred mrčesom; osebno menim, da je verjetneje šlo za samostansko cerkev Innichen. Navaja zapise v cerkvenih knjigah v Sorici, da so vsako leto poslali približno 10 do 12 goldinarjev in poleg Käfergelda darovali še debelo voščeno svečo. Po von Czoernigu je bilo podobno darovanje v Rutu živo vsaj do leta 1850. Domnevati je mogoče, da ta praksa izhaja iz časa preselitve. Če se prav spominjam, so v samostanski cerkvi Innichen Käfergeld zadnjič darovali leta 1904. Na splošno se zdi, da je bilo stoletja nenapisano pravilo, da mora vsakdo vsaj enkrat v življenju na romanje v Innichen, podobno kot muslimani romajo v Meko.

Kako poteka vaše sodelovanje z Rutarji in Grantarji? Ste pobrateni? Kaj vse povezuje obe skupnosti?

Uradno partnerstvo med Rutom in Grantom na eni strani in Innichenom na drugi ne obstaja, so pa medsebojni prijateljski obiski v dveletnem ciklusu potekali od 1995 do 2010, potem pa so postali redkejši. Na vsak obisk Ruta in Granta je šla tudi skupina prebivalcev Innichena, da so spoznali krajino in ljudi, ki so nas vedno toplo sprejeli. Dobro sodelujejo gasilci obeh skupnosti. Gasilci iz Innichena so na enem od naših obiskov njihovem gasilskemu društvu podarili gasilsko črpalko, na drugem požarno zastavo. Njihovi gasilci so vsaj dvakrat obiskali naše in kljub jezikovnim

1 Dvojni kozolec in enojni kozolec v Sextenu/ Sesto na Južnem Tirolskem, 2015

Foto: Marko Dakskobler

2 Pogled na Innichen Foto: Miha Markelj

oviram so ustvarili prijateljske stike. Ti dve skupnosti povezujejo skupne korenine, podobnost pokrajine in tudi značajske lastnosti ljudi.

Kako vidite odnose med Innichenom ter Rutom in Grantom v prihodnje?

V Innichenu smo 10. maja 2015 izvolili nov občinski svet in novo županjo Roso Burgmann. Upam, da bo skupaj z občinskimi odborniki nadaljevala stike z Rutom in Grantom in bomo spet gojili

Jalovnik, 1452 m, iz Sela nad Podmelcem



Julijske Alpe



po pribl. 500 m v gozdu pridemo do razcepa ceste. Izberemo levo zgornjo cesto, dokler po pribl. 500 m ne pridemo iz gozda na ostri desni ovinek, kjer naletimo na kažipot za planino Razor. Na levi poiščemo stezico nad cesto in zeleno rumen pokončen

kažipot za Jalovnik. Redko naletimo na rumene okrogle pločevinaste oznake, vendar je pot dobro uhojena, tako da ji ni težko slediti. Po pribl. uri hoje pridemo iz gozda na travnati pomol, ki ga domačini imenujejo Kurnik. Nadaljujemo desno po grebenu in na razpotju

poti zavijemo spet desno (pokončni zeleno rumeni kažipot). Po pribl. 30 min. pridemo na travnati greben, ki se nekoliko više strmo vzhajne. Pod tem strmim delom prečimo ponovno v gozd in potem spet na travnati greben, po katerem smo v 15 min. na širokem

travnatem vrhu. Skrinjica z vpisno knjigo je na SZ strani, od koder lahko nadaljujemo do vrha Kobilje glave, kar nam bo vzelo še 20 min. v eno smer.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Robert Logar

redne medsebojne obiske. Morda bi veljalo vzpostaviti tudi stike z drugimi kraji s tirolskimi koreninami, na primer s Sorico.

Pred leti ste dejali, da se boste po upokojitvi posvetili raziskovanju zgodovinskih virov o izseljevanju in tudi naših korenin. Prebivalci Baške grape bomo zelo veseli novih podatkov.

Od leta 2010 urejam zgodovinski arhiv Občine Innichen, kjer me čaka še eno do dve leti dela, potem pa se bom lotil pregledovanja samostanskega arhiva, ki je za lokalno zgodovino še pomembnejši. Če odkrijem pomembne zapise, jih bom povzel in posredoval javnosti. Ni pa odvisno samo od mene, če bom imel za raziskovanje dovolj časa, saj sem konec koncev že presegel mejo 70 let.

Na kaj naj bodo bralci *Planinskega vestnika* pozorni ob obisku Innichena in Pustriške doline? Lahko priporočite kakšno pohodno turo po dolini in v gorah?

V Innichenu si je vredno ogledati samostansko cerkev svetega Candida in Korbiniana (Stiftskirche, najpomembnejša sakralna romanska stavba v celotnih Vzhodnih Alpah), baročno cerkev svetega Mihaela, samostanski muzej (Stiftsmuseum), krajevni muzej (Ortsmuseum), geološki muzej Dolomythos in majhno pokopališče iz prve svetovne vojne. Na Južnem Tirolskem priporočam obisk kmečkega etnografskega muzeja Landwirtschaftsmuseum v Dietenheimu, ki prikazuje življenje kmetov v preteklih stoletjih, grad Taufers v kraju Sand in Taufers/Campo Tures, škofijski muzej (Diözesanmuseum) v Briksnu (Brixen/Bressanone), Ötzi Museum – arheološki muzej Južne Tirolske v Boznu/Bolzanu in vrtove na gradu Trauttmansdorff v Meranu.

Okolica Innichena je idealno območje za pohodništvo za vse ljudi ne glede na starost in fizično sposobnost. Enostavne sprehajalne poti vodijo do izvira Drave (die Quelle der Drau, 1 ura), k jezeru Toblach (Toblacher See/Lago di Dobbiaco, 4 ure), do Gozdne kapele (Waldkapelle, 5 ur) in po dolini Drave do Vierschacha/Versciaca in Winnebacha/Prato alla Drava (4 ure). Nekoliko daljši, a ne posebno zahtevni pohodi so v Innerfeldtal/Campo Val di Dentro (6 ur), v Innichberg (6 ur) ali v Fischleintal v Sextnu/Val di Sesto Fiscalina (z avtom ali avtobusom do Sextna, nato peš do kočice Talschlussütte, 5 ur). Celodnevni pohodi vodijo



Slovanske sledi na Južnem Tirolskem

Konec 6. stoletja so se do izvira Drave naselili predniki Slovencev, ki so se skozi stoletja "stopili" z Nemci. Njihovo navzočnost dokazujejo kozolci na ozemlju Tirolske in ledinska imena, na primer Vierschach.

V 6. stoletju so Slovani vpadli v rimsko provinco Norik, ki je vključevala tudi Pustriško dolino in današnji Innichen. Gotski zgodovinar Jordanes je poročal, da so na tem območju uničili cele vasi, prebivalce pa pobili ali zasužnjili, vendar je precej pretiraval, saj je bila Pustriška dolina, ki sega od Mühlbacha na zahodu do Lienza na vzhodu, tedaj izredno redko poseljena. Da je naselitev Slovanov segala vse do Innichena, dokazujejo krajevna in ledinska imena slovanskega izvora v Zgornji Dravski dolini: najdemo jih vzhodno od Innichena, vključno z Vierschachom, prvotno Vu-irzohom, medtem ko zahodno od Innichena slovanskih sledi ni.

Konec 6. stoletja so prišli Bavarci: leta 592 je bavarski vojvoda Garibald I. osvojil celotno vzhodno Pustriško dolino vključno z Lienzom in porečjem Isla, kjer leži Matrei, še eno ime slovanskega izvora. V naslednjih dveh desetletjih so v bitkah zmagovali tako Bavarci kot Slovani, dokler ni leta 612 vojvoda Tassilo zmagal in pregnal slovanska ljudstva. Za zavarovanje vzhodne meje in pokristjanjevanje Slovanov je bavarski vojvoda Tassilo III. leta 769 ustanovil benediktinski samostan Innichen, okoli katerega se je pozneje razvilo naselje z istim imenom.

Da smo kozolce (Härfen, Härpfen, Kesen, Köisen) prevzeli od Slovanov, kaže dejstvo, da je ta naprava za sušenje (pri nas predvsem snopov žita in redkeje sena) zahodno od Innichena zelo redka; Slovani niso prodrli dlje od Innichena, zato kozolce najdemo v Innichenu in vzhodno od njega. Med svojim obiskom v Rutu in Grantu sem opazil razlike v gradnji kozolcev: pri nas so v celoti izdelani iz lesa, v Rutu in Grantu pa so stebri pogosto zidani.

iz Innerfeldtala do vrhov Drei Zinnen/Tre Cime di Lavaredo ali po Fischleintalu do kočice Zsigmondyhütte/Rifugio Zsigmondy Comici ali iz Schluderbacha/Carbonina do Plätzwiesla/Prato Piazza. Lepo potovanje z osebnim avtomobilom ali avtobusom je iz Innichena preko Misurine do kočice Auronzohütte in nato peš do kočice Drei Zinnen Hütte/Rifugio Antonio Locatelli alle Tre Cime.

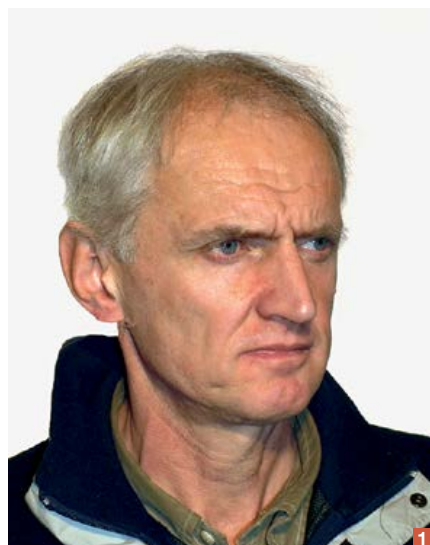
Iskrena hvala za izčrpne odgovore. Želimo vam predvsem dobrega zdravja in dolgega življenja, kot zgodovinarju pa, da odkrijete dokumente, ki bodo dodatno osvetlili zgodovino Innichena, potek izseljevanj in poznejše stike s potomci teh izseljencev. Upam, da se kmalu spet vidimo pri nas ali pri vas, saj nas navsezadnje ločijo samo štiri ure vožnje. 📍

Žal mi je za neuresničene vzpone

Pogovor z Ivanom Rejcem

Žarko Rovšček

"Začne se, ko si še nepopisan list," niza svojo življenjsko povest Ivan Rejc. Že od leta 1976 jo tesno povezuje z razvojem alpinizma v Posočju. Na primorski strani Julijcev je malo sten, kjer ne bi preizkusil svojih mladostnih moči. Te nikakor ne pojenjajo, saj mu ne zmanjka kakovostnih novih ciljev. Pritrjuje misli, da ostane v sanjah alpinista vedno še kakšna neizpolnjena želja.



član GRS v Tolminu, kjer še vedno deluje. Dolgoletno poznanstvo in tikanje je pripomoglo k sproščenosti najinega pogovora.

Jubileju 1. primorske alpinistične odprave na Aconcagua 1982 na rob si zapisal: "Saj ni treba, da vzamem v roke tiste stare, zaprašene diase, sila spomina je dovolj močna ..."

Ja, takrat smo bili strašno motivirani, čeprav je bila na vstopu prisotna neka tesnoba, ob zavedanju, da ni poti nazaj, samo navzgor. Psihološko je bila zame težka še odločitev za sedmi bivak v steni, saj smo bili že zunaj najtežjega. Tista noč je bila res dolga. Pred to odpravo je bila moja bolj resna smer zgolj Švicarska v Les Courtes in odprava v El Alter v Ekvadorju (Capac Urcu), če izvezam plezanje v domačih stenah.

S svojimi željami in dejanji si segel tudi drugam, v Centralne Alpe, Dolomite, Karnijske Alpe, Grčijo, Ekvador, Tien Šan, Patagonijo, Wadi Rum itd. Bi med spomini katerega posebej izpostavil?

Ne bi hotel pozabiti nobenega od številnih vzponov. Najmočnejše vtise name in verjetno tudi na soplezalca Darka Podgornika so pustili vzponi v dolini Wadi Rum v Jordaniji, kjer sva plezala dvakrat po en mesec. Poleg izredne slikovitosti in divjine ambienta in zahtevnega plezanja v peščenjaku so bili avanture zase tudi sestopi; orientacijsko zahtevni in izpostavljeni,

Prvo, otroško plezanje je okusil blizu rojstne Kneže v Baški grapi: "Okrog domačije sem imel skalce, kjer sem trgal srajce in hlače, še preden sem vedel, kaj je alpinizem." Bolj resno je začel v drugem letniku srednje šole, sredi prodorne skupine AO Nova Gorica, kjer je po večkratnih poskusih zagona iz tamkajšnje alpinistične šole leta 1975 izšla perspektivna skupina mladih zagnancev. V tistem času je najmočnejši vtis nanj napravila alpinistična literatura, Rochejeva knjiga *Prvi v navezi*, Terrayevi *Osvajalci nekoristnega sveta* idr. Ivan se je nato leta 1979 pridružil kolegom v novo nastalem domačem Soškem alpinističnem odseku in postal



1 Ivan Rejc Foto: Miljko Lesjak

2 Plezanje v zaledenem slapu nad dolino Mrzle vode Arhiv Ivana Rejca

spusti so potekali večinoma na naravnih ušesih v skali. Varovanje, tako na sidriščih kot vmes, je bilo velikokrat z močnim "inšalah" faktorjem,¹ tako da so prav prišle izkušnje iz trentarskega načina plezanja. Tja si še želim. Sanjam o legendarni smeri Joly Joker Alberta Prechta² v gori Nassrani.

Tudi nekatera srečanja v gorah ostanejo nepozabna, verjetno zaradi intenzivnosti podoživljanja. Tako je bilo slučajno srečanje z Marijo in Slavkom Frantar na vrhu Torre Trieste v masivu Civette. Z Željkom Perkom sva plezala smer Carlesso-Sandri, po drugi strani raza Tissi pa onadva. Ne da bi vedeli drug za drugega, smo istočasno priplezali na vrh. Nikoli nisem imel stalnega soplezalca. Plezal sem z vsemi, tako iz domačega odseka kakor zunaj, največ sicer z Darkom Podgornikom, Viktorjem Goljo in Markom Grudnom.

Kot si zapisal, tvoja trideset let stara domača kosilnica kljub vsem pokošenim hektarom trave še vedno brezhibno poje. Le kosec je v tem času osivel. Po mnenju

¹ *Inšalah*, arab., nekaj podobnega kot bog pomagaj.

² Albert Precht (1947–2015), avstrijski alpinist in pisec.



tvojih prijateljev s kakovostnimi vzponi odlično kljubuješ letom.

V letih nad petdeset je pomembno zadržati tako motivacijsko kot fizično pripravljenost in plezati, saj je, če imaš daljšo prekinitev, težko spet začeti, še posebno, če ti je pomemben določen nivo in se moraš soočiti s tem, da ga ne boš več zmogel. Sam nisi nič. Zato se mi zdi pomembno ohraniti prijateljstva in stike z vsemi generacijami. Pomembna je tudi zavest, da nisi edini svojih let, ki to počne, seveda dokler telo in duša to dopuščata. Po Jimu Bridwellu³ je dvom o sebi tisto, kar človeka načne. Tudi v siceršnjem življenju je to lahko začetek neuspeha. Zakaj bi torej nehal plezati? Očitno potrebujem ta impulz. Kar nekaj je še mojih "dolgov", ki naj ostanejo skrivnost. Če bom še kakšnega poravnal, bom zadovoljen, če ne, pa tudi ne bo tragično. Vedno sem spremljal tudi dogajanje v svetovnem alpinizmu, sprva po reviji *Mountain*, že več kot desetletje pa tudi v španski reviji *Desnivel*, kjer so vedno tudi objave o slovenskem alpinizmu. Stefan Glowatz⁴ v svojem zadnjem intervjuju izpove vso veliko modrost: "Samo živi svoje sanje!" Če mi je za kaj žal, mi je med drugim za neuresničene vzpone. Kar srce me zaboli ob spominu na številne sončne sobote, ki sem jih moral žrtvovati za

obvezne nadure v podjetju. Občutil sem jih kot neznosno ujetost, a prav zaradi nje sem začutil še večjo svobodo pri plezanju. Sreča je dobila svoj pomen šele, ko sem jo lahko delil s prijatelji soplezalci, brez katerih bi bilo življenje bolj prazno.

Kakšna so tvoja osnovna vodila?

Prav gotovo je na prvem mestu načelo – preplezati prosto, kar se da. Če danes pridem v smeri do nekega mesta, ki so ga preplezali tehnično, po enkratnem poskusu pa ga ne zmorem prosto, se pač primem za klin. Res potem ostane nekaj grenkobe, a to še ni konec sveta, če je sicer vzpon zgodovinskega pomena in nudi estetske užitke. Tako sem ravnal denimo v smeri Filip-Flamm v Civetti. Če ti ne gre najbolje, je pošteno tudi, da prepustiš prednost drugemu. Nekateri delujejo skrajno racionalno. Ne priznavajo notranje razdvojenosti in razpetosti, o katerih so pisali že Klement Jug in drugi. Kolikokrat je bilo že zapisano, da pri plezanju izklopiš zunanji svet, deluješ sam s seboj, obenem pa si del naveze s skupnim ciljem. Lynn Hill⁵ je pred kratkim na predavanju v Ljubljani omenila tudi, kako so v resnici vse stvari, ki so znotraj nas shranjene v predalčkih (plezanje in hribi, služba, družina, prijatelji), povezane in v medsebojni soodvisnosti. Moram ji prirediti.

Ko si mlad, ti je pomembna tudi hitrost vzpona. Ura več, kot je v opisu, že pomeni, da si bil počasen. Prisotna je zdrava tekmovalnost, kdo bo preplezal kaj težjega. Danes veliko globlje doživljam sam ambient. Še posebej se spomnim plezalcev, ki so smer prvič preplezali. Glede opreme se mi zdi še najbolj štorasto nekdanje plezanje z gojzarji. Preden so prišli na italijanski trg plezalni copati, smo si pomagali z *galoškami*, ki smo jih prinesli iz Rusije. Danes se oprema razvija nesluteno v vseh podrobnostih.

Od "tvojih" primorskih sten, tako s prvenstvenimi vzponi kot s kakovostnimi ponovitvami, ti je gotovo usojena Jerebica.

V južno in severovzhodno steno Jerebice se še vedno vsako leto vračam in delim s prijatelji zadovoljstvo po opravljenem vzponu. Omeniti moram tudi Vršac in Planjo. V Centralni smeri Vršaca še vedno tičijo lesene zagozde Tineta Miheliča in pričajo o nekih drugih časih. V tej steni sva pred 33 leti z Jankom Humarjem preplezala novo smer, Puntarsko, in vesel sem, ko slišim o ponovitvah, celo o zimski ponovitvi naših fantov.

Pogosti stiki z nevarnostmi gotovo rojevajo posebne občutke.

So stvari, ki človeka zaznamujejo in ga načenjajo navznoter. Kdaj pa kdaj si blizu nekega nevidnega roba, vendar se nekako izide. Tik pod vrhom Sfinge, v Razu mojstranskih veveric, naju je z Jankom Humarjem nekoč ujela silna nevihta in je kakih deset metrov proč nekajkrat udarila strela. Takrat še ni bilo tako zanesljivih vremenskih napovedi in smo se marsikdaj lotevali vzponov z miselnostjo, češ saj bo zdržalo. Tako bližnje doživetje silovite stihije narave človeka zaznamuje, a vse počasi mine, tako kot je tista nevihta. Ko izgubiš prijatelje, te prevzema neznosna, pekoča bolečina. Nekako se moraš prebiti skozi to. Verjetno je odvisno tudi od tega, kako močan občutek krivde imaš privzgojen. ○

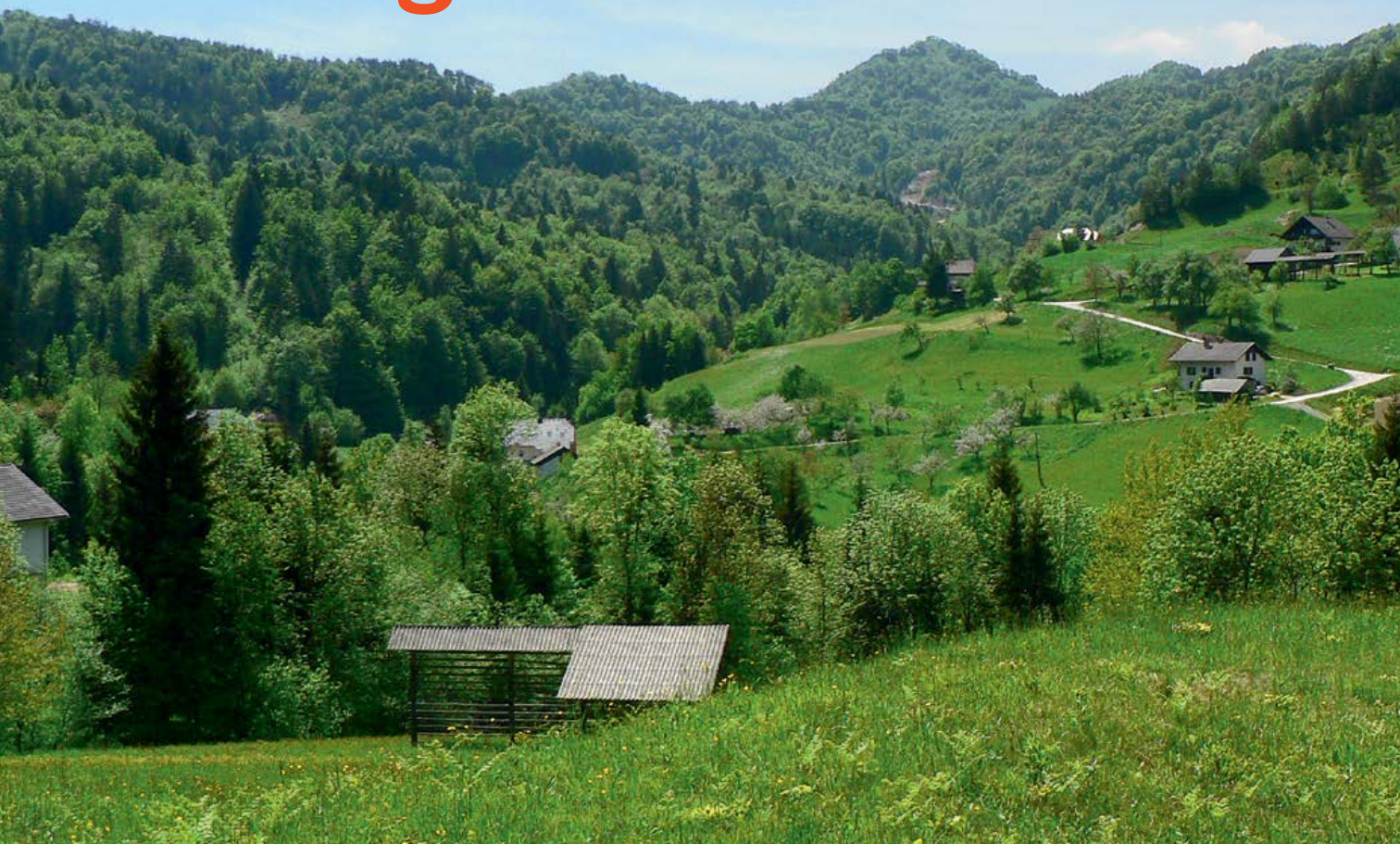
V začetku letošnjega leta je skorajšnji šestdesetletnik številne prijatelje in znance znova presenetil z njemu lastno načitanostjo. V Kobaridu je pripravil enciklopedično predstavitev svojega bogatega, nenehno osveženega plezalskega opusa, ki mu je vseskozi botrovala tudi zvrhana mera sreče. Ni manjkalo niti hudomušnosti. Ob taki vseživljenjski pripadnosti alpinizmu odpadejo vsi razlogi za Ivanovo značilno skromnost.

³ Jim Bridwell (roj. 1944), eden izmed vrhunskih ameriških yosemitskih plezalcev.

⁴ Stefan Glowatz, nemški profesionalni plezalec.

⁵ Lynn Hill, medijsko zelo popularna ameriška plezalka.

Po sledi svojih prednikov in fotografskih razstav



Polhograjske gore

V mladosti, ko smo živeli na Vrhovcih, ta vas še ni bila del Ljubljane in od tam sta bila lepo vidna Polhograjska Grmada (898 m) in Tošč (1021 m), ki takrat še ni bil najvišji vrh Polhograjskega hribovja. To je postal šele potem, ko je Jugoslovanska ljudska armada znižala vrh Pasje ravni in na njem postavila vojaško bazo.

Silhueta obzorja je še vedno zanimiva, saj sta priostreni vrh Tošča in nazobčana Grmada zanimiva na pogled. Ni čudno, da me je že v mladosti vleklo v te višave. Ker pa so bili tedaj vojni časi, si kaj takega do osvoboditve nisem mogel privoščiti. Najbližji hrib je Grič, na katerem stoji propadajoči bokalški grad. Ali je škoda, da še stoji, ali je škoda, da še ni obnovljen? V njegovi okolici smo se veliko igrali "ravbarje in žandarje", še pogosteje pa smo v gozdovih do Velikega vrha (441 m) nad Utikom nabirali borovnice za domačo uporabo in prodajo na trgu za viško gimnazijo, kjer

so sedaj parkirni prostori za profesorje. Pod Toškim Čelom (590 m), katerega ime nam je bilo vedno zanimivo, čeprav njegovega izvora ne poznam, smo v gozdovih nad Gabrjem, kjer je bila pri Trnovcu leta 1903 rojena naša mama Ivanka, nabirali kostanj. Navadno smo ga kuhali, redkokdaj pa tudi pekli. Najvišji vrh hriba Ravnik se zopet imenuje Veliki vrh (660 m), ki je že drugi s takim imenom v Polhograjskem hribovju, v Sloveniji pa jih je kar 68.

Okolica Sv. Katarine

V Polhograjsko hribovje sem se vračal še večkrat. Z Jeterbenka (774 m), ki

Ciril Velkovrh

ga Ljubljančani imenujemo Klobuk, saj je oblika njegove siluete podobna klobuku, je lep pogled na gorenjsko stran. Na vrhu se da še slutiti, da je tam nekoč stal grad. Tu sem nekoč fotografiral križ pred soncem. Meni samemu se ta fotografija ni zdela lepa, strokovnjaki pa so me prepričevali, da je skoraj umetniški posnetek.

Prvo vabilo sošolcev, da gremo na Topol ali po domače na Sv. Katarino, ki spada pod Medvode, sem z veseljem sprejel. Bilo je v zgodnjem pomladanskem času, ko je bilo na severni strani še dovolj snega, da smo se "smučali" samo v čevljih. Moji stari gojzarji niso bili dobro popravljeni, pač pa so bile luknje le pokrite s krpami usnja. Ob drsenju po strmini so se "flike" odvihale in upognile nazaj. Sam tega nisem opazil, dokler me na to ni opozorila mama ob prihodu domov. Čeprav so bili čevlji uničeni, me ni ne kregala ne kaznovala,



1 Zelena pokrajina pod Grmado

Foto: Andrej Ranfl

2 Cerkev sv. Mohorja in Fortunata (l. 1389) na Koreni (720 m)

Foto: Ciril Velkovrh

saj je vedela, da sem pri tem neznansko užival. Taka je bila namreč naša mama, ki je po svojih več kot najboljših močeh sama skrbela za nas štiri otroke, ki smo bili brez očeta.

Na Sv. Katarini obiskovalce lepo in dobro postrežejo v vseh treh gostinskih lokalih, kakor tudi pri kmečkem turizmu Pri Robež'. Na bližnjem Sv. Jakobu (806 m) lahko srečate veliko izletnikov, občasno tam organizirajo tudi nekatera množična srečanja. Na družinskem izletu sva z vnukom Janom štela, koliko bodečih než (*Cirius acaulon*) sva videla ob poti, nekaj sem jih na njegovo željo tudi fotografiral. Velika fotografija tega posnetka še vedno visi na steni v naši kuhinji, ker se moji ženi zelena barva zdi najlepša.

Tošč in Grmada

Če se od tod spustimo v dolino Ločnice in se povzpemo na nasprotni hrib, pridemo do Mihelčičevega doma na Govejku (727 m), ki ga upravlja PD Obrtnik iz Ljubljane. Tja smo nekoč organizirali izlet člani Oddelka za matematiko Fakultete za naravoslovje in tehnologijo Univerze v Ljubljani. Kako sem bil dobrodošel član skupine, ko se je vodja na križišču "izgubil"; na izbiro je imel kar pet smeri brez smerokazov: na Osolnik, k sv. Barbari, v dolino Hrastnice ali na Govejek, le nazaj v dolino Ločnice je vedel, da ne smemo. Sodelavce sem povabil še na Gontarsko planino, kjer smo na višini 894 metrov igrali nogomet. Od tod ni več daleč na Tošč. Čeprav je to najvišji vrh, z njega zaradi poraščenosti ni dobrega razgleda. Prek Malega Tošča (902 m) se spustimo na sedlo Gonte, kjer je lepo urejena turistična kmetija. Od tod je pot na Grmado nezahtevna, primerna za nedeljske sprehode. Na ta

vrh, ki je izredno razgiban in raznolik, sem se povzpел iz vseh smeri. Prehodel sem tudi zahodno strmo stran po brezpotju in prek melišč, kjer je pogosto hodil alpinist Pavle Kozjek, in gazil na vzhodni strani gore, ko je zapadlo dva metra snega. Sprva sem se čudil svojim predhodnikom, da so hodili v ta svet, pozneje pa sem ugotovil, da smo si enaki. Gora je zanimiva tudi zaradi rastišč dišečega volčina ali jožefice (*Daphne cnerum*), ki je ni treba iskati: ko vam zadiši, že veste, da raste nekje v neposredni bližini.

Fotografske razstave v domovini in tujini

Na severni strani Grmade je na ravnici zaselek Setnica s priljubljeno turistično kmetijo Pri Mehačk'. Tu vsako leto župnik Bogdan Oražem blagoslovi motorje, s katerimi se občasni turisti pripeljejo na srečanje. Nekoč sem se k temu prazniku pripeljal s kolesom in gospod Bogdan je slovesnost začel

z besedami: "Danes ne bomo blagoslovili le motorjev, ampak tudi vse, ki ste se sem gori pripeljali s kolesom." Izjema sem bil samo jaz.

Po upokojitvi sem prehodil veliko planinskih poti, prevozil lep kos Slovenije ter fotografiral naravno in kulturno dediščino. Postavil sem šeststo fotografskih razstav v domovini in tujini. Tako sem pozneje veliko fotografiral tudi v polhograjski dolini in pripravil nekaj razglednic iz te doline, njihov komplet visi v koči PD Blagajana na Ravneku nad Polhovim Gradcem. Ker me je stara poškodba kolena z leti vse bolj obremenjevala, sem vse več poti opravil z avtom.

Tako sem se nekoč odločil, da ponovno obiščem izletniško kmetijo Pri Mehač' na Setnici nad Polhovim Gradcem. Na poti iz Mačkovega grabna sem dohitel zakonski par. Vprašal sem ju, če bi se želela peljati z menoj. "Ne," sta dejala, "ker rada hodiiva peš." Nisem bil užaljen in odpeljal sem se naprej. Pred gostiščem sem parkiral in kmalu potem sta bila pohodnika že za menoj. Spregovorili smo nekaj besed, čeprav se do tedaj nismo poznali, pri tem pa omenili tudi krajevni mesečnik *Naš časopis*. Ker sem v njem že prebral več prispevkov gospe Milke Bokal, sem

hotenje poudariti pripadnost ne samo širše slovenskim, ampak tudi krajem Velikovrhovih staršev ter prednikom v polhograjskem koncu."

Črni Vrh in Pasja ravan

Zakaj se Črni Vrh imenuje črni, še vedno ne vem, saj je tam tako zelo lepo, pa še razgledno in svetlo je. V dijaških letih sva šla s sošolcem tja gori obiskat njegovega očeta in našega profesorja zgodovine Henrika Korenca, ki je v stari šoli vodil letno kolonijo otrok. S kolesom sva se peljala do Zaloga, naprej pa sva kolesi vlekla "za ušesa". Oče nama je postregel z obilno malico, nato pa smo igrali tarok, jaz prvič. Kakor je običajno v takem primeru, sem imel zelo dobre karte, a sem vseeno vsakokrat izgubil. Na poti domov sva h kolesoma privezala kar velike smrekove veje, da se nama ne bi pregrele zavore. V dolino sva se pripeljala le še z "zobotrebci". Na bližnji Pasji ravni sem bil le enkrat, ko sem Pri Omejcu obiskal družino Plestenjak, od katere sta v Polhograjski graščini oče Matjaž in hči Mojca igrala na harmoniko ob odprtju razstave mojega koledarja *Gorsko cvetje* za leto 2010. Tu sem imel še dve drugi razstavi. Ob razstavi slovenskega cvetja je govoril doc. dr. Peter Skoberne, ob

ju poklical in prišla sta s traktorjem ter me rešila. Drugi je bil pilot Franci Rus, ki se je ponesrečil med jadranjem blizu Golega otoka v Jadranskem morju. Tretja pa sta zakonca Setnikar, ki sem ju prvič srečal pri avtokleparju Štojsu. Dolgo sem premišljeval, zakaj sta me bila že ob mojem prvem obisku tako vesela; morda je tudi njima, kakor mnogo drugim, Marica Štojs tako lepo govorila o moji mami. Z menoj so bili prijazni skoraj povsod, kamor sem prišel. Kje in kdaj niso bili, vam seveda ne bom napisal. Tudi tega ne, kje sem bil najbolj presenečen, da naslednjo nedeljo ne bodo imeli dolge vrste čakajočih. Po skoraj uri hoje me je gospodar pričakal že na vhodu in me povabil v hišo. Ko sem pozdravil še gospo, sem prosil za kozarec vode. Poleg vode mi je prinesla tudi šilce domačega žganja in skodelico kave. K žganju sem prosil še kos kruha. Prinesla mi je dva kosa in narezano suho klobaso.

3 Bodeča neža (Cirius acaulon)

Foto: Ciril Velkovrh

4 Polhov Gradec, nad njim kapela na Kalvariji

Foto: Franci Horvat

5 Grmada nad Polhovim Gradcem

Foto: Aleš Omerza



menil, da jo poznata tudi moja nova znanca. Prosil sem ju, naj mi gospo predstavita, če bo slučajno tam. Na moje veliko presenečenje mi je gospa odgovorila: "Saj to sem vendar jaz!" Pozneje sva se še večkrat srečala, najbolj pa sem bil vesel njenega zapisa v predgovoru svoje tretje knjige *Od štajerskih goric do strme tržaške obale* s podnaslovom *Kako lepo je živeti in delati*. Zapisala je tudi tole: "V ozadju pa tiči še avtorjevo

razstavi mojih vseh šeststo razglednic pa domačin mag. Marjan Bradeško.

Prijazni domačini so tod doma

Kadar se s Črnega Vrha vračam domov, navadno zavijem čez Praproče, kjer stanuje nekaj mojih znancev. Tone in Štefan Pustovrh sta bila *pismoš* v našem Trnovem. Ko se mi je v zgodnji pomladi pokvaril avto in sem zapeljal v globok sneg, sem se spomnil nanju,

Ob odhodu sem prosil še, naj mi proda eno klobaso, da jo bom nesel domov. Prinesla je dve, plačati pa nisem smel ničesar. Svoj nerodni položaj sem rešil tako, da sem jima obljubil fotografije njihove stare in nove hiše, hleva in znamenja. Ker sta obljubila, da jih bosta obesila na še prazne stene obnovljene tristo let stare hiše, je bilo to moje darilo za dobre ljudi. Postavitev sem štel kot svojo 601. fotografsko razstavo.



5

Kolesarjenje visoko nad Polhovim Gradcem

Zahodno od vasi je še tretji Veliki Vrh v Polhograjskem hribovju, ki pa ni gora, pač pa zaselek. Od tod ni več daleč do Gore sv. Lovrenca (824 m), nekoč zelo obiskane izletniške točke, ko je bilo na sedlu še odprto gostišče Pri Logarju. Enkrat na leto se tu zberejo pevski zbori iz okoliških krajev. Tudi sam sem se potrudil, da sem poiskal in fotografiral lepi cvet Blagajevskega volččina (*Daphne blagayana*), ki so ga prvič našli prav tod.

Tudi na vas Planino nad Horjulom, ki žal ni visokogorska planina, imam lepe spomine. Od tod nam je pred 60 leti gospa Ana Osredkar vsak teden prinašala na Vrhovce maslo in jajca. Ko je nekoč sporočila, da je zbolela, me je mama vprašala, če sem pripravljen iti po hrano sam. Ker sem bil kot najstnik še ubogljiv, sem sedel na kolo in se odpeljal v "neznano". K sreči sem v Suhem Dolu srečal moškega, ki mi je povedal, kje naj grem. V dolini je bilo pusto in megleno, ko pa sem se dvignil na višino 771 metrov, kjer je vas, je bilo tam še pol metra snega. K Osredkarjevim sem prišel močno utrujen in prepoten.

Gostitelji so mi prvič v življenju postregli s kozarčkom domačega žganja, da se ne bi prehladil. So me pa tudi pogostili z obilno malico. Ko sem dobil blago, sem se odpravil domov. Pot nazaj je bila lažja, saj je vodila navzdol. V dolini je začelo močno deževati. Dolgo sem premišljeval, kaj naj naredim, da se ne bi prehladil. Domislil sem se, da se lahko segrejem le tako, da se vozim čim hitreje. Že v Kurji vasi pa sem, ker sem bil zelo radoveden, zavil na desno, na Šentjošt in se šele potem odpeljal proti domu. Ko sem stopil v domačo kuhinjo, sem z maminega obraza prebral: "O, joj, sin mi bo umrl". Sam pa sem se le umil, popil skodelico vročega čaja in odšel v posteljo. Že čez pol ure sem vstal, kakor da ni bilo nič.

Moje "gore" v Pograjcih

Zmanjkalo mi je časa, da bi pokukal še na Koreno, ki spada pod sosednji Horjul. Iz Polhovega Gradca je zelo lep pogled na obronke grebena, s horjulske strani pa je nanj speljana lepa asfaltirana cesta. Zato ni čudno, da tod vsako leto organizirajo kolesarske dirke. Te je dolga leta vodil zares zelo prijazen vrhniški podžupan Franci Pišek, ki biva

na Vrzdencu, doma pa je bil v Žazarju, za katerega domačini pravijo, da je najlepša vas v Sloveniji. Pojdite in pogledajte, ali je res tako.

V bližnjem zaselku Slevica je bil rojen moj stari oče, ki se je priženil k Štefetoim v Babno Goro. Zato je zame v polhograjskem koncu najbolj pomembna "gora" prav ta vas, kjer sta bila rojena Gregor Ambrožič, oče moje mame, in leta 1905 moj oče France pri Štefetoim. Najbolj skrivnostna "gora" pa je prav gotovo Babčarjev tabor, kjer so še vidni ostanki starodavnega gradu. Na tem vrhu sem bil prvič leta 1942, ko naju je s sestro Ivanko oče pospremil na vrh. To leto sva bila s sestro pri starih starših v Babni Gori in preživljala zadnje počitnice pred odhodom v šolo. Pot na skalni vrh ni primerna za dame v visokih petah. Me je pa nekoč, ko sem že imel težave s hojo zaradi poškodovanega kolena, na vrh pospremila zelo prijazna "nečakinja" Petra, hči Tonči in Jožeta Peklaja, enega od mojih 23 bratrancev. Danes po več kot uspešni operaciji kolena spet lahko hodim brez bolečin, tudi v hrib in v svoje stanovanje v šesto nadstropje, vedno po stopnicah. Torej, na svidenje še kdaj na kaki polhograjski gori! ●

Košček sonca na drugi strani Evrope

Monte Viso, 3841 m

Primož Brifah



Domačini ga imenujejo tudi Monviso in je najvišja gora v Kotijskih Alpah (fr. *Alpes Cottiennes*, it. *Alpi Cozie*). Gorska skupina se nahaja v jugozahodnem delu Alp, blizu francosko-italijanske meje, in spada v italijansko deželo Piemont.

Vrh je znan po lepi piramidni obliki. Ker je od sosednjih vrhov bistveno višji, v svoji okolici zelo izstopa in ga v lepem vremenu lahko opazimo celo na večstokilometrski oddaljenosti. Pod Monte Visom izvira reka Pad, ki je s 652 kilometri najdaljša reka v Italiji.

Zgodba

Že nekaj časa sem načrtoval obisk te malce posebne gore. Moral sem le počakati na pravi trenutek in navdušiti pravo skupino hribolazcev, ki so bili dovolj radovedni in željni pustolovščine. Je že tako, da se ne bi vsak vozil osem ur oziroma več kot sedemsto kilometrov v eno smer samo za obisk nekega tritisočaka, pa tudi stroškov je kar nekaj. Sam gledam na to drugače, saj je vsaka pot, pa naj bo to v domačih gorah ali pa daleč v tujini, zgodba zase, avantura, ki te navduši in napolni s pozitivno

energijo. Ta zgodba pa se začne že, ko zložiš opremo v prtljžnik in se odpelješ novim dogodivščinam naproti. Julija 2014 je bilo v Sloveniji, če ne kar v večjem delu Evrope, že nekaj tednov vreme deževno in depresivno, kar je bilo zelo težko prenašati. Gotovo so se tudi zaradi tega moji kolegi laže odločili za zamenjavo okolja. Ker sem spremljal najrazličnejše vremenske napovedi za Evropo, sem opazil, da se je le za dan ali največ dva izjemoma obetalo lepo vreme na majhnem področju zahodne Italije, prav tam, kjer se nahaja





Monte Viso. In to ne zgolj delno jasno in zadovoljivo suho vreme, ampak sinje modro nebo z veliko sonca in poletnimi temperaturami, kakor je včasih julija bilo. "Zdaj ali nikoli," sem pomislil. Za izlet mi je uspelo navdušiti tri kolege, kar je bilo dovolj, da so se potni stroški lepo porazdelili. Pridružili so se mi Stane, nekdanji sodelavec in zagrizen starejši hribolazec, Beno, kolega iz naše generacije tečajnikov alpinistične šole na rašiškem alpinističnem odseku, in Blaž iz generacije tečajnikov leto pred nami. Beno in Blaž do tedaj nista bila še tako visoko, zato sta bila še dodatno motivirana. In naš tim je bil sestavljen.

Vožnja proti obljubljenemu raju

Iz Ljubljane smo se odpeljali po primorski avtocesti mimo Trsta in Benetk v notranjost Italije. Spremljalo nas je nevihtno vreme; zdelo se je, kakor da nam je sledil oblak. Spraševali smo se, kdaj se bo že pokazalo obljubljeno sonce. Blaž je skeptično pripomnil, da resnično upa, da se nisem zmotil in gremo tako daleč zastoj. "Boš videl, stoodstotno bo sonce," sem mu odvrnil in pri sebi upal, da bo res tako. In res se je nekje na polovici poti, med Brescia in Piacenzo, začela oblačnost počasi razkrajati, v daljavi pa se je pokazala modrina – kot bi odrezal. Med vožnjo po avtocesti smo že od daleč zagledali izrazito temno špico, ki je iz okolice zelo izstopala, in takoj smo zaslutili, da gre za naš cilj, kar nas je navdalo z evforijo.

1

Ko smo prišli v Saluzzo, zadnje večje mesto pred vstopom v dolino reke Pad, sem moral vklopiti klimo, saj je bilo zunaj trideset stopinj. Sledili smo tablam z napisom Valle Po, ki so kazale proti dolini, med vožnjo pa opazovali idilično pokrajino z nasadi jablan in breskev. Cesta je vodila v dolino, ki je postajala vse ožja, in kmalu smo vozili skozi sotesko. Pot nas je v ovinkih pripeljala med gorske travnike vse višje, dokler nismo prišli na zelo ozko in izpostavljeno gorsko cesto. V avtu je nastala tišina, sledili so samo še pogledi v globino pod nami in občudovanje gorskega okolja.

Od Pian del Re do koč Quintino Sella

Pripeljali smo se na veliko makadamsko parkirišče, kjer je parkirni mojster pobiral simbolično parkirnino. Gorske poti so bile lepo označene. Počasi smo se odpravili v smeri naše koč Quintino Sella, 2640 m. Med hojo smo opazovali zanimivo pokrajino, polno gorskega cvetja in jezer, obkroženih z velikimi ledeniški morenami. Okoli masiva se je počasi sprehajala nizka oblačnost, ki je občasno sramežljivo odkrivala strme stene. Ko smo prišli nekoliko više do enega večjih jezer, smo se že začeli spraševati, kam,

1 Velika ledeniška morena pod ostenjem

Monte Visa Foto: Primož Brifah

2 Detajl pri vzponu Foto: Primož Brifah

3 Bivak Andreotti Foto: Primož Brifah

4 Na vrhu Foto: Primož Brifah



3

4





5

ni opazil, ker je mislil, da gre za oblak. "Zdaj me pa zares skrbi, ali bom sploh zmogel do vrha," in dodal: "Bolje bi bilo, če mi ne bi pokazal, kam gremo," meni pa je šlo ob tem na smeh. Do kočje smo prispeli v večernem času. Namestili smo se na skupnih ležiščih in počakali na večerjo. Ker smo prvo večerjo zamudili, smo imeli do naslednje še nekaj časa, zato smo posedali na mali galeriji v spalnih prostorih. V sobo sta prišli do svojih ležišč dve simpatični francosko govoreči pohodnici zgodnjih srednjih let, za kateri se je izkazalo, da sta strastni jamarki. Blaž in Beno sta odšla na zrak pred kočjo, nama s Stanetom pa se naenkrat ni nikamor več mudilo. Zapletli smo se v simpatičen pogovor v polomljeni francoski angleščini, ki je zvenela približno tako kot v stari priljubljene nadaljevalki *Alo Alo*.

hudiča, je izginil naš Monte Viso. Saj so bile gore okoli nas, ampak nobena ni prav posebej izstopala. V tistem trenutku pa se je oblačnost nad nami razkadila ravno toliko, da se je pokazal: nad plastjo nizke oblačnosti se je pokazala strašljivo

impozantna, mogočna in visoka granitna piramida, približno 1500 višinskih metrov nad nami. Okoliški dvatisočaki so se zazdeli kot nepomemben gričevnat svet. Dregnil sem Staneta in pokazal proti vrhu. Zresnil se je in rekel, da gore

5 Pogled na Lago Grande di Viso, kočjo ob njem in Padsko nižino Foto: Primož Brifah

6 V krnici pod južnim ostenjem Monte Visa s pogledom na ledenik Foto: Primož Brifah

7 Gorsko cvetje ob poti Foto: Primož Brifah

6



Na vrh gore

Ob dogovorjeni zgodnji jutranji uri smo še v trdi temi odšli proti cilju. Blaž je bil res hiter. Vodil je do razcepa poti, kjer pa ni bil več prepričan, kam je treba zaviti. Tako mi je prepustil vodenje četice in zavili smo proti prelazu Sagnette. Dobro uhojena stezica je vodila pod prepadne stene na desni. Po kakšni uri smo spet prišli do razcepa poti. Ena je vodila desno v zelo strmo pobočje, druga naravnost pa po lepi stezici. Glasovali smo: jaz sem bil za naravnost, Stane je bil neopredeljen, Blaž in Beno pa sta vztrajala za desno pot. "Prav, pa pojdimo desno," sem se pač moral strinjati. Prišli smo v precej podrt svet. Mestoma neizrazita stezica je v okljukah vila v veliko krušljivo grapo. Bili smo prva skupina, sledilo pa nam je še nekaj pohodnikov, ki so se nam najverjetneje priključili zaradi brezplačnega gorskega vodenja. Grapa je sčasoma postala res *sitna*, saj se je po njej stalno nekaj kotalilo. Imeli smo srečo in našli izpostavljeno prečko, ki nas je vodila desno iz grape na greben. Ta pa se je izkazal za pravo pot, saj je bil spodobno varovan. Pripeljal nas je do vrha prelaza, 2991 m, na katerem se je svetil križ.

Začelo se je daniti in pod nami se je pokazala Padska nižina v vsej razsežnosti. Na prelazu smo si vzeli nekaj minut za počitek in razgledovanje. Zagledali smo veličastno južno ostenje Monte Visa in njegov mali ledenik. Poiskali smo pot, ki nas je pripeljala v krnico. Pot je bila označena z rumenimi črtami in možici, ki so se pojavljali kar pogosto. Večjih orientacijskih težav od tam do vrha nismo imeli. Na vznožju ledenika smo nataknili dereze in palice zamenjali s cepini. Ko smo prišli mimo bivaka Andreotti, smo morali prečiti še večje in strmo snežišče, nato pa smo ocenili, da bo plezanje kljub srečevanju z manjšimi snežišči na poti prijetnejše brez derez. Od tega trenutka naprej nam je bila pot še posebno v užitek. Poplezavanje v lepem granitu konstantne težavnosti med I. in II. stopnjo po lestvici UIAA je bilo mestoma začinjeno s slabo *trojko*. Za vsak primer smo imeli s seboj tudi vrv in na sebi plezalne pasove. Blaž in Beno sta hitela, s Stanetom pa sva šla nekoliko počasneje, kakih dvajset metrov za njima. Na vsake toliko sta naju počakala, da smo preverili splošno situacijo. Eno lepših mest na poti je bil kratek kamin z veliko skalnimi roglji, ki nas je pripeljal na vršni greben. Od tod smo videli veliko turkizno in lesketajoče se jezero ob



naši koči daleč spodaj. Proti vrhu nas je čakalo le še prečenje malce *sitnega* snežišča in nekaj deset metrov nezahtevnega grebena.

Na vrhu smo si privoščili malo daljši postanek in se naučili sončnih žarkov, za katere smo bili doma prikrajšani. Videlo se je zelo daleč. Poleg velikanske Padske nižine na vzhodu smo videli še hriboviti svet francoske Provanse na zahodu pa veličastna masiva Monte Roso in Mont Blanc ter slavni Matterhorn z okoliškimi

štiritisočaki. Odlično razporejeni smo se počasi vrnili v dolino. Vse pa ni bilo tako rožnato: Benu so odtujili pohodne palice, ki jih je pustil na začetku poti pod grebenom, Blažu pa je iz garderobnih prostorov neznanu kam izginila spalna vreča. Očitno se tudi v takšnem okolju najdejo tatovi. Zadevo sta športno prenesla in odhitela proti parkirišču na Pian del Re, kjer sta na gorilnikih pripravila pravo kosilo. Vrhove pa so takoj po našem odhodu prekrili nevihtni oblaki ... ●

informacije

Monte Viso, 3841 m – običajna pot
Italija, Kotijske Alpe

Kako do tja: Po avtocestni povezavi Ljubljana–Brescia–Piacenza–Alessandria–Asti, od koder se po lokalni cesti pripeljemo skozi Saluzzo naprej po dolini Po. Z avtom se pripeljemo po ozki in izpostavljeni cesti v ovinkih med strmimi travniki na veliko parkirišče. Področje se imenuje Pian del Re. Iz Ljubljane 730 km.

Stroški (julij 2014): cestnina Italija 82,20 EUR (v obe smeri), parkirnina Pian del Re (2 dni, 9 EUR), koča Quintino Sella (polpenzion 37 EUR).

Zahtevnost: PD (z mesti I. in II. težavnostne stopnje). Pot na sedlo Sagnette je zavarovana, strma in izpostavljena. Ker so na poti tudi poleti pogosto snežišča, je priporočljiva primerna oprema, tudi vrv ne bo odveč.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, cepin, dereze, vrv in oprema za varovanje.

Višinska razlika: 1821 m

Izhodišče: Pian del Re, 2020 m

Koča: Koča Quintino Sella al Felik, 2640 m, telefon +39 017 59 49 43, e-pošta info@rifugiosella.it, spletna stran www.rifugiosella.it.

Časi: Pian del Re–Koča Quintino Sella 2.30 h

Koča Quintino Sella–Monte Viso 5 h

Sezona: Julij–september.

Zemljevid: *Mont Viso, St-Véran. Aiguilles, Pnr du Queyras*, IGN 36370T, 1 : 25.000.

Vzpon: Od parkirišča gremo rahlo levo navzgor po markirani poti v smeri koče Quintino Sella. Pot ni zahtevna, je pa dolga in zelo slikovita, večji del poteka ob jezerih in potokih.

Od koče se usmerimo proti jugozahodu. Pot vodi ob jezeru, paziti pa moramo, da na razcepu poti pravočasno zavijemo desno na sedlo Sagnette (zavarovana, strma in izpostavljena pot). V bližini je tudi zelo krušljiva grapa, ki verjetno služi kot zimski pristop. S sedla Sagnette se spustimo v krnico pod južnim ostenjem Monte Visa z manjšim ledenikom. Po poti sledimo rumenim črtam in moščicem. Ledenik prečimo po desni, pod steno pa zagledamo bivač Andreotti, mimo katerega vodi pot v desno, ki uradno ni markirana. Do vrha sledi poplezavanje v skali do II. težavnostne stopnje.

Na vrhu je trud poplačan s čudovitim razgledom na Padsko nižino, najvišje alpske vrhove in še kaj, če le nimamo smole z meglo. Ta se v poletnih mesecih lahko zelo na hitro pojavi.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Če te naveže na svoj štrik, še ni gorski vodnik

Nazivi. Vseh vrst – pred imenom, za priimkom, nikjer zapisani, težko prislužen, enostavno pridobljeni, morda celo kupljeni . . . Večinoma ne gre za življenjsko pomembno stvar, za marsikoga je pravzaprav povsem banalna in odveč, a vendar ima "večinoma" svojo nasprotno stran, in tudi "marsikdo" niso vsi.

Pri delu pogosto naletim na napačno rabo in zapis raznih nazivov, najpogostejše naziva doktor pri zdravniki. Ljudje ga večinoma pristavljajo pred imenom in priimkom, čeprav gre za strokovni naziv in ne znanstveni. Znanstveni se pristavljajo spredaj, strokovni zadaj. Seveda ne gre le za pristavljanje nazivov pred priimkom ali za njim, gre tudi za njihovo površno in napačno rabo nasploh. Tudi pri nazivih, ki jih pridobimo z usposabljanjem pri Planinski zvezi Slovenije. Pred časom sem poslušala radijsko oddajo, zaradi katere je pozneje prišlo do precej "hude krvi". Nič hudega sluteči voditelj je svojega gosta pomotoma predstavil kot gorskega vodnika, ki pa to ni bil in se tako tudi ni predstavljal, ampak besede so bile izrečene . . .

Marsikdo bo zamahnil z roko, češ da to ni niti omembe vredno, ampak (!) nazivi so na primer že pri iskanju službe zelo pomembni. In še marsikje in marsikdaj. Bi zaupali svoje zdravje samooklicanemu zdravilu, ki preko spletne strani prodaja razne čajčke za hujšanje, nudi akupunkturo, homeopatsko zdravljenje zlomov in zraven zganja še eksorcizem, ali nekomu, ki mu na zidu ordinacije visi diploma, ki dokazuje, da je uspešno zaključil medicinsko fakulteto?

Karikiram, a če dobro pomislimo, tudi v hribih veliko tvegamo in zelo pomembno je, kakšen naziv ima tisti, s katerim se navežemo na vrh, ali tisti, s katerim se po *normalki* povzpemo



Vodniki PZS svojo dejavnost ne glede na zahtevnost tur večinoma opravljajo prostovoljno.

Foto: Jože Hribar

na Škrlatico. Priznam, tudi sama sem bila včasih bolj lahkomišelná, ko pa sem spoznala, kaj vse je treba znati (in zakaj) že samo za to, da dobiš naziv alpinist, sem začela biti pozorna tudi na to, s kom se navežem na vrh. Zakaj? Z nazivom dokazujemo, da imamo določeno znanje in da obvladamo določene veščine. Naziv pove, da je tisti, ki ga nosi, strokovnjak na svojem področju, torej je v našem primeru odgovoren za svoje "varovance" in mu lahko zaupamo. "Naš gorski vodnik nas je vodil na Brano," je pripovedoval starejši gospod, ki je še z dvema prijateljskima prvič šel v visokogorje. Za ta vzpon so se trije prijatelji dogovorili enkrat med uživanjem v čudovitem razgledu na vrhu Uršlje

gore, za vodjo pa so izbrali najbolj izkušenega, torej tistega, ki je na Brani že bil. Seveda mu ne zamerimo, da je rekel gorski vodnik, najbrž je bilo to čisto "ljubkovalno", a ker to ni redki primer napačne rabe, ne morem kar tako mimo. Da postaneš gorski vodnik, ni dovolj, da splezaš na nekaj vrhov, za pridobitev tega naziva moraš izpolnjevati pogoje, ki se mnogim zdijo povsem nemogoči, usposabljanje pa traja štiri leta. Gorski vodnik je poklic, tako kot je poklic računovodja, kirurg, policist, odvetnik, pilot . . . Če se sploh hočeš prijaviti na usposabljanje za gorskega vodnika, za kar moraš opraviti še sprejemni izpit, moraš med drugim izpolnjevati posebne pogoje, ki vključujejo razne alpinistične veščine (na primer v vodstvu ali izmenično preplezanih najmanj 20 smeri težavnostne stopnje VI+, najmanj 20 smeri, daljših od 500 metrov z najmanj IV. težavnostno stopnjo, obvladati moraš turno smučaje,

ledno plezanje, imeti vsaj srednješolsko izobrazbo, dobro moraš govoriti vsaj en tuji jezik . . .).

In če bi starejši gospod z Brane rekel "planinski vodnik"? Hja, mu ravno tako ne bi zamerili, čeprav tudi v tem primeru ne bi imel prav. Tudi zato, ker to ni pravi izraz, "planinski vodniki" so v resnici vodniki Planinske zveze Slovenije! Minogrede, tudi "planinske" in gorske vodnike mnogi dajejo v isti koš, čeprav gre za mešanje hrušk in jabolk. Ali prostovoljnih gasilcev s poklicnimi. Planinski vodniki imajo ravno tako zahtevno strokovno usposabljanje in dosežejo oziroma se odločajo za različne

¹ VPZS je prostovoljni vodnik Planinske zveze Slovenije: vsak član PD, ki je uspešno opravil s programom določeno strokovno usposabljanje, je kategoriziran pri Vodniški komisiji PZS in vpisan v register VPZS; je usposobljen strokovni delavec v športu na področju planinstva in je nosilec strokovnega naziva VPZS, ne glede na spol in ne glede na podeljeno kategorijo vodenja.

kategorije, kar pomeni, da lahko vodijo po manj ali bolj zahtevnih kopnih in/ali snežnih poteh, tudi turnosmučarskih in plezalnih, seveda, z vsako višjo kategorijo pa se stopnjuje zahtevnost. In vodniki PZS se z vodenjem ukvarjajo prostovoljno, gorski se s tem preživljajo. Kot prostovoljni gasilec, ki je usposobljen za reševanje življenj, a je to njegov način življenja (težko rečem "hobi"), poklicni gasilec pa se je izsolal za to delo in se z njim tudi preživlja. S tem da prostovoljnemu ni treba na intervencijo, poklicni pa mora iti, čeprav takrat njegova žena ravno rojeva ali pa doma praznujejo rojstni dan najmlajšega sina.

Je pa pri vodnikih PZS izjema, mimo katere ne moremo. O tem govori Zakon o gorskih vodnikih, ki ureja dejavnost gorskega vodništva, ki je pridobitna dejavnost, in določa, da je spremstvo gorskega vodnika obvezno pri vodenju oseb v gorskem svetu po poteh in v brezpotju, pri vodenju oseb na turnih smukih, pri vodenju oseb na plezalnih vzponih in pri vodenju oseb na ledeniških turah. V primeru vodenja oseb v gorskem svetu po poteh in v brezpotju, kjer ni potrebna uporaba vrhne tehnike, in pri vodenju oseb na turnih smukih, kjer ni potrebno zavarovanje poti v zimskih razmerah, so primerno usposobljeni tudi poklicni vodniki Planinske zveze Slovenije. Vodnik PZS lahko svojo dejavnost opravlja pridobitno, če ima status zasebnega športnega delavca po Zakonu o športu, prostovoljno in proti povračilu materialnih stroškov pa lahko dovoljene oblike vodenja izvajajo vodniki v okviru planinskih društev. Marsikdo je odličen plezalec, ki se v gorah znajde precej bolje kot v malo večjem trgovskem centru, pa ni nikoli opravil alpinistične šole, in pogosto slišimo, da je popolnoma vseeno, ali ima uradni naziv alpinista ali ne, važno



Gorski svet je čudovit, a nepredvidljiv in nevaren, zato je spremstvo gorskega vodnika marsikdaj nujno in obvezno.

Foto: Tomaž Jakofčič

je, da dobro pleza. Ali da je vseeno, če tistemu, ki nas je peljal po Slovenski smeri na Triglav, ker je tam pač že plezal in smer pozna, rečemo gorski vodnik, čeprav to ni. Pa je res vseeno? Ni. Že zato, ker s tem razvrstimo ves trud in odrekanje, ki spremlja razna usposabljanja, tistega, ki se je zares usposobil. Kot pri zdravnikih s tem, ko "navadnemu" zdravniku zapišemo dr. pred imenom, razvrstimo trud vseh zdravnikov, ki so opravili podiplomski študij in si pridobili znanstveni naziv doktor. In če profesorju slovenščine prof. pristavimo spredaj, bodo najmanj vsi, ki so kdaj študirali in so zato seznanjeni s temi

nazivi, sklepali, da gre za univerzitetnega profesorja in ne za osnovno- ali srednješolskega. Zmote v poljudnih ali leposlovnih prispevkih in pogovorih, kakršnega sem imela s tistim gospodom, niso ravno velik problem. Zmote med pogovori na radiu so malce bolj problematične, ker dosežejo več ljudi, najbolj problematične so v strokovnih besedilih, saj naj bi ta bila verodostojna. Televizija, ko pride do tega (navadno vedno pride), pa bo vse še eksponentno povečala. A takim težavam in "hudi krvi" se lahko izognemo, če lepo pometemo pred svojim pragom in dosledno upoštevamo vsaj tisto, kar je predpisano z zakonom in pravilniki. Naj bodo gorski vodniki gorski vodniki in vodniki PZS vodniki PZS. Kot gasilci na primer zgledno ločujejo prostovoljne od poklicnih gasilcev, pa ni zaradi tega nihče užaljen in vsak ve tako zase kot za drugega, kaj je njegova naloga in do kam sežejo njegove pristojnosti.

Tudi to, kdo sme izvajati razne tečaje in usposabljanja, je določeno z zakonom in s pravilniki, ki jih pa prepogosto tudi kršimo.² Kot radi rečemo: dokler je vse v redu, je v redu ... Potem pa sta policija in Tržni inšpektorat še najmanjše zlo ...

Viri:
Poslovno poročilo Tržnega inšpektorata Republike Slovenije za leto 2014.
Pravilnik o organiziranosti vodnikov Planinske zveze Slovenije.
Pravilnik vodnikov Planinske zveze Slovenije.
Spletna stran PZS.
Zakon o znanstvenih in strokovnih naslovih.
Zakon o gorskih vodnikih.

² Med tiste, ki smejo izvajati usposabljanja, spadajo seveda tudi turnokolesarski vodniki, inštruktorji planinske vzgoje, trenerji športnega plezanja, alpinistični inštruktorji, markacisti PZS ... PZS je nosilec in izvajalec kar 22 programov strokovnega usposabljanja, po katerih usposablja mentorje planinskih skupin, vaditelje orientacije, varuhe gorske narave, vodnike PZS za vodenje v kopnih in snežnih razmerah, turnokolesarske vodnike, alpiniste, markaciste, trenerje športnega plezanja in inštruktorje vseh vrst.

Za vse letne čase

Obir

Mojca Stritar Kučuk



Dovolj oddaljen iz Slovenije, da je majčkeno eksotičen, a vseeno "naš". Dovolj prepoznavne oblike, a vseeno ne pompoznen. Dovolj visok, da seže čez magično dvatisočico, a vseeno dostopen za vsakogar. Z dovolj pestrimi pristopi, da zadovolji vse. Z bogato floro poleti, zlatimi macesni jeseni in snežno pravljico pozimi. Razlogov je dovolj, dejstvo pa je eno samo: Obir imam preprosto rada.

Široki južni objem

Obir, četrti najvišji vrh Karavank, se ogleduje v Dravi severozahodno od Železne Kaple. Globoke doline so ga tako odrezale od ostalih gora, da deluje razsežno in precej enovito. Iz Slovenije je nezgrešljivo njegovo široko južno naročje, kjer je le najvišja točka, z razlogom imenovana

Ojstrc/Hochobir, 2139 m, malo ostrejša. Vse ostalo so blaga, odprta pobočja, gozdovi, ruševje, travniki in (gozdne) ceste.

Za pohodnike lenobnega razpoloženja je najprikladnejša plačljiva alpska cesta, ki pripelje do Kápelske kočee/Eisenkappler Hütte, 1553 m, od koder je do vrha

kratek, položen sprehod. V poletni sezoni lahko tu uživate v alpskem rastju, nekaterem celo endemičnem – med drugim slovita po Obirju poimenovani obirski grobeljnik (*Alyssum ovirense*) in julijska smiljka (*Cerastium julicum*). Če vas rastlinstvo zelo vznemirja, vas morda zanima tudi dejstvo, da so svoje čase v Žitari vasi/Sittersdorf nekoliko severno gojili celo vinsko trto. Baje je bila tako kislja, da je o tem ohranjenih nekaj – zmerno duhovitih – anekdot.

Ko ste enkrat na vršni planoti, si le vzemite nekaj minut za dihanje in čudenje okolici. Na levem robu se lahko naužijete pogleda na stolpe v ostenju Obirja – recimo na fotogenični skalni



1 Obir z vrha Košutnikovega turna

Foto: Vladimir Habjan

2 Ostanke Rainerjevega zavetišča pod vršnim delom Ojstrca

Foto: Aleš Omerza

3 Križ na vrhu Ojstrca

Foto: Mojca Stritar Kučuk

Zvonik/Campanile/Freibachturm, o katerem se, če ne plezate vsaj štirice, sploh nimate kaj pogovarjati. Potem je tu nekaj visokih izvirov, hudo nenavadno za goro, ki so jo tako nagrizle kraške jame! In podrtija Rainerjevega zavetišča, prve kočice v Karavankah, ostanki vremenske opazovalnice na vrhu in grozotni križ, postavljen v spomin na nacionalista



Rudarjenje, kočice in vse ostalo

600 kilometrov opuščanih rovov v Obirju priča o časih, ko so tod kopali svinco in cink. Kdaj se je to začelo, ni čisto jasno, prvi zanesljivi dokazi pa so s konca 17. stoletja. Dejavnost sicer ni bila prav donosna, saj je ruda zaradi tektonskih prelomov razkosana, prevoz v dolino pa tudi ni bil enostaven. Tako kot današnja slovenska podjetja so revirji večkrat menjali lastnike, a ni nič pomagalo. Dejavnost je bila v 20. stoletju, ko so odprli rudnike v Peci, počasi ukinjena.

Nekdanjo rudarsko stavbo pod vrhom Ojstrca so leta 1877 preuredili v Rainerjevo kočico/Rainer Schutzhaus, 2043 m, ki je bila prva v Karavankah. Med drugo svetovno vojno je služila protiletalski obrambi, nato je bila požgana, njeno vlogo pa je prevzela Kápeljska kočica na nižje ležeči planini Na jezercih/Seealpe. V letih 1891–1947 je na vrhu Ojstrca stala tudi vremenska opazovalnica Hanne-Warte, najvišja v Habsburški monarhiji. Do tja je bil celo speljan telefon, da so lahko pošiljali podatke v Železno Kaplo.

Razvejano obirsko podzemlje

Obirskim rudarjem so poti v podzemlje odpirale tudi številne kraške jame, na katere so naleteli pri kopanju. Za turiste so najzanimivejše Obirske kapniške jame/Obir-Tropfsteinhöhle, odkrite ob koncu 19. stoletja. Od 90. let prejšnjega stoletja so kapniki, jezerca in druge jamske atrakcije, podprte z avdio-vizualnimi učinki – kot da brez tega ne bi bile dovolj atraktivne – dostopne vsem. Jame so odprte od aprila do oktobra, vstopnico je treba rezervirati, nato pa vas avtobus prepelje iz Železne Kaple do planine Unterschäffler-Alpe, kjer je na 1078 m vhod v jamo. Ne pozabite na tople obleke, pod zemljo je vse leto 8 °C.



Hansa Steinacherja, enega od pobudnikov koroškega plebiscita. In seveda razgled. Svoje čase so bili Korošci nad njim tako navdušeni, da so goro imenovali "koroški Rigi" in načrtovali gradnjo gorske železnice na vrh, a se jim je na srečo zataknilo pri financah. Resnici na ljubo je panorama sicer široka, kot se visoki, samostojni gori 1800 metrov nad koroškimi širjavami spodobijo, a zaradi relativne oddaljenosti od ostalih visokih vrhov ni veličastna na prvo žogo – niste si ravno iz oči v oči s famoznimi stenami. Pa saj tudi prijazni pozdravi Košute, Olševe in oddaljenih Grintovcev niso za odmet. Priznam, na višku poletne sezone na Obirju še nisem bila. Vedno se je zdel nekako premalo, preblizu, zdaj, ko družinski tempo narekuje *mladič*, pa je preveč, predaleč ... Zato pa imam obirski abonma pozimi, ko dobrodušno dovoljuje turnosmučarski obisk tudi v bolj sumljivih razmerah. Ker je cesta do kočice takrat običajno zaprta, raje izberem jugozahodni pristop, s sedla Šajda/Schaidasattel, 1069 m – zaslediti je tudi ime Šajdnikovo sedlo, a bogpomagaj, vpliv nemščine pač dela svoje. Čezenj je

4 Za obiskovalce urejene Obirske kapniške jame Vir: ©Obir-Tropfsteinhöhlen, www.hoehlen.at

5 Vrh Ojstrca Foto: Aleš Omerza

6 Na severozahodnem pristopu nas čaka lažje plezanje. Foto: Mojca Stritar Kučuk

7 Stolpi v Obirjevi zahodni steni Foto: Blaž Kučuk

iz Železne Kaple speljana prometnica v dolino Borovnice in Sela. Do vršne planote pod stranskim Kravjim vrhom/Kuhberg, 2026 m, je pot s Šajde pretežno gozdnata in nekoliko duhamorna, a dovolj varna za zelo pršičaste snežne razmere. Sledi pa odprto, razgledno smučarsko veselje, ki le tik pod vrhom zahteva nekaj previdnosti.

Divji severozahod

Obir je pomaknjen toliko severno od glavne verige Karavank, da se glede vremena lahko požvižga na prigovarjanje sosedov. Uničujoči oblačni pokrov, v karšnega so jeseni pogosto zabiti slovenski hribi, se večkrat zatakne na grebenu Košute, tako da je zadnje ure suhega vremena mogoče unovčiti na Ojstrcu.





Železna Kapla

Železna Kapla/Eisenkappel ob vznožju Obirja je prvi pomembni kraj, ko se pripeljete čez Jezerski vrh v Avstrijo, in najjužnejši avstrijski trg z 2800 prebivalci. Stisnjena je ob starodavni prometnici v ozki dolini ob Beli, Obirskem potoku in Lepeni. Po propadu industrije se je v avstrijskem slogu usmerila v turizem. Najslavnejše so toplice z zdraviliščem, ki se bahajo z visoko vsebnostjo litija v vodi, lahko pa si privoščite še gorsko kolesarjenje, športno plezanje (plezališče pri hotelu Berghof Brunner je eno največjih na Koroškem, prijazno družinam in zaradi južne lege primerno za zimske dni), muharjenje v Beli in eno prvih športnih ferat v naši okolici, na Turško glavo/Türkenkopf (ključno mesto D/E). Slovenstvo je tod še zelo živo, območje je dvojezično in leta 2009 je bil z absolutno večino izvoljen prvi slovenski župan.

Takrat mi najbolj zadiši njegova najbolj divja, severozahodna plat, ki ji od daleč daje značaj prijazni, a nekoliko zapostavljeni Mali Obir/Kleinobir, 1948 m, ki skupaj z Ojstrcem ustvarja zgledno bratovsko podobo. Od bližje to stran zaznamujejo razdrapana, do 400 metrov visoka stena in strme grape. Čeznje se preliči dva prehoda za sladokusce. Prva je gverilsko označena stezica ob severnem grebenu, z nekaj lahkega plezanja, skrotja in drčljivega terena. Na to je najlepše navezati sestop po čudoviti lovski poti prek zahodnih pobočij. Tehnično je lažja kot severni greben, a jo je nekoliko zamotano vdeti, če želite po njej sestopiti. Nazadnje, ko sva lazila tam, sva bila tako neučakana, da sva se prehitro usmerila dol z vršne planote in morala lomastiti čez ruševje,

dokler se nisva prebila do lepo uhojene lovske romantike. Sicer pa vam na severu ostaja še ena možnost, grapa Krtolovec in 54 metrov visoki Podkanjski/Obirski/Bilštanjski slap/Wildensteiner Wasserfall.

Zimski adrenalin

Le stežka se boste z Obirja vrnili z dolgim nosom. Meni se je to zgodilo le enkrat, v letih, ko sem se še pretvarjala, da bo iz mene nekoč nekakšna plezalka. S kolegom sva se, željna zimskega plezanja, v klavnem vremenu spravila v Zahodno grapo/Obirgipfelrinne, ki pripelje na Obirsko škrbino/Obirscharte zahodno od vrha. Bila naj bi ravno prva, da bi jo zmogla tudi midva – eden večji zajec kot drugi! Če se bova dobro počutila, bova po njej morda celo odsmučala, sva kovala velikopotezne načrte.

informacije

Dostop:

Do izhodišč za jugovzhodne pristope na Obir se iz osrednje Slovenije najhitreje pripeljemo čez Jezerski vrh in skozi Železno Kaplo/Eisenkappel, s štajerskega konca pa čez Pavličovo sedlo. V Železni Kapli zavijemo v dolino Obirskega potoka/Ebriachbach proti sedlu Šajda/Schaidasattel. Pri gostilni Obir Pepi zavijemo desno in čez Kurnikovo sedlo na plačljivo asfaltno cesto do Kápelske kočice. Do severozahodne plati se hitreje pripeljemo čez Ljubelj in skozi Borovlje/Ferlach. Na sedlo Šajda se približno enako dolgo vozimo čez Jezersko ali čez Ljubelj.

Literatura: Klemen Janša: *Karavanke*, PZS, 2010. Irena Mušič, Vladimir Habjan: *Karavanke*, Sidarta, 2007.

Stanko Klinar: *55-krat Karavanke*, PZS, 2005.

Zemljevida: *Karavanke, osrednji del*, PZS, 1 : 50.000; *Kamniško-Savinjske Alpe*, PZS, 1 : 50.000.

Toda v megli in vetru, v katero je bil oblečen vršni del, sva smer popolnoma zgrešila. Za zametenimi sledmi sva odblodila v belino, se sredi pobočja naše-mila z alpinistično ropotijo in pritipala na greben, ne da bi sploh imela opravka s plezanjem, strmino ali kakršno koli grapo. V nadaljnjih letih so me plezalske ambicije zapustile in tako Obirjeve grape še čakajo name ... ●

Na Obir od Kápelske kočice je tudi priljubljen turni smuk. Foto: Mojca Stritar Kučuk



Ojstrc/Hochobir, 2139 m, s sedla Šajda



Karavanke



Jugozahodni pristop je joker v masivu Obirja – tako univerzalen, da ga lahko "odigramo" v vseh razmerah. Riegerjeva pot, imenovana po enem od direktorjev obirskega rudnika, je sicer nekoliko duhamorna, predvsem nižje, kjer bližnjice sekajo gozdno cesto. A glede na poraščenost terena je presenetljivo razgledna, na planotastem vršnem delu,

kjer se teren odpre, pogledi razširijo in na levi zaslutimo severne prepade, pa so vse tegobe hitro pozabljene.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Višinska razlika: 1100 m

Izhodišče: Sedlo Šajda/Schaidasattel na glavni cesti med Železno Kaplo/

Eisenkappel in Selami/Zell, 1069 m. WGS84: N 46,479128°, E 14,467592° Dosegljivo je bodisi čez Ljubelj in skozi Borovlje/Ferlach bodisi čez Jezersko in skozi Železno Kaplo (v obeh primerih iz Ljubljane ok. 90 km, obe cesti sta približno enako zaviti). Na prelazu sta počivališče s klopcami in parkirišče.

Časi: Izhodišče–Obirsko sedlo 2.30–3 h

Obirsko sedlo–vrh 30 min.

Sestop 2–3 h

Skupaj 5–6 h

Sezona: Vse leto, pozimi tudi kot turni smuk, izvedljiv v večini snežnih razmer. V tem primeru je nekoliko izpostavljena le vršna strmina.

Vodnik: Klemen Janša: *Karavanke*, PZS, 2010.



Široko zahodno sleme proti Kravjemu vrhu Foto: Blaž Kučuk



PLANINSKI VESTNIK | NOVEMBER 2015

Ojstrc/Hochobir, 2139 m, od Kápelske koč



Karavanke



Na četrty najvišji vrh Karavank lahko pridemo prav zlahka: najkrajši in najlažji dostop vodi od Kápelske koč, do katere pripelje dobra, plačljiva cesta. Skromna višinska razlika, širok, položen travnat hrbet, na vrhu pa

obširen razgled od Koroške pa vse tja do Julijcev – ali si lahko od dvatisočaka želimo več za popoln, ležeren dan?

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Običajna planinska oprema.

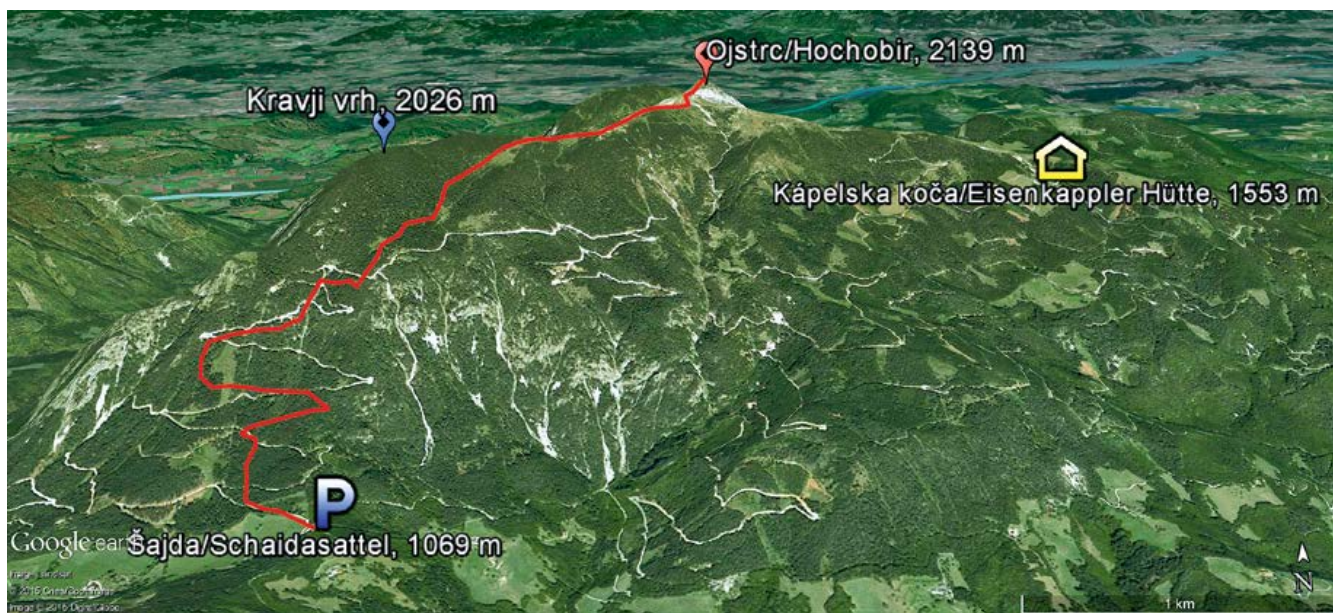
Višinska razlika: 600 m

Izhodišče: Kápelska koč/Eisenkappeler Hütte, 1553 m. WGS84: N 46,501949°, E 14,511186° Do nje se pripeljemo skozi Železno Kaplo/Eisenkappel, levo v dolino Obirskega

potoka/Ebriachbach in pri gostilni Obir Pepi desno, strmo navzgor. Od Kurnikovega sedla, 991 m, je plačljiva alpska cesta. Pozor, za plačilo potrebujemo kovance (6 EUR) ali čip, ki ga je mogoče kupiti na turističnem uradu



Na Obir od Kápelske koč Foto: Ernest Preglav



Zemljevid: *Karavanke, osrednji del*, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: Tik pod sedlom Šajda se na zahodni strani začne za promet zaprta gozdna cesta proti Obirju (na večini zemljevidov je napačno vrisana, saj se konča precej visoko pod vrhom), po kateri poteka pot

Simon-Rieger-Steig, označena s št. 623. Nekaj sto metrov gremo po njej, nato pa se vzpenjamo po dobro označenih bližnjicah čez strm gozdnat teren. Nekajkrat še prečkamo cesto (včasih se moramo nekaj deset metrov sprehoditi po njej do naslednje bližnjice), na ok. 1600 metrih pa jo dokončno zapustimo. Strmina se

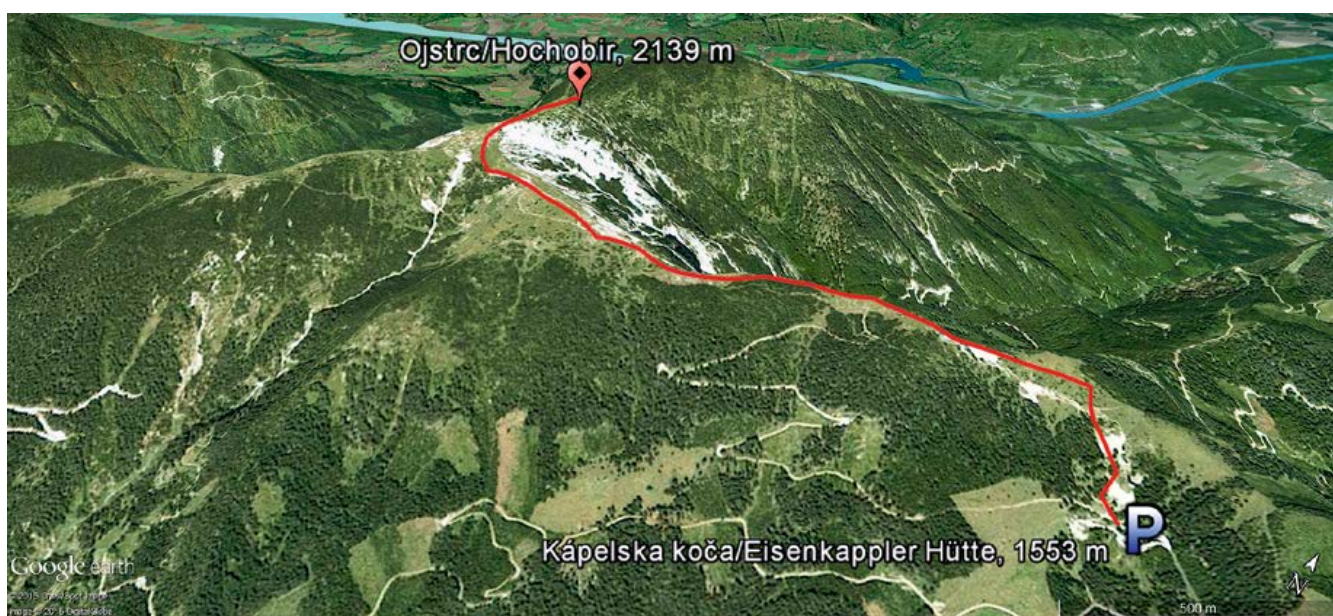
unese precej višje na jasi s Kacmunovim križem. Položneje gremo proti desni skozi gozd in ruševje v dolinico pod Obirskim sedlom/Obirsattel med Ojstrcem in Kravjim vrhom/Kuhberg, 2026 m, kjer končno zagledamo vrh Ojstrca. Malo pod sedlom zavijemo desno in po desni obidemmo vmesno vzpetino. Pod Obirsko

škrbino/Obirscharte so v kotanji ostanki Rainerjevega zavetišča, 2043 m, z desne pa se nam priključi pot od Kápelske koč/e. Do vrha nas čaka še bolj strm vzpon ob skalnatem grebenu.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Mojca Stritar Kučuk

Ojstrc/Hochobir, 2139 m, od Kápelske koč/e



v Železni Kapli. Iz Ljubljane 90 km, 2 h.

Koč/a: Eisenkappler Hütte/Kápelska koč/a, 1553 m, telefon +43 (0)664 282 42 03, odprta od maja do oktobra.

Časi: Koč/a–vrh 1.30 h

Sestop 1 h

Skupaj 3 h

Sezona: Vse leto, tudi pozimi, vendar je takrat cesta do koč/e običajno zaprta na Kurnikovem sedlu, kar turo pošteno podaljša.

Vodnika: Klemen Janša: *Karavanke*. PZS, 2010; Irena Mušič, Vladimir Habjan: *Karavanke*. Sidarta, 2007.

Zemljevid: *Karavanke, osrednji del*, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: Od Kápelske koč/e, 1553 m, gremo za markacijami poti št. 608 skozi gozd in čez travnike. Na širokem vzhodnem Obirjevem hrbtu zavijemo levo na pot št. 623 in po široki, položni

poti do ruševin Rainerjevega zavetišča pod vrhom. Z leve se nam pridruži pot s sedla Šajda, nas pa čaka še kratek, bolj strm vzpon ob skalnatem grebenu.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Mojca Stritar Kučuk

Ojstrc/Hochobir, 2139 m, s severozahoda



Karavanke



Severozahodni pristop na Ojstrc, najvišji vrh v masivu Obirja, ponuja pustolovsko mešanico: spodobno višinsko razliko, romantično Jagovčevo planino, lažje plezanje, skrotje neizrazitega grebena, razgledni vrh in detektivski sestop po lovski poti. Mogočna in naporna tura, kot si jo tako mogočna gora tudi zasluži.

Zahtevnost: Zahtevna neoznačena pot. Potrebujemo smisel za orientacijo in iskanje prehodov (v sestopul!), nad Jagovčevo planino pa nas pri vzponu čaka nekaj lažjega plezanja čez pogosto vlažne skale.

Oprema: Običajna planinska oprema, čelada.

Višinska razlika: 1400 m

Izhodišče: Kmetija Jagovc/Jagoutz nad vasjo Homeliše/Hmelše/Zell-Homölsch, 800 m. WGS84: N 46,511484°, E 14,455234° Parkiramo na križišču gozdnih cest, do kamor se pripeljemo po makadamu, ki se začne približno na severni tretjini Borovniškega jezera/Freibach Stausee. Do tja najhitreje pridemo čez Ljubelj in skozi Borovlje/Ferlach.

Časi: Izhodišče—Jagovčeva planina 3 h

Jagovčeva planina—vrh 1.30 h
Vrh—Obirsko sedlo 15–30 min
Obirsko sedlo—izhodišče 2–2.30 h
Skupaj 6–7 h

Sezona: Kopni letni časi, posebej jeseni (macesni!).

Vodniki: Klemen Janša: *Karavanke*, PZS, 2010; Stanko Klinar: *55-krat Karavanke*, PZS, 2005; Irena Mušič, Vladimir Habjan: *Karavanke*, Sidarta, 2007.

Zemljevid: *Karavanke, osrednji del*, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča gremo desno po cesti mimo Jagovčeve kmetije in še naprej po novi gozdni cesti. V neizraziti dolini se pot št. 625 umakne cesti in se strmo vzpenja, jo še nekajkrat prečka in na ok. 1350 metrih dokončno zapusti. Strm vzpon po gozdu se mimo lovske koč, ok. 1250 m, nadaljuje

do Jagovčeve planine/Jagoutzalm, 1665 m, z dvema kočama in izvirom. Čeznjo se vzpnemo do Jagovčevega sedla/Jagoutzsattel, 1686 m, med Ojstrcem in Malim Obirjem, 1948 m. Tu se uradne markacije končajo, naprej nas vodijo rdeče pike in stezica. Zavijemo desno, proti Ojstrcu. V spodnjem, še poraščenem delu se držimo desne, zahodne strani, kjer nas čaka neizpostavljeno plezanje po



Pristop s severozahoda nam olajšajo rdeče pike. Foto: Vladimir Habjan



PLANINSKI VESTNIK | NOVEMBER 2015

Mali Obir/Kleinobir, 1948 m



Karavanke



Najizrazitejši severni izrastek v masivu Obirja je široki, poraščeni Mali Obir, začinjen s strmimi grapami in posameznimi skalami. Malo znani vršič je pravšnja izbira za jesenske dni, v katerih iščemo samoto, zlate macesne in manj običajne razglede. Strmi markirani poti do romantične Jagovčeve planine sledi kratek vzpon

do zelenega vrha, ves čas z edinstvenim vzdušjem nasproti severnega ostensa Ojstrca.

Zahtevnost: Do Jagovčevega sedla nezahtevna označena pot, naprej nezahtevna neoznačena pot. Potrebujemo nekaj smisla za orientacijo.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Višinska razlika: 1150 m

Izhodišče: Kmetija Jagovc/Jagoutz nad vasjo Homeliše/Hmelše/Zell-Homölsch, 800 m. WGS84: N 46,511484°, E 14,455234° Parkiramo na križišču gozdnih cest, do kamor se pripeljemo po makadamu, ki se začne približno na severni tretjini Borovniškega jezera/Freibach

Stausee. Do tja se najhitreje pripeljemo čez Ljubelj in skozi Borovlje/Ferlach.

Časi: Izhodišče—Jagovčeva planina 3 h
Jagovčeva planina—vrh 1 h

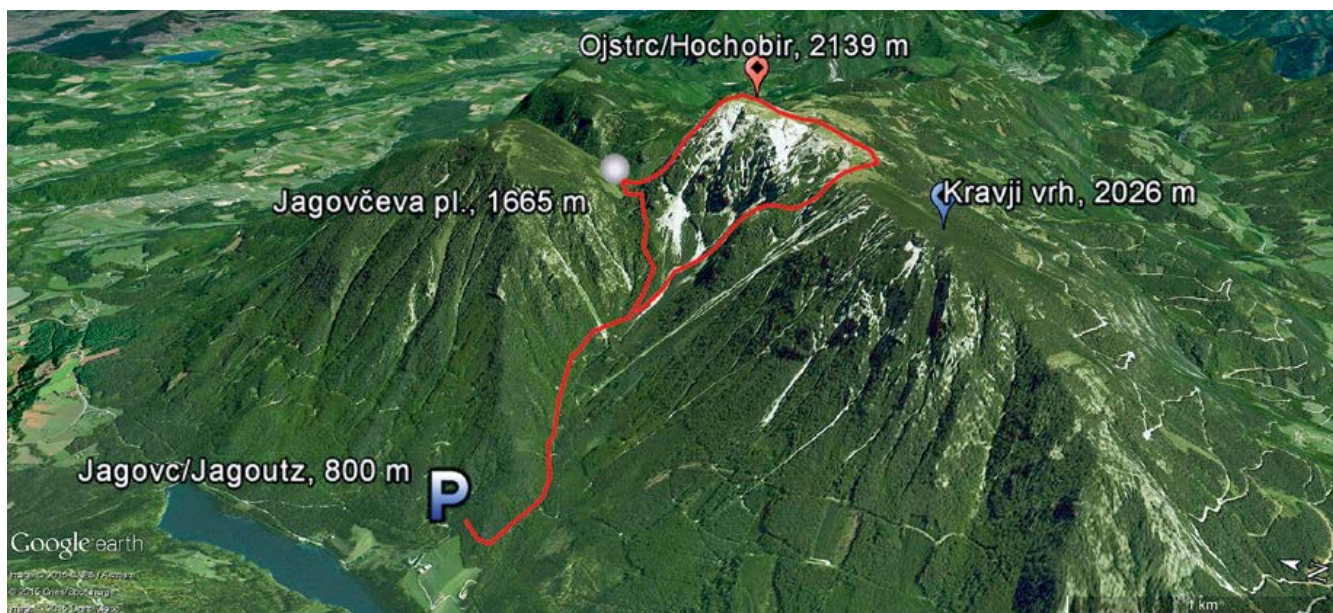
Sestop 2 h

Skupaj 6 h

Sezona: Kopni letni časi, posebej jeseni (macesni!). S primerno opremo je tura možna tudi pozimi.



Mali Obir in Ojstrc z vrha Setič Foto: Vladimir Habjan



pogosto vlažnih skalah. Lajšajo (ali otežujejo) nam ga korenine, ruševje in kak ostanek varoval. 150 metrov višje pridemo na severozahodni greben. Steza išče najlažje prehode čez strm, skrotast svet med stenami in ruševjem. Ponekod moramo poplezati, poglede pa priteguje skalni stolp Zvonik/

Campanile/Freibachturm. Zadnjih 50 metrov do vrha se pobočje še položi. **Sestop:** Z vrha sestopimo po markirani poti št. 623 na jug in se držimo desno, proti sedlu Šajda/Schaidasattel. Prek prvega sedla, Obirske škrbine/Obirscharte (pozor, tu nikar navzdol po široki grapi, saj nižje ni prehodna), gremo

še čez naslednji hrbet do širokega Obirskega sedla/Obirsattel pod Kravjim vrhom/Kuhberg. Tu zavijemo desno, na severozahodno stran gore v široko, poraščeno grapo. Držimo se levo, nato pa se spuščamo po jezikih med ruševjem. 150 metrov nižje ujamemo z rdečimi pikami označeno lovsko

pot, ki se usmeri desno in nas slikovito pod stenami in čez grape pelje proti Jagovčevi planini. Že pred njo na melišču zavijemo naravnost dol. Nižje ujamemo markirano pot oz. cesto. Od nje se po poti vzpona vrnemo na izhodišče.

Mojca Stritar Kučuk

Mali Obir/Kleinobir, 1948 m



Vodnik: Klemen Janša: *Karavanke*. PZS, 2010.

Zemljevid: *Karavanke, osrednji del*, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča gremo desno po cesti mimo Jagovčeve kmetije in še naprej po novi gozdni cesti.

V neizraziti dolini se pot št. 625 umakne cesti in se strmo vzpenja, jo še nekajkrat prečka in na ok. 1350 metrih dokončno zapusti. Strm vzpon po gozdu se mimo lovske kočice, ok. 1250 m, nadaljuje do Jagovčeve planine/Jagoutzalm,

1665 m, z dvema kočama in izvirom. Čeznjo se vzpnemo do Jagovčevega sedla/Jagoutsattel, 1686 m, med Ojstrcem in Malim Obirjem. Tu zapustimo markirano pot in zavijemo levo, kjer se začnejo neuradne svetlomodne oznake.

Sledimo jim strmo skozi gozd, kmalu pa stezica preči levo in nato se položneje med macesni dvigne do razglednega vrha s križem.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Mojca Stritar Kučuk

Črna prst, 1844 m, iz Kala



Julijske Alpe



Črna prst je gora v verigi vrhov Spodnjih Bohinjskih gora oziroma Peči in je zagotovo najbolj domača gora domačinom iz Baške grape, čeprav ima kar nekaj obiska tudi z bohinske strani. Ime je dobila po temnih apnencih s primesmi manganove rude tik pod vrhom, ki so pravi kontrast svetlim apnenčastim kamninam, ki smo jih vajeni iz večine naših gora. Čeznjo poteka tudi Slovenska planinska pot in tudi zelo zahteven Gorski maraton štirih občin. Mi se bomo na vrh povzpeli iz ene od slikovitih vasic Kal s tirolskim poreklom, ki pa nima več stalnih prebivalcev.

Zahtevnost: Nezahtevna označena planinska pot.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje.

Višinska razlika: 1027 m

Izhodišče: Kal, 817 m. WGS84:

N 46,215292°, E 13,940256°

Iz Podbrda v Baški grapi se peljemo še pribl. 4 km do desnega odcepa za Stržišče in Kal. Skozi Stržišče se pripeljemo do konca asfaltirane ceste v vasi Kal.



Na grebenu proti koči na Črni prsti Foto: Peter Strgar

Koča: Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti, 1835 m, telefon 01 296 05 49.

Časi: Kal–Kalarsko sedlo 30 min.

Kalarsko sedlo–Črna prst 2 h

Sestop 1.30 h

Skupaj 4–4.30 h

Sezona: Od spomladi do jeseni, poleti so lahko južna pobočja zelo vroča, zato priporočamo zgođen vzpon, pozimi so južna pobočja lahko plazovita ali poledenela.

Vodnik: Tine Mihelič: *Julijske Alpe*, PZS, 2009 (delno).

Zemljevidi: *Bohinjsko jezero z okolico*, PZS, 1 : 25.000; *Bohinj*, Kartografija, 1 : 25.000; *Bohinj*, Sidarta 1 : 25.000; *Triglavski narodni park*,



Rodica, 1966 m, iz Ruta



Julijske Alpe



Rodica, ki so ji nekoč rekli tudi Gradica, je ena izmed višjih gora v grebenu Spodnjih Bohinjskih gora oziroma Peči. Njen vršni del je piramidaste oblike z relativno položnimi pobočji, zato je iz bohinske strani zelo priljubljena kot turnosmučarski cilj, še posebej, ker jo nekateri obiščejo kar s smučišča Vogel, kamor nas udobno pripeljejo žičnice. Obiskovalcev ima dosti tudi v poletnih mesecih iz podobnih razlogov, saj se večina njenih obiskovalcev pripelje v njeno bližino kar z žičnicami. Z Orlovih glav je le dve uri lahke hoje na njen vrh. Mi pa se bomo na Rodico podali iz južne strani, iz ene najlepših slovenskih gorskih vasic Rut z zelo zanimivo zgodovino. Na poti tudi v poletnih mesecih ne bo gneče.

Zahtevnost: Nezahtevna označena planinska pot.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje.

Višinska razlika: 1193 m

Izhodišče: Rut, 773 m. WGS84:

N 46,209557°, E 13,888198°

Sem se pripeljemo po cesti iz Baške grape. Če se pripeljemo iz Podbrda, zavijemo desno na začetku vasi Koritnica.



Rodica (skrajno levo) nad Rutom Foto: Robert Logar

Iz Ruta se zapeljemo še pribl. 500 m po makadamski cesti proti severu, mimo zadnje hiše zgoraj, do manjšega opuščenega kamnoloma na levi, kjer lahko pustimo avto.

Časi: Rut–odcepi poti za planino Razor 1.30 h

Odcepi poti za planino Razor–Rodica

2–2.30 h

Sestop 3 h

Skupaj 6.30–7 h

Sezona: Od spomladi do jeseni, poleti so lahko južna pobočja zelo vroča, zato priporočamo zgođen vzpon, pozimi so južna pobočja plazovita ali poledenela.

Vodnik: Tine Mihelič: *Julijske Alpe*, PZS, 2009.

Zemljevidi: *Bohinjsko jezero z okolico*, PZS, 1 : 25.000; *Bohinj*, Kartografija, 1 : 25.000; *Bohinj*, Sidarta 1 : 25.000;

Triglavski narodni park, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, vzhodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Kobarid, Nadiške doline, Tolmin*, Turistični in kolesarski zemljevid, LTO Sotočje, 1 : 55.000.

Vzpon: Tik pred manjšim opuščenim kamnolomom na levi strani ceste poiščemo kačipot za Rodico levo v gozd, mimo kamnoloma in višje pašnika na levi. Nato prečimo manjšo hudourniško grapo



PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, vzhodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Kobarid, Nadiške doline, Tolmin*, Turistični in kolesarski zemljevid, LTO Sotočje, 1 : 55.000.

Vzpon: V vasi Kal krenemo desno mimo korita z vodo do konca hiš in se vzpenjamo po kolovozu ob grapi,

ki jo prečkamo proti desni. Pozneje kolovoz preide v gozdno cesto, ki nas pripelje do Sedla, 985 m, (desno poti iz Podbrda preko Trtnika in Bače). Tu zavijemo levo po kolovozu in nato spet levo na uhojeno pot, ki postaja bolj strma. Vzpenjamo se po gozdnem hrbtu, dokler ne dosežemo grebena,

kjer nas razveseli klopca z razgledno točko. Nadaljujemo še kratek čas po gozdu, potem pa se v ključih povzpnejo čez travnata pobočja vse do sedla Čez suho, 1761 m, med Rušnim vrhom, 1786 m, in Črno prstjo (prikluček poti iz bohinjske strani). Od sedla nadaljujemo levo

čez travnato pobočje do Doma Zorka Jelinčiča, 1835 m, kjer se levo ob koči povzpnejo na razgledni vrh.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Robert Logar

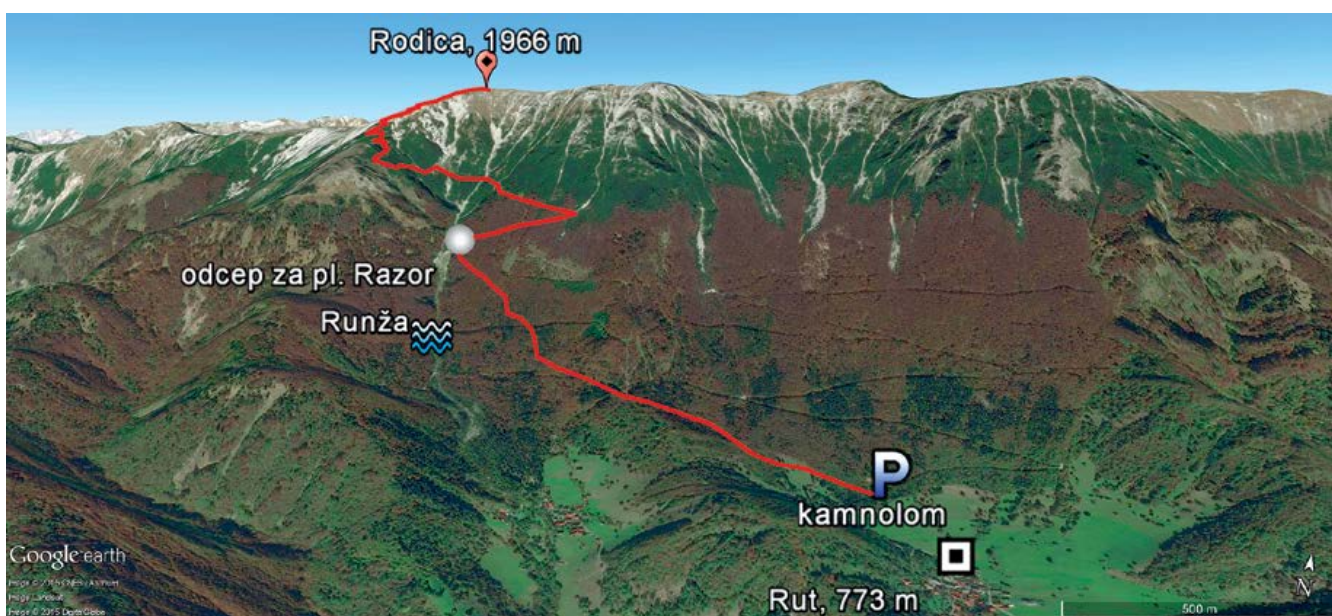


PLANINSKI VESTNIK | NOVEMBER 2015

Rodica, 1966 m, iz Ruta



Julijske Alpe



in takoj za njo zavijemo desno strmo v hrib. Ko pridemo na kolovoz, se ta vzpne na greben, po katerem dosežemo večjo gozdarsko površino. Kažipot za Rodico nas usmeri na razdrti kolovoz, ki kmalu (po pribl. 100 m) zavije desno, mi pa zavijemo levo. (Markacije!) Pot se

vzpenja poševno navzgor proti levi pod grebenom, preči en kolovoz, dokler ne dosežemo z leve globoke grape potoka Runža, kjer kmalu stopimo na kolovoz, ki pripelje iz desne – tu bi prišli, če bi hodili ves čas po cesti. Nadaljujemo levo še pribl. 100 m do odcepa za planino

Razor, kjer naša pot zavije ostro desno. Od tu naprej orientacijskih težav ni več. Pot, nekdanja mulatjera, se vije najprej po prijetnem gozdu. Ko pripelje iz gozda, preči nekaj hroudniških grap, pred sabo gledamo vrh Jehelc, pod katerim se potem v ključih skozi ruševje vzpenemo

do vršnega skrotastega dela Rodice. Tu se priključimo grebenski Slovenski planinski poti (SPP), ki nas v 20 min. pripelje na vrh Rodice.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Robert Logar



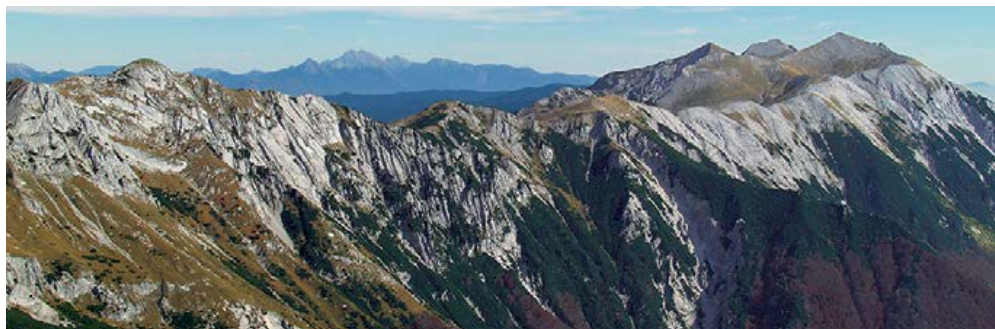
Šija je dokaj neizrazita gora v grebenu Spodnjih Bohinjskih gora oziroma Peči, kot jim rečejo Primorci. Večina obiskovalcev se nanjo vzpne mimogrede ob grebenskem prečanju ali z bližnjega smučišča Vogel, saj je do vrha, od zgornje postaje sedežnice, le pribl. pol ure prek Visokega Orlovega roba. Zato je kljub svoji neizrazitosti kar obiskana. Če pa se vzpnemo iz primorske strani, iz Kneških Raven, bomo imeli odlično samotno turo, ki nam bo zagotovo ostala v spominu. Seveda jo lahko popestri- mo in podaljšamo z vzponom na Rodico. Značilna podoba Šije iz primorske strani so bele plati tik pod vršnim grebenom, vabljive tudi za plezalce.

Zahtevnost: Zahtevna neoznačena pot, delno zahtevno brezpotje. Strme trave so nevarne za zdrs. V mokrem, zmrzali ali megli ture ne priporočamo.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, za prečenje vzhodnega grebena priporočamo čelado.

Višinska razlika: 930 m

Izhodišče: Gozdarska koča pod planino v Prodlh nad Kneškimi Ravnam, 950 m. WGS84: N 46,225228°, E 13,828913° Sem se iz Baške grape pripeljemo



Šija (levo) in piramidasta Rodica v daljavi Foto: Robert Logar

iz Kneže. Parkirajmo tako, da vozilo ne bo v napoto gozdarjem.

Časi: Gozdarska koča—planina V Prodlh 20 min.

Planina V Prodlh—sedlo Vratca 1.30—2 h Sedlo Vratca—Šija 30 min.

Šija—Čez Suho 1 h

Čez Suho—prečna pot Rut—planina Kuk 1—1.30 h

Sestop do izhodišča 30 min.

Skupaj 5—6 h

Sezona: Od spomladi do jeseni, poleti so lahko južna pobočja zelo vroča, zato priporočamo zgoden vzpon.

Vodnik: Tine Mihelič: *Julijске Alpe*. PZS, 2009.

Zemljevidi: *Bohinjsko jezero z okolico*, PZS, 1 : 25.000; *Bohinj*, Kartografija, 1 : 25.000; *Bohinj*, Sidarta 1 : 25.000; *Triglavski narodni park*, PZS, 1 : 50.000; *Julijске Alpe, vzhodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Kobarid, Nadiške doline, Tolmin*, Turistični in kolesarski zemljevid, LTO Sotočje, 1 : 55.000.

Vzpon: Desno ob gozdarski koči poiščemo neoznačeno pot, ki nas pripelje do planine V Prodlh, 1070 m, z lovsko kočo. Desno zadaj ob koči v gozdu poiščemo slabše uhojeno neoznačeno stezo, ki se po krajšem položnem delu vzpne desno po pobočju. Ko pridemo v bukovem gozdu do manjše kotline,

zavije steza levo po ne preveč strmim hrbtu in postane teže sledljiva. Tudi če stezo izgubimo, se držimo levo po neizrazitem hrbtu (z desne se dvigujejo strma pobočja), dokler ne pridemo na levi do prvega ruševja z izsekanim prehodom. Od tu naprej stezi laže sledimo. Prečimo dve hudourniški grapi in nadaljujemo navzgor po vse redkejšem gozdu in travah, prečimo melišče in na višini pribl. 1450 m pridemo iz gozda. Prečimo še eno hudourniško grapo in pridemo na travne vesine. Tu postane steza v travah spet teže sledljiva, ponekod se popolnoma izgubi. Vzpenjamo se po strmih travah poševno proti levi, vzporedno s stenami pod Šijo, lahko tudi tik pod njimi, dokler ne pridemo



Žabiški Kuk, 1844 m, s planine Kuk



Žabiški Kuk je gora, ki poleg Tolminskega Migovca edina nekako štrli iz glavnega grebena Spodnjih Bohinjskih gora/Peči proti jugu. Nanj ne pelje markirana pot, večina planincev pa se nanj povzpne mimogrede ob vzponu na sosednji Vogel. Iz južne in zahodne strani je močno poraščen z ruševjem in na videz neprehoden, vendar je čez južna pobočja iz desne speljana zanimiva ne preveč zahtevna neoznačena pot, na kateri bomo najverjetneje precej osamljeni. Na vzhodno stran je prepadno odrezan proti dolini Kneških Raven. Pozimi je ob ugodnih snežnih razmerah, ko je snega dovolj, da prekrije ruševje, možen tudi turni smuk z vrha na planino Razor.

Zahtevnost: Zahtevna neoznačena pot, deloma brezpotje. Odpadno listje in strme trave so nevarne za zdrs.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje.

Višinska razlika: 690 m

Izhodišče: Planina Kuk, 1150 m.

WGS84: N 46,214029°, E 13,785294°

Med Mostom na Soči in Tolminom zavijemo v vas Ljubinj, kjer za cerkvijo zapeljemo levo proti planini Razor.



Žabiški Kuk Foto: Robert Logar

Cesta nas pripelje najprej na planino Stador (studenc ob cesti), nadaljujemo čez planino Lom do parkirišča na planini Kuk. Cesta je pozimi in zgodaj spomladi zaradi obilice skal in plazov neprevozna.

Koča: Koča na planini Razor, 1315 m, telefon 051 632 720 ali 041 774 631.

Časi: Planina Kuk—Močila (razpotje za planino Razor, Rut, pot E7) 15 min.

Močila—Žabiški Kuk 2 h

Žabiški Kuk—planina Razor—planina Kuk 1.30 h

Skupaj 4—4.30 h

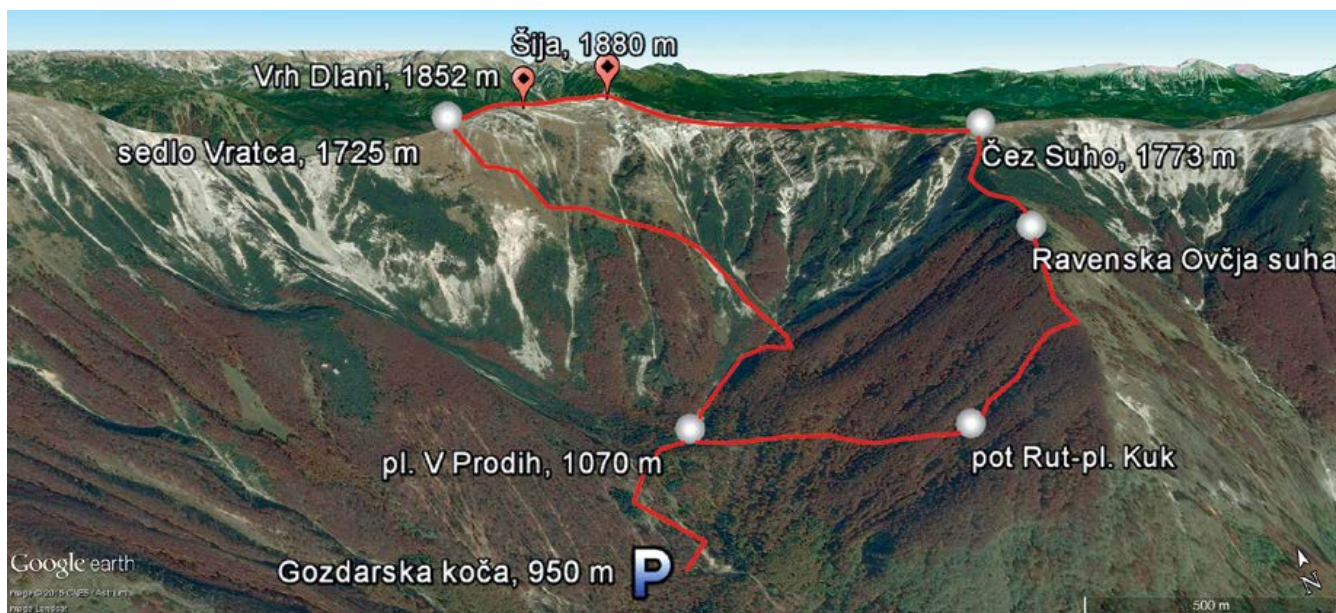
Sezona: Od spomladi do jeseni, poleti so lahko južna pobočja zelo vroča, zato priporočamo zgoden vzpon, pozimi so južna pobočja plazovita ali poledenela.

Vodnik: Tine Mihelič: *Julijске Alpe*. PZS, 2009.

Zemljevidi: *Bohinjsko jezero z okolico*, PZS, 1 : 25.000; *Bohinj*, Kartografija, 1 : 25.000; *Bohinj*, Sidarta 1 : 25.000; *Triglavski narodni park*, PZS, 1 : 50.000; *Julijске Alpe, vzhodni del*, PZS,

1 : 50.000; *Kobarid, Nadiške doline, Tolmin*, Turistični in kolesarski zemljevid, LTO Sotočje, 1 : 55.000.

Vzpon: S parkirišča na planini Kuk, 1150 m, gremo po cesti do Močil (razpotje poti levo za planino Razor, desno evropska pešpot E7 proti Rutu). Krenemo desno in gremo mimo dveh vikendov in ruševin. Ko za drugim vikendom pridemo iz gozda na pašnik, zavijemo levo (Star obcestni kamen!) strmo v breg do travnatega grebena,



na sedla Vratca, 1725 m. Tu stopimo na označeno Slovensko planinsko pot (SPP), vendar jo takoj zapustimo in se po neoznačeni grebenski poti in deloma lahko brezpotju vzpnemo na Vrh Dlane, 1852 m, in naprej po grebenu na Šijo.

Sestop: Nadaljujemo jugovzhodno po zelo zahtevnem brezpotnem, deloma

ruševnatem in izpostavljenem vzhodnem grebenu Šije do Zadnje Suhe. Manj izurjeni lahko sestopijo po poti na severni strani Šije do poti SPP, na njej zavijemo desno (kažipot Rodica) in nadaljujemo pod vzhodnim grebenom Šije. Hodimo do neizrazitega vrha Čez Suho, 1773 m, kjer se v levo odcepi označena pot v Ribčev Laz (vodno

zajetje in kažipot!). Tu lahko podaljšamo turo še z vzponom na Rodico, 1966 m, kar nam bo vzelo do 2 uri. Če ne gremo na Rodico, zapustimo označeno pot in se desno po travah spustimo proti južnemu grebenu Ravenske Ovcje suhe. Požagan prehod skozi ruševje poiščemo spodaj levo (možici) in sledimo stezi, ki se vije

med ruševjem, potem pa se v glavnem drži grebena, le v spodnjem strmem delu grebena se spusti desno v bukov gozd. Ko dosežemo prečno pot Rut–planina Kuk, zavijemo desno in sestopimo preko planine V Prodih do izhodišča.

Robert Logar

Žabiški Kuk, 1844 m, s planine Kuk



ki nas vodi v levo do najvišje točke pašnika. Ko stopimo v gozd, opazimo stezo, po navadi precej zasuto z listjem, po kateri nadaljujemo v ključih desno pod grebenom. Orientacijo nam lajšajo možici. Po pribl. 45 min. nas pot pripelje na greben za manjšim vrhom Gradič,

1480 m, (levo steza s planine Razor). Prečimo v desno, dokler ne stopimo iz gozda, kjer pot postane ožja in bolj zaraščena (strme trave). Za robom zavijemo levo navzgor v južno pobočje Žabiškega Kuka. Sprva je pot strma, zaraščena in slabše sledljiva, proti

vrhu pa se strmina unese in postane udobnejša. Med ruševjem se umikamo desno nad prepade (Previdno!). Naprej dosežemo predvrh, za njim pa južni vrh, ki je kak meter ali dva nižji od glavnega vrha, vendar primernejši za počitek, ker je bolj travnat.

Sestop: Sestopimo po grebenu mimo kraškega brezna do sedla med Voglom in Žabiškim Kukom, kjer pridemo na označeno pot, ki nas pripelje na planino Razor in po cesti nazaj do izhodišča.

Robert Logar

Izgubljena generacija?

Padli slovenski alpinisti med drugo svetovno vojno Peter Mikša¹



leta vojne, Skala pa z Italijani ni hotela sodelovati in se je razpustila. Če so vsaj v začetku Italijani še dopuščali delno društveno aktivnost, pa je nemški okupator na svojem zasedenem ozemlju takoj zatrl vse podružnice SPD, vse planinske domove, koč in zavetišča pa izročil nemškemu Alpenvereinu. Razpuščeni sta bili tudi podružnici Skale v Celju in na Jesenicah.

Na izstopu iz Severne triglavske stene 12. februarja 1939, po prvem zimskem vzponu po Slovenski smeri. Vzpon so opravili člani Akademске skupine SPD Beno Anderwald, Mirko Slapar, Bogdan Jordan in Cene Malovrh. Anderwald (drugi iz leve) in Jordan (tretji iz leve) sta med drugo svetovno vojno padla kot partizan oz. talec.

Vir: Franci Ekar

Konec 30. in v začetku 40. let se je slovenski alpinizem po nekajletnem premoru ponovno začel kvalitetno dvigati. Mlada generacija, ki je prihajala, je bila na najboljši poti, da prekosi svoje znamenite predhodnike in prestopi prag tako zelene šeste stopnje. Toda v Evropi je že divjala vojna in le še vprašanje časa je bilo, kdaj bo prišel dan, ki se ga Boris Režek spominja takole: "Dolgo že ni bilo besede med nami. Vračali smo se s sten, misli so bile zgoraj na grebenih, poslavljali smo se od gora. Ves dan smo bili nemirni, ni nam šlo od rok, nekaj se je pripravljalo, nemir je prehajal z enega na drugega. Dan je bil tako tih in veder, nebo tako sinje in globoko, kakor ga še nihče ni pomnil. Ta poslednji dan nam je bil podarjen. V Bistrici smo zvedeli: vojna se je začela."

Bil je april leta 1941, ko je vodja nemškega rajha Adolf Hitler sklenil razbiti Jugoslavijo. Vojna je dosegla tudi naše dežele.¹ Še med vojaškimi operacijami pred kapitulacijo 17. aprila je Hitler razdelil Jugoslavijo med štiri, Slovenijo pa med tri okupatorje: slovenska Štajerska, severni del Dolenjske, Mežiška dolina in Gorenjska so pripadli Nemčiji, večina Dolenjske, Notranjske in Ljubljana Italiji, Prekmurje in Medžimurje pa Madžarski. Meje med temi tremi okupacijskimi območji so postale državne meje, ki so

bile zelo utrjene in varovane. Posledično so živo zarezale v slovensko narodno telo, saj so pretrgale življenjske, gospodarske, kulturne in druge stike med prebivalstvom.

Tudi slovenski planinci in alpinisti so občutili stroge omejitve v delovanju in gibanju. Gore so, vsaj v prvih tednih, postale nedostopne. Italijani so na začetku Slovenskemu planinskemu društvu (SPD) in Turistovskemu klubu Skala² zajamčili prosto delovanje v prihodnosti, SPD se je temu prilagodilo in v zelo okrnjeni obliki delovalo vsa

Mnoge najagilnejše društvene funkcije, planinske delavce in alpiniste od Maribora preko Koroške in Kamnika do Jesenic so Nemci vtaknili v zapore in koncentracijska taborišča ali pa so jih prisilno izselili. Med tistimi, ki so ostali doma, pa jih je veliko takoj ali kmalu vstopilo v partizane ali kako drugače podpiralo narodnoosvobodilni boj. Mnogi od njih konca vojne niso dočakali. "Kmalu po okupaciji Slovenije leta 1941 se je ogromna večina članov SPD, Skale in drugih ljubiteljev gora znašlo v vrstah OF, med partizanskimi borci, talci, jetniki in trpini po koncentracijskih taboriščih, tam, kjer je bil uporni slovenski narod in njegovo najzvestejše jedro," se tega obdobja spominja Miha Potočnik.

Plezalo se je tudi med vojno

Osrednje društvo SPD in njegovi člani v Ljubljani in Ljubljanski pokrajini so sicer lahko društveno delovali, dostopa do gora pa pravzaprav niso imeli, saj je bila Ljubljana v času okupacije obdana z žično ograjo, ki jo je bilo mogoče prestopati le s posebnimi dovolilnicami. Društveni prostori so kmalu postali zbirališče podpornikov narodno-osvobodilne fronte, predvsem pa so postali točka, kjer so našli zavetišče tisti planinski

¹ Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta Ljubljana.

² Takrat že preimenovanem v Alpinistični klub Skala.



tovariši iz celotne Jugoslavije, ki so bežali pred okupatorjem. Sodelovanje v boju proti okupatorju je doseglo celo takšen obseg, da je bila pozimi 1942 ustanovljena Osvobodilna fronta SPD Matica, katere vodstvo so prevzeli člani Osrednjega odbora, ki so se še nahajali v Ljubljani.

Okupaciji navkljub pa se je v gorah vseeno plezalo, seveda v občutno manjši meri kot pred njo, vseeno pa so zabeleženi pristopi na vrhove, plezalni vzponi, tudi prvenstveni. Že poleti 1941 je zabeležen vzpon Franca Herleta in Avgusta Vršnika, ki sta v severni steni Ojstrice v Kamniško-Savinjskih Alpah preplezala novo težko smer. Prvič v naših stenah sta uporabila sveder, s katerim sta v gladko ploščo, kjer ni bilo možno zabiti klina, izvrtala luknjo, kamor sta zabila klin in ga utrdila z lesenimi zagostkami ter tako omogočila napredovanje pri plezanju. Leta 1942 je Miha Arih pozimi preplezal Hornovo smer v Jalovcu, 1943. leta pa so Miha Arih, Janez Krušič in Maks Dimnik preplezali severozahodno steno Rakove špice itd. O delni dostopnosti gora med vojno kažejo tudi vpisi v vpisne knjige na vrhovih, ohranjeni lističi, zatlačeni v končnice in potisnjeni pod kamnite močice, in tudi zapisi o nesrečah. Eden takšnih zapisov, ki se je sicer izkazal za lažnega, je iskanje ponesrečenega, zgoraj omenjenega Ariha. Novembra

leta 1943 je stekla iskalna akcija, ker se ni vrnil s plezalne ture na Veliko Martuljško Ponco. Kasneje se je izvedelo, da je šel v partizane, zaradi varnosti domačih pa je hotel sled zabrisati z gorsko nesrečo.

Izgubljen izjemen rod alpinistov

Slovenci smo med drugo svetovno vojno izgubili izjemen rod alpinistov, ki je bil ravno pred začetkom vojne v vzponu in je bil sposoben ponoviti tudi najtežje smeri v naših stenah, verjetno tudi Aschenbrennerjevo smer v Travniku, prvič preplezano leta 1934. Maks Dimnik se je spominjal, da mu je Arih leta 1942, ko je že bil v partizanih, izrazil željo, da bi šla v to smer: "Poleti pojdeva pa v Traviške stene, v Ašenbrennerjevo smer, kajne? Nekako že preprosim komandirja Pavleta za dva, tri dni, mislim." Že med zgoraj omenjenimi jih je nekaj, ki so izgubili življenje v vojni. Herle in Vršnik sta kmalu po prvenstveni v Ojstrici vstopila med partizane. Konca vojne nista dočakala. Miha Arih prav tako ne. Med vojno sta življenje izgubila dva izmed četverice alpinistov, ki so pred vojno opravili najpomembnejši zimski predvojni vzpon na naših tleh – prvi zimski vzpon po Slovenski smeri čez severno steno Triglava 11. in 12. februarja 1939, Beno Anderwald in Bogdan Jordan. V boju je padel

1 Odkritje spomenika Miranu Cizlju leta 1950. Cizelj je bil pred drugo svetovno vojno med vidnejšimi alpinisti, v Julijskih Alpah je preplezal več prvenstvenih smeri. Po tem, ko se je med vojno pridružil partizanom, je januarja 1944 padel v boju v Spodnjem Vetrnu pod Storžičem.

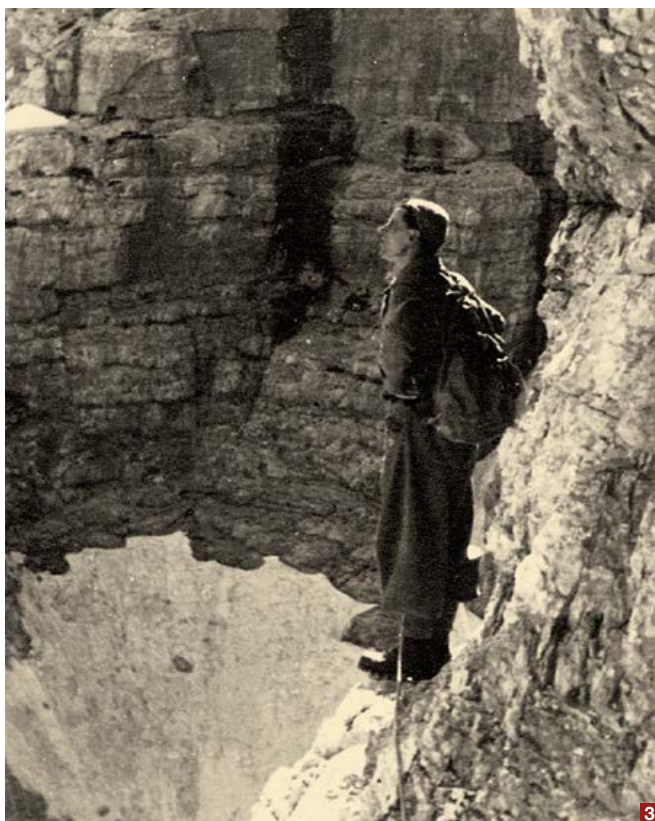
Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

2 Miran Cizelj na Špiku Foto: Dušan Vodeb, Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

3 Matevž Frelih je veliko plezal v družbi Joža Čopa. Z njim in Mihom Potočnikom ter Stankom Tominškom so leta 1931 prečili celotno Severno triglavsko steno in smer poimenovali Zlatorogove steze. Konec leta 1944 je kot partizan padel v boju v Radovni. Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

4 Janez Mrak v severni steni Male Mojestrovke leta 1938, padel je kot talec februarja 1942. Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

France Ogrin, eden redkih predvojnih plezalcev, ki so pokazali zanimanje za različna gorovja pri nas in so bili dejavni tako v Julijskih kot Kamniško-Savinjskih Alpah. Izmed njegovih pomembnejših smeri sta še danes pogosto plezani smeri Ogrin-Omersa v Ojstrici in Jalovcu ter najtežja predvojna smer slovenskih plezalcev – Wisiakova smer v Triglavu, ki sta jo leta 1933 preplezala France Ogrin in Uroš Župančič ter jo posvetila maja istega leta ponesrečenemu



Nemška znamka s Severno triglavsko steno iz obdobja okupacije med drugo svetovno vojno

Vir: Peter Mikša

skalašu Sandiju Wisiaku. Tudi soavtor najdaljše smeri v Triglavu, Zlatorogovih steza, Matevž Frelih ni dočakal maja 1945. Verjetno tudi marsikdo od plezalcev, ki je plezal Cizljevo smer v Špiku ali najbolj plezano zimsko smer na Slovenskem – Kramarco v Storžiču, ne ve, da sta z imenom posvečeni Mariborčanu Miranu Cizlju, odličnemu alpinistu s kupom prvenstvenih smeri, ki je veliko plezal v Julijcih, predvsem z jeseniškimi skalaši, in Tržičanu Roku

Kramarju, še dvema iz "izgubljene generacije".

Po doslej zbranih podatkih je med vojno padlo 49 slovenskih plezalcev; številka je v primerjavi z vsemi 353³ aktivnimi slovenskimi plezalci (nobena od teh števil seveda ni dokončna)⁴ pred vojno zelo velika. Predstavlja slabih 13,9 % vse tedaj aktivne alpinistične populacije pri nas. Če primerjamo to z odstotki vseh žrtev druge svetovne vojne v Sloveniji, ki znaša 6,3 % vseh slovenskih prebivalcev, vidimo, da je bila smrtna žetev med našimi plezalci izredno velika.

"Znova sem te dni našel zbledelo fotografijo, na kateri je devet oseb. Šest jih ni več med nami. Padli so v osvobodilnem boju tovariši z gora," zaključuje svoje spomine na ta čas in umrle prijatelje Boris Režek. Spomine na generacijo, ki ji je za vedno ugasnil smehljaj.

Padli slovenski alpinisti med drugo svetovno vojno:

Beno Anderwald, Miha Arih, Anton Balantič, Zvonko Berlič, Just Blažina, Adolf Blažina, Viktor Bobek, Stane Bokal, Miran Cizelj, Slavko Čazman, Jože Černič, Miša Čop, Albert Detiček, Bojmir Filipič, Bogomir Flander, Matevž Frelih,

³ Poimenski seznam z viri se nahaja pri avtorju članka.

⁴ Za dopolnitve oziroma popravke seznama padlih alpinistov pišite na e-naslov peter.miksa@ff.uni-lj.si.

Božidar Gajšek, Edvard Giorgioni, Tomaž Godec, Ljubo Grabnar, Franc Herle, Janez Hlebanja, Ivan Ivančič, Karel Jarc, Bogdan Jordan, Simon Kosi, Rok Kramar, Viktor Krč, Samo Lovše, Ferdo Majnik, Lado Marovt, Vlado Miklavc, Janez Mrak, France Ogrin, Vinko Paderšič, Miha Plesnik, France Podboršek, Slavko Prevc, Jože Ravnik, Zvonko Runko, Rihard Sever, Aleš Stanovnik, Ludvik Stražišar, Tezej Šavron, Saša Štempihar, Tone Štumfelj, Ivan Vadnal, Matija Verdnik, Gustelj Vršnik. ●

Viri:

Arhiv Republike Slovenije:
AS 0068A Turistovski klub Skala
AS 380, Potočnik Miha.
Slovenski planinski muzej:
TMZ, t. e. 6, vsebina vpisne doze bivačkov;
TMZ, t. e. 7, Janez Brojan – seznam prvenstvenih vzponov in tur.

Literatura:

Dimnik, Maks: *Miholu – gorniku – partizanu! Planinski zbornik 1945*.
Malešič, France: *Spomin in opomin gora. Kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah*. Radovljica, 2005.
Mikša, Peter; Golob, Urban: *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana, 2013.
Mikša, Peter; Ajlec, Kornelija: *Slovensko planinstvo*. Ljubljana, 2011.
Režek, Boris: *Ugasli smehljaj. Planinski zbornik 1945*.
Tominšek Rihtar, Tadeja; Šorn, Mojca: *Izgube in smrtne žrtve, Slovenska novejša zgodovina 1848–1992, I*. Ljubljana, 2006.
Mikša, Peter. *Alpinizem na Slovenskem: doktorska disertacija*. Ljubljana, 2013.

Prvak predvojnega časa

Miran Cizelj (8. maj 1915–18. januar 1944)

Franc Ekar

Predsednik Planinskega društva Trzič Nadislav Salberger je 25. junija 1950 – šest let po smrti partizana, alpinista in vsestranskega športnika Mirana Cizlja – v njegov spomin odkril spominsko ploščo v vasi Spodnje Vetrno pod Kriško goro na hiši, v kateri je Miran sklenil življenjsko pot. Ob tem so slovesnost nadaljevali z množičnim spominskim Cizljevim planinskim pohodom čez Tolsti vrh na Storžič in po vzporedni lažji in krajši različici na Veliko Poljano in s sestopom k planinski koči pod Storžičem.

Vistem letu so alpinisti in borci OF Miranu Cizlju postavili spominsko ploščo in doprni kip na Pečeh pod Martuljkovo skupino. Mariborčani so po Miranu poimenovali Cizljevo ulico in kot najvišje športno priznanje za športne dosežke uvedli Cizljevo plaketo. Ob Ribniški koči na Pohorju so planinci, alpinisti, smučarji in borci v spomin na vsestransko zaslužnega in narodno zavednega Slovenca Mirana Cizlja v letu 1980 postavili "pohorsko granitno" obeležje. Na Pohorju pa so organizirali tradicionalni smučarski veleslalom z mednarodno udeležbo za Cizljev memorial.

Miran Cizelj se je rodil slovenski družini v Gradcu. Po prvi svetovni vojni se je družina Cizlevih preselila v Maribor, kjer je dokončal klasično gimnazijo. Kot vojaški obveznik je uspešno opravil vojaška usposabljanja. V letu 1939 je odšel na študij na Državni inštitut za telesno kulturo v Beograd. Bil je vsestranski športnik, ki je z dobrimi rezultati in zmagami dokazoval svojo vrhunsko športno usposobljenost. Telovadil je pri mariborskem Sokolu in bil nadvse uspešen v parterni gimnastiki. V atletiki se je dokazoval s skoki v daljavo in višino, igral je nogomet v prvem moštvu SSK Maribor, v letu 1939 na državnem prvenstvu na Pohorju je v smuku osvojil prvo mesto in v slalomu in kombinaciji zasedel drugo mesto. Bil je tudi športni jadralni pilot z osvojenim znakom C. V tem razgibanem športnem življenju so mu bile gore in stene najpopolnejše dopolnjevanje, v njih je iskal in našel smisel, srečo in veselje popolnosti v "zdravem duhu v zdravem telesu". Zatorej ni naključje, da je bilo kar nekajkrat zapisano, da je bil Miran Cizelj velika osebnost, "največja med največjimi".

Njegove številne preplezane smeri so za tisti čas pomenile izstopajoči maksimum izjemno nadarjenega, odločnega, razsodnega in poštenega človeka – alpinista. Premagal je težavne plezalne smeri, med njimi izstopajo: ponovitev Direktna in prvenstvena varianta Dibonove v Špiku, prva ponovitev Hudičevega stebra v Prisojniku, prvenstvena Kaminska v Rigljici, prečenje Velike Mojstrovke in Travnika, zimski vzpon v Frdamanih policah ter najresnejši predvojni poskus v severovzhodnem razu Špika (kasnejša Cizljeva smer); Skalaška v Steni (z varianto), ponovitve Bavarske, Prusik-Szalayeve, Dolge nemške v Steni, smeri v Jalovcu, Škrlatici, Široki peči, Kukovi špici, Rinkah in Ojstrici. To so bili vzponi, ki so Mirana uvrstili v takratni slovenski alpinistični vrh. Plezal je izredno pogumno, a varno, preudarno



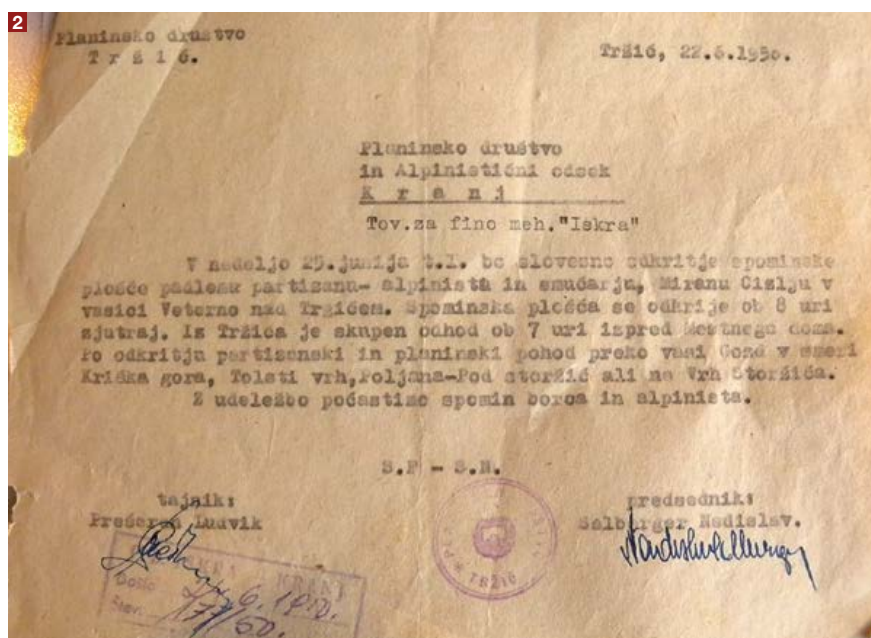
1 Miran Cizelj

Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

2 Vabilo na odprtje spominske plošče v Spodnjem Vetrnem Arhiv PD Kranj

3 Miran Cizelj premaguje težavno mesto v Špikovi steni. Foto: Dušan Vodeb, Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

4 Dušan Vodeb in Miran Cizelj na Prisojniku, maja 1943 Fototeka Slovenskega planinskega muzeja



in ni nikdar pretiraval; tudi na najtežjih mestih ni zgubil hladnokrvnosti. V severovzhodnem razu Špika je obljubil: prišel bom bolje opremljen in bolje pripravljen ... Žal je druga svetovna vojna končala njegov nezaustavljivi športni in gorski elan in mu sklenila življenje. Miran Cizelj je bil zaveden Slovenec in se je v letu 1941 vključil v OF. Prišel je v tretjo Kranjsko četo Gorenjskega odreda. Poveljstvo odreda ga je kot izkušenega in izobraženega človeka ter častnika imenovalo za političnega komisarja Kranjske čete, ki je delovala na območju Krvavca. S strokovnim znanjem in ugledom je postajal vedno bolj priljubljen med partizani. Kar nekajkrat se mu je uspelo rešiti iz tveganih okoliščin. Zelo pravično je razrešil primer smrtne obsodbe domačina, ki je bil obdolžen izdajstva in sodelovanja z Nemci. Kot politični komisar, izobraženec in vojaško izšolan častnik je primer še enkrat temeljito in objektivno preučil in razsodil, da ni osnove za izvršitev smrtne obsodbe. Na glas je vprašal: "Kje so tisti, ki imajo dokaze o obsojenčevih zločinih?" in predlagal, naj se postopek dvomljive obsodbe prestavi na naslednji dan. Ko so naslednji dan v četo prišli trije obveščevalci s terena, je "sodni" postopek še enkrat neposredno preveril. Ugotovitev je bila, da je zanesljivo prišlo do napake in površnosti in da je obdolženec popolnoma nedolžen. Miran je s svojo strokovnostjo, objektivnostjo, izkušnjami in predvsem človečnostjo nedolžnega človeka rešil zanesljive usmrtitve.

Na Veliki Poljani pod Storžičem se je v mrzlem januarju leta 1944 močno prehladil in dobil hudo pljučnico; prenesli so ga v hišno oskrbo v malo vasico Spodnje Vetrno. Našel pa se je izdajalec, ki je Nemcem sporočil, da se v Matjažkovi hiši zdravi partizan. Nemška policija se je nemudoma odzvala in v vasi obkolila hišo, kjer je bival hudo oboleli Miran. Izhoda iz hiše ni bilo. Ko je Miran ves onemogel spoznal, da ni rešitve, je pred vdorom Nemcev sam prekinil in sklenil komaj začeto mlado življenjsko pot. ●

Viri:

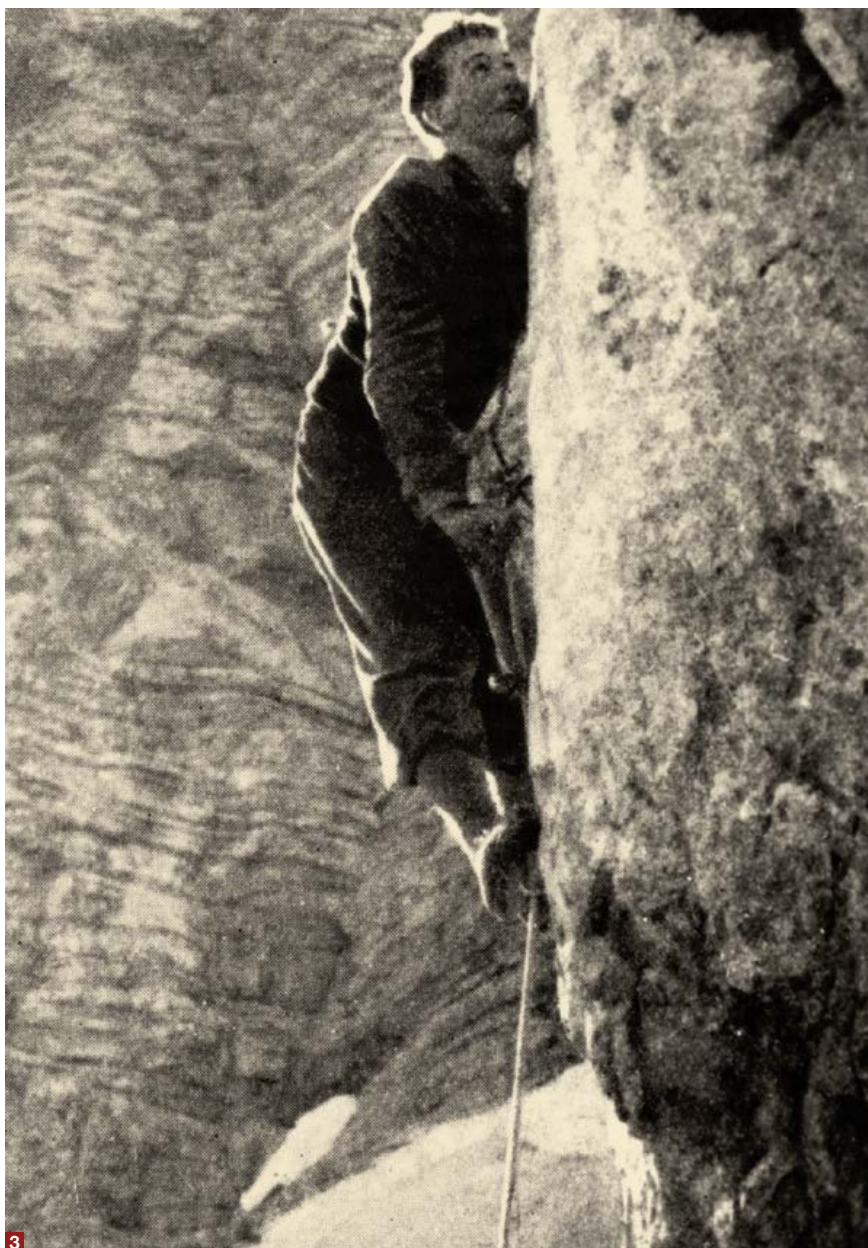
Dušan Vodeb, *V spomin, Planinski zbornik*, 1945, str. 64–67.

Dušan Vodeb, *Mariborski alpinistični odsek pred vojno in po osvoboditvi, Gore in ljudje* (PV), 1947, št. 9–10, str. 222–227.

Miloš Rutar, *Kdo je bil Miran Cizelj*, *Planinski vestnik*, 1992, str. 529–531.

Dušan Vodeb, *Začetki alpinizma v Mariboru*, *Planinski vestnik*, 1997, št. 1–4.

Marjan Šolar, *Dušan Vodeb, 1916–2006*, *Planinski vestnik*, 2007, št. 2, str. 93–94.



Število članov dokazuje, da delamo dobro

Pogovor s Tomažem Willenpartom, predsednikom PD Ljubljana - Matica

Vladimir Habjan

Je predsednik največjega planinskega društva (PD) v Sloveniji z zelo dolgim stažem – že polnih osemnajst let. Bivši načelnik alpinističnega odseka, markacist, deloval je tudi v mladinskem odseku. Torej je spoznal dejavnost planinskega društva v njegovem bistvu, v njegovi vsebini, v dejavnostih, zaradi katerih društvo obstaja. Društvo vodi s pomočjo izkušenj starejših ter s polno mero mladostne zagnanosti. S konsenzom, brez preglašovanja. Z odločnostjo, ki pogosto trči tudi ob birokratske ovire, ki pa jih zna pogosto zvito obiti.

Tomaž Willenpart je član PD Ljubljana - Matica od leta 1973. Službene zadolžitve – je vodja sekcije za investicije na Direkciji RS za infrastrukturo – mu pogosto pridejo prav tudi pri delu društva, saj imajo pet planinskih koč, v svojih načrtih pa vrsto investicijskih projektov. Trenutno je jedro naporov posvečeno prenovi sanitarij v Triglavskem domu na Kredarici z novo čistilno napravo. Tomaž ne pleza več, koč zaradi svoje funkcije

obiskuje večkrat letno, vsak mesec pa se vsaj enkrat odpravi v gore. S Tomažem se že dolgo pozna, svoje čase sem bil tudi član upravnega odbora društva, zato sva se v pogovoru tikala.

Koliko članov imate letos?

Kaj kažejo trendi?

Pričakujem, da bomo dosegli število 3000. V primerjavi z lanskim letom gre za porast. Sicer pa je v primerjavi z lani vse porast, saj je bilo leto 2014 zelo slabo.

Kaj naredite za povečanje članstva?

Največ naredimo s svojimi programi, ki zajamejo dobro polovico članstva. V največji meri k temu pripomore dejavnost vodniškega odseka. Ostala polovica se včlanjuje zaradi različnih vzrokov. Pri starejših je velik vzgib pripadnost društvu. Na račun ugodnosti, ki jih nudimo kot društvo, se jih včlani sorazmerno malo. Precej pripomore lokacija pisarne na Miklošičevi. Včasih so se ljudje tam včlanjevali tudi ob sobotah, ko so lovili prve avtobuse in vlake, česar pa danes ni več. Nekaj se jih včlani preko Naveze in Petrola, medtem ko včlanjevanje prek interneta raste prepočasi, v lanskem letu nekaj preko 500. Očitno je tak način kljub računalniški dobi še preveč zapleten. Sistem članskih izkaznic z nalepkami se mi ne zdi primeren, brez nalepk bi bilo lažje. Posebne promocije za višanje članstva nimamo, se mi pa zdi, da je bila denimo postavitev bivaka pod Skuto letos najboljša promocija.

Dolgo časa si že predsednik največjega društva v Sloveniji.

Ti to še vedno predstavlja izziv?

To mi predstavlja predvsem popestritev prostega časa glede na obremenitve v službi. Pošteno povedano, funkcija predsednika ni tako naporna. Sicer zahteva nekaj časa, a imam ekipo sodelavcev, ki dobro delajo, kar pa seveda ne pomeni, da ne bi mogli še boljše ...

Starostna struktura vodstva je danes precej pomlajena, v preteklosti pa je bilo več starejših, preverjenih kadrov. Kako funkcionirate?

Matica kot organizacija deluje še iz časov Gregorja Klančnika, ki je bralcem *Planinskega vestnika* verjetno dobro znan. Takrat smo vzpostavili tri sektorje: planinsko-alpinističnega kot ključnega ter gospodarskega in investicijskega. Vsakemu sektorju je bil določen vir financiranja in prelivanja med sektorji praktično ni. Tako vsak točno ve, s kakšnimi sredstvi razpolaga, kar je izredno pomembno za načrtovanje. Matica spada med večja društva v Sloveniji, kjer je čez 50 društev, ki imajo preko en milijon evrov prometa, kar pomeni, da imamo tudi zunanjo revizijo. Dejstvo je, da moramo imeti finance urejene, sicer bi bili v anarhiji. Planinsko-alpinistični sektor se deli na odseke: alpinistični, mladinski, vodniški, markacijski in odsek za varstvo narave. Dejavnost nekdanjega propagandnega odseka so prevzeli ostali odseki. Odseki so močni, pomembna dejavnost nekaterih je tudi organizacija predavanj. Moje osebno vodilo je, da je treba združiti modrost starejših in zaletavost mlajših. To nam v precejšnji meri uspeva, saj je približno pol članov upravnega odbora starejših od petdeset let, pol pa mlajših. Upravni odbor odločitve sprejema v celoti s konsenzom, nikoli ni preglašovanja. Pomlajevanje vodstva se je zgodilo samo





2

1 Tomaž Willenpart Foto: Vladimir Habjan

2 Kredarica pod Triglavom Foto: Matevž Lavrič

od sebe. S ključnimi ljudmi, za katere mislim, da so pomembni za društvo, sem se osebno pogovoril. V vodstvo največ kadrujemo iz odsekov, tudi iz nekdanjih načelnikov.

Ste zadovoljni z letošnjim obiskom v kočah?

Moramo biti zadovoljni, lani je bilo precej slabše. Sezono bi ocenil kot nadpovprečno, še zdaleč pa ne kot najboljšo.

Znano je, da so velik problem Kredarice sanitarije. Se tega problema nameravate lotiti in kako?

Seveda. Radi bi postavili čistilno napravo od vhoda v Triglavski dom v smeri starega dela koč. Obstoječi rezervoar za vodo bi izkoristili za zadrževalnik ter zgradili manjkajoče module in uredili straniščno vodno izpiranje. Vodo bi tako zajeli v sistem, ki bi preko poletja, ko koča obratuje, delovala, krožila in bi omogočala vodno izpiranje, pozimi pa bi imeli suha stranišča. Predlani smo pripravili projektno dokumentacijo, a smo zadeve zaradi slabe sezone prestavili na letoš. V vmesnem času smo pridobili dobre vhodne podatke in se povezali z inštitucijami, ki zadeve obvladujejo. Letos smo razpis ponovili, oktobra je bilo odpiranje ponudb. Računamo, da bodo zadeve preko zime sprojektirane,

pridobljena ustrezna dovoljenja in da bomo imeli v začetku naslednje sezone gradbeno dovoljenje. Upamo tudi na evropska sredstva, saj brez tega ne bo šlo. Projekt je ocenjen na 250.000–300.000 evrov, imeli pa smo ponudbo celo v višini enega milijona evrov! Gre za zelo zahtevno gradnjo, saj se zakonodaja s področja narave in okolja nepristano spreminja, zahteve pa so vedno večje. Odločiti se bo treba za rešitev, ki bi bila optimalna glede vzdrževanja, zakonodaje in okolja.

Na forumih in v pismih bralcev smo letos zasledili nekaj pripomb na prekoračene najvišje cene v kočah, ki jih določa PZS in ki med drugimi letijo tudi na vaše društvo. Gotovo jih poznaš. Kako bi jih komentiral?

Odkrito povem, da smo s PZS prejeli opomin zaradi nespoštovanja cen. Pred tremi leti smo v skupnem dogovoru iz istega razloga ustanovili podkomisijo za visokogorske postojanke, kjer smo se začeli dogovarjati, kako bi te zadeve reševali. Z obžalovanjem ugotavljamo, da je z imenovanjem nove gospodarske komisije ta podkomisija formalno ugasnila. Ne želim se spuščati v to, ali je delovala ali ne. Dejstvo je, da je bila ustanovljena in da so bila v njej vsa društva, ki imajo take postojanke. Letos ni prišlo do zbora gospodarjev niti do usklajevanja cen. V planinski organizaciji je skrajni čas, da se neha plansko načrtovanje in da pridemo na tržni sistem. Prepričan

sem, da cene zato ne bi prav nič zrasle. Sedanje umetno določanje cen od ljudi, ki ne poznajo poslovanja, predvsem pa se ne poglobljajo v strukturo cene in s tem povezanimi stroški, je nedopustno. Zato tudi naš sorazmerno oster odgovor v smislu, da smo samostojen gospodarski subjekt. Navsezadnje smo res, saj predsednik odgovarja za vse. Strinjam se, da se v vsaki koči zagotovi neki odstotek ležišč, recimo skupna ležišča, kjer bi imeli člani društev 50-odstotni popust, tu ni dileme, v ostalih kapacitetah pa 25 odstotkov popusta. Kar se hrane, vode idr. tiče, bi se pa morale cene sprostiti v celoti. Gre namreč za prost pretok blaga, storitev in materiala, kar je eno od štirih osnovnih načel Evropske unije.

Občasno se pojavijo različna tolmačenja glede ustanovitve podružnice Osrednjega društva SPD leta 1893. Kako jim odgovarjaš?

Prepričan sem, da smo ta problem rešili, zato se ne želim več spuščati v polemike. Dejstvo je, da je bila Matica ustanovljena že pred dobrimi 120 leti in da je imela takrat naziv SPD. Osrednje društvo se je ločilo od dela, ki ga danes predstavlja PZS, šele po drugi svetovni vojni. Iz SPD sta nastali sedanja PZS in eno od društev, to je PD Ljubljana - Matica. Podružnice, ki so bile ustanovljene v obdobju od ustanovitve do druge svetovne vojne, so postale samostojne tako kot mi. V tem ne vidim nobenega problema razen dejstva, da

smo nastali leta 1893. Temu ne more nihče oporekati. To smo napisali tudi v svoji knjigi ob 120-letnici. Sam sem imel stike s člani društva, ki so bili člani SPD pred drugo svetovno vojno in so mi jasno zatrčili, da je to nesporno res. Dejstvo pa je, da to težko dokažemo, ker je Matica arhiv predala na PZS, kjer pa je klavrno končal, saj je najprej zgnil, potem pa še zgorel. Matica je na PZS predala tudi knjižnico SPD; gre za približno 6000 knjig, ki pa so prav tako

in žrtvovali več vikendov kljub pomoči helikopterja. Danes imamo najlepši bivač v Sloveniji. Uradno smo ga odprli 1. oktobra, dodali smo še ležišča in odeje.

Kakšno vizijo imaš glede planinstva v Sloveniji? Ali v društveno okolje vključevati tudi gorske športe, kot je gorsko kolesarstvo? Kaj meniš o nadelavi novih ferat, ki jih društva gradijo vedno več?

V zgodovini planinstva so bili smučarji

poživiti delo odseka za varstvo narave. Navsezadnje gre za odnos do narave, po drugi strani pa tudi za tržno nišo, saj lahko na ta način pridobivamo članstvo in, bodimo pošten, tudi sponzorje. Želimo si zgraditi športno-plezalni center, pri čemer pa nismo najbolj uspešni, saj zakonitosti kapitalizma niso ravno naklonjene društveni dejav-

Koča pri Sedmerih jezerih Foto: Peter Strgar



v vlažnih prostorih klavrno končale. Navsezadnje smo naredili gesto in predlagali Ministrstvu za kulturo, da bi mi le vzdrževali Aljažev stolp na Triglavu. Strinjamo se, da stolp upravlja PZS, iz tehničnih razlogov pa bi bilo smiselno, da bi ga prevzeli mi, navsezadnje smo ga upravljali in vzdrževali, vse odkar stoji.

Kako je prišlo do prenove novega bivaka pod Skuto?

V dogovoru z Office arhitekti. Zamenjava je bila načrtovana že lani, a je bilo preveč slabega vremena. Potem se je zgodila znana zgodba z bivačkom 2 pod Rokavi in na koncu je padla odločitev o spremembi lokacije. Z zadovoljstvom povem, da so člani AO opravili precej prostovoljnih ur

in jamarji del planinske organizacije, danes pa so samostojne organizacije. V društvu imamo skupino gorskih kolesarjev, ki si željo ustanoviti svoj odsek, vendar bi morali prej spremeniti pravilnik. Znotraj vodniškega odseka imamo seniorsko skupino vodnikov. Načelno smo odprti za vse, saj je to dobro za vse.

Kakšna bo prihodnost PD Ljubljana - Matica?

Takšna, kot je zdaj, ker združuje ljudi, ki jim hribi nekaj pomenijo. Mi smo društvo ljudi s skupnimi interesi, društvo ljubiteljev gora, tukaj je naše mesto. Kljub vsem krizam število članov dokazuje, da delamo solidno. V prihodnje si želimo predvsem

nosti. V vodništvu bi težko kaj izboljšali, navsezadnje si ga pomagal pred leti na noge postavil tudi ti. Tu žanjemo velike uspehe. Pri mladincih si želimo večje aktivnosti s strani šol, imamo težave z mentorji, kar pa je splošen problem. Markiranje poti nam gre dobro od rok, čeprav ni lahko dobiti ljudi, ki bi radi delali.

Kakšno PZS si želiš?

Predvsem mnogo manj birokratsko, kot je sedaj. Tako kot sprejemamo odločitve v našem društvu, tako vidim tudi delo v PZS. Preveč birokratskih ovir z veliko pravilniki gotovo ni rešitev, to ljudi odganja od prostovoljnega dela.

Te zanima mesto predsednika PZS?

Ne. ○

Druženje in spodbujanje zdrave tekmovalnosti

Predstavitev Vzhodne in Zahodne lige

Nejc Pozvek,¹ Jernej Jazbec in Kristina Pahor de Maiti²



Vzhodna liga

Vzhodna liga je prvenstvo v športnem plezanju, namenjeno mlajšim kategorijam. Cilj prvenstva je približati tekmovalno vzdušje najmlajšim, torej tistim, ki se še niso srečali z aktivnim treningom in tekmami, za poznejši lažji prehod na tekme državnega prvenstva. Predvsem pa sta pomembna zabava in prijetno tekmovalno vzdušje brez večjega stresa za otroke. Pleza se večinoma v težavnosti, na *flash* in z varovanjem od zgoraj. Prvi del smeri je po navadi lažji, tako da se tekom lahko udeleži pravzaprav vsak, ki obiskuje kakršnokoli plezalno šolo, tudi popoln začetnik (www.climbers.si).

Uvodne besede nas sprejmejo na ažurni spletni strani lige, ki je živahna in aktualna predvsem v pomladnem času, ko se vrstijo tekmovanja. Tu so zbrani vsi podatki o ligi, razpisi, rezultati, fotografije in statistika zadnjih desetih let, kolikor jih šteje njena sodobna različica.

Začetki segajo v konec prejšnjega tisočletja, ko se izvedba t. i. B-tekem v organizaciji KŠP ni najbolje prijela. B-tekmovalna so bila pravzaprav kopija državnega prvenstva, le da na tekmah niso smeli nastopiti vodilni trije v skupnem seštevku. Vse ostalo je bilo tako rekoč enako: izolacijska cona, tekmovalno vzdušje in ena smer. Hiter razvoj športa in uspehi športnih plezalcev pa so narekovali drugačen

Mladi plezalci na tekmah v Radljah ob Dravi, kjer PK Martinček vsako leto poskrbi za odlično izvedbo. Foto: Nejc Pozvek

pristop in tlakovali pot spremembam. Tako so najmočnejši kolektivi na vzhodu strnili vrste in rodila se je ideja, ki je več let nosila ime Prvenstvo osnovnošolcev (oziroma osnovnih šol) Vzhodne Slovenije v športnem plezanju. Na čelo organizacije je stopil takratni selektor slovenske mladinske reprezentance Rudi Lončarič in prva sezona je bila pod streho leta 1998. Bilo je jasno: kljub le nekaj deset nastopajočim v prvih letih prvenstva je njihovo zadovoljstvo organizatorje gnalo naprej.

¹ Avtor besedila o Vzhodni ligi.

² Avtorja besedila o Zahodni ligi.



V prvih letih so štafeto nosili takrat najdejavnejši klubi na vzhodu: Celje, Slovenska Bistrica, Slovenj Gradec, Ptuj, kjer je svojo pot med zvezde ravno začejala Mina Markovič, Posavski AK s tekmo v Brestanici, Laščani pa so že prvo leto priredili zelo dobro balvansko tekmo. Organizatorji so se resnično trudili za odličnost izvedbe. Posebnost nekaterih tekem je bila tudi dodatna smer (master tekmovanje), kjer so se pomerili najboljši iz posameznih kategorij, nagrade pa so bile temu primerne. Zmagovalec tekme v Brestanici leta 2000 se je domov odpeljal celo z novim kolesom! A ker odličnost in slovenska mentaliteta že pregovorno ne sobivata najbolje, se je tudi prvenstvo rahlo potuhnilo v sivo povprečje, nato pa bilo s koncem Rudijeve ere, to je bilo v letu 2005, na prvi večji prelomnici. Potencial in pomembnost tekmovalcev je takrat prepoznal Martin Bedrač in, sedaj že lahko rečemo, ligi vlil novo življenje. Z napredkom infrastrukture je rasla tudi liga – počasi se je spogledovala z magično številko 100 tekmovalcev in jo prvič preseгла leta 2007. Število je nato hitro naraščalo in v letu 2013 je bilo na vseh tekmah že več kot 200 tekmovalcev. Ti so občasno prihajali tudi z drugih koncev Slovenije, celo iz Srbije in Avstrije. Martin je s svojo vizijo in perfekcionizmom priganjal organizatorje, jih spodbujal k višji kakovosti, dokler nismo znova prišli

do točke, ko je bilo treba stopiti korak nazaj in najti ravnesje med mamljivo cono udobja, ki jo klubi težko zapustijo, težnjo po napredku in seveda financami. Na srečo vseh je liga ostala odraz vrhunskosti, novih idej in napredka ter tudi vzor drugim prirediteljem tekmovalcev. Bila je prva, ki je že pred leti, v dobro tekmovalcev, uvedla dve plezalni smeri. Že od nekdaj velja standard, da so smeri v začetnem delu lahke, in vsakdo lahko doseže zgledno višino. K sproščenemu vzdušju pripomore plezanje z opazovanjem drugih (na *flash*), ki je odpravilo stresne izolacijske cone. Organizatorji dobro poskrbijo za dogajanje ob tekmovalstvu: otroci imajo na razpolago igrala in animacijo, na voljo sta hrana in pijača, potek tekme se sproti spremlja na velikem platnu, ponekod se predstavijo tudi lokalna društva in različni ponudniki. Danes za vodenje lige skrbi t. i. Organizacijski odbor, ki ga sestavljajo organizatorji tekmovalcev v tekoči sezoni, koordinator in predstavnik klubov, ki v tistem letu ne organizirajo tekmovalstva, Zbor plezalnih klubov Vzhodne Slovenije pa je še naprej (kot že od vsega začetka) najvišji organ in uradni prireditelj tekmovalstva. Poleg koledarja tekmovalstva se vsako leto razpravlja o novostih, dobrih in slabih izkušnjah preteklih sezon, ki jih zabeležimo tudi z anketo. Vsako leto je na sporedu pet tekmovalstev (občasno tudi kakšno

Živahno obtekmovalno dogajanje v ptujski telovadnici Foto: Nejc Pozvek

več), v glavnem v težavnosti, redko v balvanskem plezanju. Število tekmovalcev na posameznih tekmovalstvih še vedno narašča in se približuje številki 300, skupaj pa je v sezoni 2015 nastopilo 369 otrok iz 26 društev. Ligi se tako na temeljih vse številnejše mladeži in predanih trenerjev ter zavzetih entuziastov, ki z njo in za njo živijo, zagotovo piše lepa prihodnost.

Zahodna liga

Zahodna liga združuje plezalna tekmovalstva pred glavno tekmovalno sezono in ponuja priložnost, da se po mrtvi zimski sezoni mladi plezalci zopet srečajo s plezalskimi kolegi in spletejo nova poznanstva v sproščenem in zabavnem okolju. V Zahodni ligi sledimo načelom: čim več plezanja, čim več zabave in čim več druženja. Zraven pa dodamo še nekaj tekmovalnosti in potrpežljivosti. Tekmovalstva v Zahodni ligi so se začela, ker so si tekmovalci želeli tudi tisti plezalci, ki se niso uvrstili na državna tekmovalstva. Konec 90. let se je zato rodila t. i. B-tekma. Zaradi za takratni čas velikih razdalj in razmeroma majhnega števila klubov in odsekov so se na tej tekmi najprej pomerili le tekmovalci željni plezalci gorenjskega dela Slovenije (Jesenice, Tržič, Radovljica in Kranj). Vsako sezono so

koordinacijo posameznih tekem, ki so bile sicer v organizaciji zainteresiranih klubov in odsekov, prevzeli v enem od klubov oziroma odsekov na omenjenem področju. B-tekma se je pozneje preimenovala v Gorenjsko ligo, s širitvijo in pridružitvijo novih klubov pa smo ji nadeli ime Zahodna liga. Zdaj je koordinacija tekem Zahodne lige že vrsto let v rokah Alpinističnega odseka Kranj.

Liga je namenjena tako mladim tekmovalcem, ki šele vstopajo v svet tekmovalni in si tako nabirajo prve tekmovalne izkušnje, kakor tudi "starim mačkom", ki že nastopajo na državnih tekmovanjih. Ker je liga časovno umeščena v spomladansko obdobje, ko še ni tekem za državno prvenstvo, lahko trenerji na tekmovanjih Zahodne lige preverijo, na kakšni stopnji so njihovi varovanci. Otroci so po letnikih razdeljeni na mlajše in starejše cicibane/cicibanke, mlajše in starejše dečke in deklice ter v zadnjem obdobju še na kadete in kadetinke. V ligi se tekmuje v treh plezalnih disciplinah: hitrostnem in balvanskem plezanju ter v težavnosti.

V disciplini hitrostnega plezanja se tekmuje na čas. V dveh različnih smereh hkrati tekmujejo po dva tekmovalca. V prvem delu tekmovanja seštevek obeh časov določi vrstni red, v drugem delu pa najboljših osem tekmovalcev pleza na izločanje, dokler ne dobimo zmagovalca. Ta način tekmovanja je izredno zanimiv za gledalce, saj napeto opazujejo in bučno spremljajo svoje vrstnike. Tekmovalci so varovani z vrvo, ki je prek najvišje točke na steni napeta med tekmovalcem in izkušenim varovalcem.

Balvansko plezanje je med plezalcij najbolj priljubljena disciplina, saj se pri tem načinu plezanja rešujejo zapleteni plezalni problemi na nižjih umetnih stenah oziroma konstrukcijah, kjer varovanje ni potrebno. Po navadi gre za sosledje nekaj zahtevnih gibov, ki jih je mogoče preplezati tako, da tekmovalec ugotovi pravilno zaporedje premikov rok in nog z uravnoteženim pomikanjem celega telesa. Na voljo je od pet do šest balvanov, ki jih je treba rešiti, pri tem pa se šteje število poskusov. Zmagovalec postane tisti tekmovalec, ki mu z najmanj poskusi uspe doseči največ vrhov balvanov. V Zahodni ligi zaradi velikega števila prijav (prek 300 tekmovalcev v petih starostnih kategorijah) uporabljamo sistem, pri katerem imajo tekmovalci

za reševanje balvanskih ugank 120 minut časa, pri čemer vrstni red balvanov ni določen.

Tretja disciplina je plezanje v težavnosti, kjer tekmovalci plezajo do vrha plezalne stene. Čas je tu pomemben le za omejitev dolžine plezanja, za rezultat pa šteje višina preplezanih gibov. Tekmovalci plezajo v dveh smereh.

V prvi smeri vsi, pravico do plezanja v drugi smeri pa dobijo le tisti, ki so uspešno, tj. do vrha, preplezali prvo smer. Tudi v tej disciplini so tekmovalci varovani tako kot pri hitrostnem plezanju.

Trije najuspešnejši tekmovalci prejmejo medalje, diplomo pa na posameznih tekmah podelimo vsem do osmega mesta. Na sklepni tekmi se podelijo še

odličja za skupni seštevek sezone, kjer poleg diplome najboljši trije prejmejo še pokale.

Zahodna liga je tesno povezana z dejavno udeležbo klubov in športnoplezalnih odsekov. Ti v tekmovalni sezoni k sodelovanju pristopijo tako, da organizirajo posamezno tekmo ali le prijavijo svoje člane. V lanskem letu je Zahodna liga združevala kar 25 klubov zahodne Slovenije. Tekmovalci morajo imeti v tekoči sezoni veljavno izkaznico Planinske zveze Slovenije. Organizatorji Zahodne lige lahko rečemo, da nas najbolj navdihujejo iskricke v očeh mladih plezalcev, zato se bomo še naprej trudili, da jim zagotovimo enake možnosti za tekmovalno vzdušje, predvsem pa kakovostna plezalna srečanja, ki jih bodo spodbujala na njihovi plezalni poti. ●

Tekmovalka uspešno premaga smer na enem svojih prvih nastopov. Foto: Nejc Pozvek



60 let planinske orientacije v Sloveniji

Po sporočilu za medije in spletnih objavah povzela Zdenka Mihelič

Letošnjega maja je na Rakitni potekalo državno tekmovanje iz planinske orientacije, imenovano Slovensko planinsko orientacijsko tekmovanje (SPOT), na katerem se je pomerilo okrog 350 tekmovalcev v 76 ekipah iz vse Slovenije. Že tako impozantno število najboljših orientacistov Slovenije pa je pospremila še visoka, 60. obletnica orientacijskih tekmovanj v Sloveniji, saj je prvo tovrstno tekmovanje pri nas potekalo maja 1955.



Z orientacijo se srečujemo v vsakdanjem življenju, na planinskih poteh in v obliki športne dejavnosti. Planinska orientacijska tekmovanja so ena najbolj priljubljenih metod učenja orientacije (ki jo spodbuja tudi Mladinska komisija PZS – MK PZS) in pridobivanja znanja, s katerim lahko posameznik samostojno in suvereno obvladuje gibanje v gorskem svetu. Od drugih orientacijskih preizkušenj se razlikujejo po tem, da pri udeležencih preverjajo tudi planinsko znanje in veščine, kot so izdelava vozlov, poznavanje gorstev, rastlinstva in živalstva, prva pomoč in druge vsebine planinske šole.

"Izboljšanje sposobnosti orientiranja po neznanem terenu je le del izkušnje, ki jo prinese ukvarjanje z orientacijo. Mladi se na orientacijskih pohodih podajo v neznano, pogosto v gozdove, tudi zunaj poti, in na ta način naletijo na mnoge zanimive kotičke, kamor sicer zaide le redkokatera noga. To prinese drugačno in pristnejše doživljanje narave kot pri drugih oblikah aktivnosti na prostem. Predvsem se mi zdi pomembno, da z njimi na tekmovanjih ni nekoga, ki bi jih nadzoroval in jih takoj rešil iz težav. V primeru zagate, ko se na primer ekipa izgubi, morajo najprej sami iskati rešitev. V teh izzivih mladi praviloma uživajo, kar jih motivira za takšno kakovostno preživljanje prostega časa v naravi z vrstniki. Orientacija s tem krepi

samostojnost, zaupanje vase in timsko delo ter poudarja pomen pravilnega odločanja v stresnih situacijah," je o pomenu tega načina učenja orientacije poudarila Tina Arh, vodja Odbora za orientacijo MK PZS.

1 Planinska orientacija je pri mladih zelo priljubljena.

Foto: Manca Čujež

2 Brez zemljevida pri orientaciji pač ne gre.

Foto: Manca Čujež

Začetki v Jugoslaviji in največji uspehi

Planinska orientacijska tekmovanja so se v Jugoslaviji začela leta 1951, prvo tovrstno tekmovanje v Sloveniji pa je potekalo maja 1955. Organiziralo ga je PD Univerze v okviru I. zbora študentov planincev Jugoslavije. Dvodnevno tekmovanje, ki se ga je udeležilo 17 ekip, je potekalo v Zgornji Savinjski dolini, in sicer na trasi Črna v Podstudencu-Ljubno ob Savinji-Travnik-Durce-Logarska dolina. Največje planinsko orientacijsko tekmovanje, organizirano v Sloveniji, je bilo leta 1979 na območju Snežnika, ko je Slovenija gostila državno prvenstvo Jugoslavije, največji uspeh na področju orientacije pa je dosegla leta 1982, ko je postala ekipni državni prvak Jugoslavije.

Tekmovanja v Sloveniji

Med pomembnejšimi tekmovanji imajo posebno mesto tekmovanja za Milovanovičev memorial, ki so v organizaciji MK PZS potekala po Sloveniji, natančneje v organizaciji planinskih, taborniških in borčevskih društev med letoma 1959 in 1987, ko je bilo v Savinjski dolini zadnje takšno tekmovanje. V začetku šestdesetih let 20. stoletja so se začela tekmovanja za pokal Kozjaka, pokal Jelovice in pokal Šmohorja, ki so se dokaj redno izvajala skoraj 20 let. Tudi na republiški ravni so od leta 1965 naprej potekala tekmovanja, ki so hkrati pomenila kvalifikacije za državna (jugoslovanska) tekmovanja. Po letu 1975 je bil v veljavi sistem izbirnih področnih tekmovanj za kvalifikacije za republiška tekmovanja.

Prvo orientacijsko tekmovanje za posameznike po pravilih Mednarodne orientacijske zveze (IOF) je bilo 17. oktobra 1976 v Radovljici. Pozneje se je vse več tekmovalcev odločalo za tekmovanja po tem sistemu, vse manj pa za klasična planinska orientacijska tekmovanja. Vnovični vzpon planinskih orientacijskih tekmovanj se je začel po letu 1996, najprej v Meddruštvenem odboru planinskih društev (MDO PD) Savinjske, nato so se tekmovanja razširila na skoraj vso Slovenijo. Vzpostavljen je bil sistem področnih tekmovanj znotraj lig (Gorenjsko-dolenjska, Koroška, Podravska, Rogaška, Zasavska, Savinjska, Primorska liga in liga Smrekovec), po katerem se najboljše ekipe uvrstijo na SPOT. Ta sistem velja še danes,



podlago zanj pa vzdržujeta Pravilnik planinskih orientacijskih tekmovanj in Pravilnik planinske orientacijske lige. Že nekaj let se organizirajo tudi alternativna tekmovanja za popularizacijo planinske orientacije, tako imenovani Ekspont – eksperiment planinske orientacije.

"Planinska orientacijska tekmovanja so na dosednji 60-letni poti vedno spodbujala tekmovalce k celostnemu pristopu k planinstvu, saj je za uspeh na tovrstnih tekmovanjih potrebna široka paleta planinskih znanj in izkušenj, ki jih ni mogoče pridobiti samo na tekmovanjih, ampak je potrebno celoletno ukvarjanje s planinstvom. Pomembno je poudariti, da so ta tekmovanja razširjena po večjem delu Slovenije in da se jih lahko udeležujejo planinci vseh starosti," je ob jubileju izpostavil predsednik PZS Bojan Rotovnik, v letih 1997 in 1998 tudi vodja Odbora za orientacijo MK PZS.

Že od začetkov planinskih orientacijskih tekmovanj je orientacija sodila pod okrilje Mladinske komisije PZS in Komisije za orientacijo Planinske zveze Jugoslavije, v kateri so sodelovali slovenski predstavniki. Pomembna organizacijska prelomnica je bila ustanovitev Odbora za orientacijo MK PZS v letu 1975. Od začetkov do danes so ta odbor vodili Jože Pezdič (1975–1979), Roman Novšak (1979–1981), Roman Sladič (1981–1983), Marijan Leban (1983–1986), Bojan Jevševar (1986), Roman Volčič (od leta 1987 do razpustitve leta 1989), Bojan Rotovnik (1997–1998), Matjaž Mandelj

(1998–2000), Dušan Prašnikar (2000–2010), Matej Ogorevc (2010–2012), Matevž Zih (2012–2014) in Tina Arh (od 2014). Leta 1983 se je Planinska zveza Jugoslavije in s tem posredno tudi PZS včlanila v Mednarodno orientacijsko zvezo (IOF) ter ostala njena članica vse do razpada Jugoslavije.

O prihodnosti ter o spodbujanju planinskih orientacijskih tekmovanj tudi na območju Balkana je predsednik PZS Rotovnik povedal: "Glede na veliko množičnost in bogato zgodovino se aktivno dogovarjamo s planinskimi zvezami z območja Balkana, kjer tudi izvajajo podobna tekmovanja, da bi skupaj organizirali mednarodna planinska orientacijska tekmovanja, kar bo zagotovo primerna nadgradnja slovenskega tekmovalnega sistema in dodatna spodbuda najboljšim ekipam." Skupaj s Planinsko zvezo Srbije je predsednik PZS na letošnji skupščini Združenja planinskih organizacij Balkana (BMU) v Bolgariji predstavil potek priprav na začetek izvajanja mednarodnih ekipnih planinskih orientacijskih tekmovanj, ki bodo potekala pod okriljem BMU in se bodo ekipe nanje uvrščale samo prek nacionalnih tekmovanj. Prvo tovrstno tekmovanje bo jeseni 2016 organizirala PZS, leta 2017 Planinska zveza Srbije in leta 2018 Planinska zveza Bosne in Hercegovine. Pravila bodo pripravljena in potrjena s strani izvršnega odbora BMU do konca leta 2015, iz Slovenije pa se bodo na to tekmo uvrstile najboljše ekipe Slovenskega planinskega orientacijskega tekmovanja. ●

Bile smo prve

Marija Kurnik o spominih na prvo planinsko orientacijsko tekmovanje



Marija Kurnik Foto: Neda Galijaš

Marija Kurnik se je ljubezni do hribov nalezla v Martuljku, kjer je njen oče služboval kot upravnik sindikalnega počitniškega doma. Na vlaku z Jesenic, kamor je hodila v šolo, je velikokrat srečevala alpiniste in strašno jo je mikalo, da bi se jim pridružila, a kot pravi, je do skal imela prevelik rešpekt. Željo si je izpolnila v študentskih letih, ko se je leta 1954 kot študentka slovenščine in srbohrvaščine pridružila alpinističnemu odseku Akademskega planinskega društva, že naslednje leto pa se je udeležila prvega planinskega orientacijskega tekmovanja v Sloveniji. Letos od tega dogodka mineva šestdeset let, kar je bil glavni razlog za pogovor z vitalno 82-letno gospo, veliko ljubiteljico narave in gibanja, ki pa bi nam, preverjeno, lahko povedala še marsikaj zanimivega iz svojega bogatega planinskega življenja.

Kakšni so vaši spomini na prvo planinsko orientacijsko tekmovanje v Sloveniji?

To je bilo meduniverzitetno planinsko orientacijsko tekmovanje, mi smo bili kot alpinisti vključeni v univerzitetno društvo. O orientacijskem tekmovanju nisem imela pojma, zelo na hitro so nas podučili o osnovah, o azimutu, kako je treba priti pod določenim kotom na kontrolno točko. V glavnem je šlo po kakšnih potkah, ampak na kontrolno točko si pa moral priti v pravilnem kotu od določene opisane točke. Do Črnicva so nas pripeljali s tovornjakom, tam je

bil start. Kranjska reber, Lepenatka, Rogatec, potem pa dol na Ljubno, v dolino. To so bili glavni vrhovi, na vsakem je bilo treba priti na kontrolno točko, da so nam dali žegen, da smo prav. Za ženske ekipe je bilo to vse, moški pa so šli naslednji dan še do Logarske doline. Dobilo nas je deževje, čisto smo bile premočene. Prvič smo bile na tistem dolgem grebenu, ampak imele smo močno voljo in smo bile vse v dobri kondiciji, saj smo dosegle prvo mesto, se pravi, da smo res dobro hodile in orientacijo tudi toliko obvladale, da ni bilo *kiksov*.

Mateja Pate

Se morda spomnite sotekmovalk v vaši ekipi?

Štiri, se mi zdi, da smo bile ... Spomnim se biologinje Anke Torkar – kako se je pisala po poroki, žal ne vem. Če bi imela slike, bi se najbrž spomnila vseh; ena je bila Cveta ali Eta, ena pa se je pisala Sernec, ime sem pozabila, in je uradovala na sedežu našega planinskega društva, vse pa smo bile študentke iz Akademskega PD, zastopale smo ljubljansko univerzo.

V moški ekipi so bili Andrej Aplenc, Albin Kurnik, pa mislim, da Slavko Preložnik, za še enega se pa ne spomnim, kateri je bil; če bi videla sliko, bi se najbrž spomnila. Tekmovalcev je bilo veliko, ampak na terenu ni bilo nobene gneče, ne spomnim se, da bi kogar koli srečale na progi, najbrž smo bili časovno toliko razmaknjeni, da se skupine niso mogle srečati.

Ste se pozneje še udeležili kakšnega orientacijskega tekmovanja?

(*Smeš*) Dvakrat sem tekmovala; na prej omenjenem tekmovanju prvič, pa še enkrat veliko pozneje, pri Novem mestu, nekje pri Otočcu, kjer je bilo orientacijsko tekmovanje med delovnimi kolektivi. Obkrat so nam pred tekmovanjem malo razlagali osnove, preden smo šli na progo. Moja udeležba na prvem planinskem orientacijskem tekmovanju je bila torej edina in slučajna. V spominu mi je ostalo zato, ker je bilo tako uspešno, zasedle smo prvo mesto, vsi smo bili ponosni na to. Pa tudi na drugem tekmovanju, ko sem bila s svojimi sodelavkami, je naša ekipa zmagala.

Spomnim se vas tudi kot knjižničarko na PZS. Kako ste prišli do tega dela?

Svojo poklicno pot sem začela v Sarajevu kot učiteljica srbohrvaščine na osnovni šoli v Sarajevu, kjer je takrat služboval moj mož Bine. Delo v šoli me je zelo okupiralo, delala sem tudi doma, in ker se je možu zdelo, da je preveč prikrajšan, prej sem mu namreč pri vsem sledila, od fotografiranja do plezanja, mi

je potem v Ljubljani našel razpis za knjižničarja na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja, to je današnji Inštitut za novejšo zgodovino. Šla sem na razgovor, bila sprejeta in tako sem ostala v knjižnici. Moja zadolžitev je bila spremljanje bibliografije na temo delavskega gibanja in NOB. Ker se je z enakim področjem še naprej ukvarjal neki upokojeni borec, se mi je zdelo smešno, da se delo podvaja, in tako sem se prijavila na razpis za knjižničarja pri sindikatih; tja sem prišla leta 1964 in ostala do upokojitve leta 1994. Ko je Janez Kmet, ki je bil pri nas zaposlen kot strokovni sodelavec, šel za tajnika na PZS, me je nagovoril, če bi prišla dežurati v knjižnico in tako sem začela.

Koliko časa ste vztrajali kot knjižničarka na PZS?

Mislím, da okoli 30 let, do razpustitve knjižnice – zato sem pravzaprav nehala. Na PZS so se namreč odločili, da bodo del literature dali Mestni knjižnici Otona Župančiča, glavni del pa Planinskemu muzeju v Mojstrano, ki ima šolanega knjižničarja, ki gradivo ureja elektronsko. Jaz nisem delala z računalnikom, sem še stara

generacija; čeprav mi je na PZS glavni tajnik Pribošič rekel, da bi bilo dobro, če bi delala z računalnikom, nisem imela več *korajže* spuščati se v to. Z delom sem končala v letu, ko je umrl Tone Tomše – z njim sva naredila popis literature in seznam, kam bo kaj šlo.

Koliko je bilo zanimanja za obisk knjižnice na PZS?

Od začetka več, ker so obiskovalci spremljali periodiko, alpinistične dosežke v tujih revijah, potem pa je PZS te vse manj nabavljala. Nekaj revij je prihajalo na račun izmenjave s PV, ampak tega je bilo vedno manj.

Dandanes ste dejavni v okviru Šole zdravlja;¹ ste kontaktna oseba za skupino Ljubljana Šiška, ki telovadi vsak dan med 7.30 in 8.00, pa v Športnem društvu Šentvid. Najbrž ne zgrešim kaj dosti, če rečem, da je vaš moto "Če ne gibaš, nisi živ"?

Tako je. Od kar pomnim, telovadim. Vedno sem imela zelo rada telovadbo. Šola zdravlja je nekaj imenitnega. Vsako jutro smo v parku, na košarkarskem

igrišču. Imamo tudi svojo himno, jaz sem napisala besedilo zanjo, jo zapojem? (*smeš, nato jo zapoje*) Najmanj dvakrat na teden telovadim tudi pri Športnem društvu Šentvid, doma pa, preden vstanem, redno delam določene vaje. Na organizirane planinske izlete ne hodim več, ne zaupam svojim kolenom in ne bi bila rada zavora drugim; na kakšnega bi še šla, ampak zdaj imam jutranjo telovadbo, ki bi jo morala tisti dan izpustiti, to pa mi ne gre, sem ji zvesta. Udeležujem se občnih zborov PD Viharnik, katerega članica sem, poznamo se med sabo, hodim pa bolj po svoje. Še vedno rada hodim, ampak ne tekmujem in ne *forsiram*. Hvaležna sem kolenom, da me nosijo. To razgibavanje, ki ga imam pri telovadbi, je koristno, da bi pa pretravala ... (*pomenljivo*) Tudi Mihelič² je ostal v hribih, sedeč na *skalci*, pa še marsikdo. Tega pa ne bi rada ... čeprav to ni slaba smrt, v primerjavi z dolgoletnim mučenjem na postelji. Ampak skrajšala si pa ne bi, še posebej, dokler lahko počnem vse to, kar počnem. ●

¹ <http://www.srce-me-povezuje.si/solazdravlja/>

² Tine Mihelič, alpinist in planinski publicist.

Nalgesin® S

ustavi bolečino,
preden bolečina
ustavi vas.



V hitrem ritmu življenja vas bolečina lahko hitro ustavi. Zato imejte pri roki Nalgesin S, ki se zaradi posebne učinkovine hitreje absorbira, doseže mesto bolečine in jo hitro ustavi.

Nalgesin® S – hitra rešitev za bolečino.

www.nalgesin.si



www.krka.si



*Naša inovativnost in znanje
za učinkovite in varne
izdelke vrhunske kakovosti.*

Nalgesin® S vsebuje natrijev naproksenat.

Kum z laskavim naslovom

Planinski dom na Kumu – naj planinska koč 2015 Zdenka Mihelič



Poletna akcija izbora naj planinske koč je letos v okviru Planinske zveze Slovenije (PZS) s partnerji potekala že četrtič. Po dveh zaporednih zmagah Koče na Dobrči ter po lanskoletni zmagi Valvasorjevega doma pod Stolom je letošnja krono odnesel Planinski dom na Kumu. PZS je po prvih treh letih sodelovanja s časnikom *Nedelo* letošnji izbor izvedla v sodelovanju s portalom Planet Siol.net.

V prvem krogu glasovanja za najbolj priljubljeno planinsko koč 2015 so glasovalci portala Planet Siol.net izbirali med 59 kočami (od skupno 178 planinskih koč, zavetišč in bivakov), ki imajo bodisi certifikat Okolju in/ali Družinam prijazna planinska koč bodisi vgrajeno čistilno napravo. V finale se je uvrstila dvanajsterica, ki je s svojo prijaznostjo, z okusno hrano pa verjetno tudi s čudovito okolico prepričala največ glasovalcev. Pred obiskovalci gora se je tako znašla zahtevna naloga. A vendarle, zmagovalec je le eden, tisti, ki je na koncu med okrog 45 tisoč oddanimi glasovi prejel največ glasov. V precejšnji prednosti pred zasledovalci je bil

okronan Planinski dom na Kumu, ki praktično v središču Slovenije kraljuje na višini 1211 metrov z več različno dolgimi pristopi, čudovitim razgledom in je v oskrbi Planinskega društva (PD) Kum Trbovlje in najemnika Romana Ledinka, ki skupaj s svojo ekipo razvaja planince z raznimi dobrotami in gostoljubjem šele dobrih 16 mesecev. Plaketo so zaslužnim na Kumu predstavniki PZS in portala Planet Siol.net podelili 13. septembra, ko so se obiskovalci peš ali s kolesom podali na že 25. vzpon na Kumu; to se je dogajalo le 14 dni za kumsko nedeljo (zadnjo nedeljo v avgustu), ki je poleg noveletnega pohoda (prvo soboto v novem letu) največji dogodek na Kumu. Predsednica

Ledinkovi. Brez podpore družine ne bi bilo uspeha. Foto: Manca Čujež

PD Kum Trbovlje Marjeta Bricl je na prireditvi poudarila, da gredo zasluge za zmago oskrbniku Ledinku, a za njo stojijo tudi pravilne odločitve domačega PD. Dodala je še, da delo oskrbnika ni tako romantično, kot je videti, ampak zelo odgovorno. Orisala je še zgodovino doma, ki jo je od leta 1948 pisalo 34 oskrbnikov; najdlje, kar 17 let, ga je oskrbovala družina Herman-Bratun. Sedanji glavni na Kumu, Trboveljčan Roman Ledinek, slaščičar po poklicu, je kot samostojni podjetnik vrsto let delal torte in pecivo, zadnje štiri leta in pol pa je pomagal nečakinji in bratu Mihi Ledinku na Šmarni gori. In kako je zajadral na Kumu? "Od nekdaj sem imel željo imeti lokal in ponuditi ljudem to, kar znam – to so slaščice. Nekega dne je svak nekje izvedel, da je dom na Kumu 'prost', me spodbudil, jaz pa sem se kar na hitro odločil ter ženo Claudio doma presenetil z eno dobro in eno slabo

novico – več bomo skupaj, a delali bomo vse vikende.”

Planinski dom s certifikatom Družinam prijazna planinska koča, s čistilno napravo, postavljeno julija letos, z igrali za otroke, osličkom Maticem, dvema kozicama in s 44 ležišči v različno velikih sobah je dostopen tudi z avtom, ima pa svoje specifične in, kot pravi Roman Ledinek, si je treba pozimi narediti tudi večjo zalogo za primer, če cesta kakšen dan ni prevozna. Obiskovalci iz vse Slovenije, prevladujejo družine in redni domači gostje (tudi sodelujoči v akciji Prijatelji Kuma), pa večinoma pridejo peš. Dom je odprt vse dni razen ob ponedeljkih, poleti od 8. do 20. ure, pozimi čez teden od 8. do 17. ure, ob vikendih pa enako kot poleti.

”Ko sem izvedel, da je Planinski dom na Kumu zmagovalec, nekaj časa niti govoriti nisem mogel. To je priznanje za minulo delo, a ne samo meni, ampak celotni moji ekipi. Pomeni nam zelo veliko. Hkrati je to zaveza za prihodnost, da se bomo tudi v bodoče trudili, tudi pri ponudbi. Sedaj promoviram bolj kot ne samo kumsko kremšnito, načrtujem pa novo slaščico, poimenovano kumska kraljica.” Seveda me je zanimalo, kakšna je kumska kremšnita, ki jo vsi tako hvalijo. ”Podobna je blejski, a s to razliko, da je narejena na Kumu, 1211 metrov visoko. Mogoče je tu redkejši zrak in se krema lažje zmeša

in nima morebitnih grudic,” je v smehu dodal Roman. Zmagoslavni naslov bodo poleg prireditve, na kateri sta bila vsem obiskovalcem *funšetr*c (zasavski šmorn) in pivo na voljo zastonj, proslavili še na eni večerji v ožjem krogu, pravi zagnani oskrbnik oziroma najemnik, ki ima trenutno petletno pogodbo, a če bo PD za to, bo ostal na Kumu še kakšno leto več. Seveda računa pri tem, predvsem kot pomoč čez zelo dobro obiskane vikende, tudi na ekipo, ki jo sestavljajo žena, sin Sebastian z družico, hčerka Barbara s svojim izbrancem, sestra, svak, pa še kakšen par rok vedno prav pride. Brez poglobitvega recepta seveda ne bomo zaključili tega pogovora in članka, zato naj z vami delimo, kakšen je recept Romana Ledinka za pridobitev naziva naj koča. ”V tako planinsko kočico moraš vložiti ne samo del sebe, ampak sebe celega. Predan moraš biti temu tako ti kot celotna ekipa. Rad imam, da ljudje pridejo, odidejo pa nasmejani in zadovoljni. Da mi rečejo: še pridemo. Ne glede na to, ali kaj zalužim ali ne. Imamo sprejemljive cene in zanimivo ponudbo jedi na žlico tako prek tedna kot za vikende, ko planinci radi posegajo po kosilih in slaščicah. Kmalu pa seveda pride čas kolin, tako da – dobrodošli. Dobiti se da tudi vegetarijanske in veganske jedi, pa tudi jedi za bolnike s celiakijo, le povedati morate to ob naročilu.”

Vrstni red dvanajsterice najbolj priljubljenih planinskih koč med 59 kandidatkami za laskavi naslov:

1. Planinski dom na Kumu,
2. Valvasorjev dom pod Stolom,
3. Koča pri Triglavskih jezerih,
4. Češka koča na Spodnjih Ravneh,
5. Planinski dom pri Gospodični na Gorjancih,
6. Koča na planini Razor,
7. Krekova koča na Ratitovcu,
8. Poštarski dom na Vršču,
9. Pogačnikov dom na Kriških podih,
10. Planinski dom na Zelenici,
11. Tončkov dom na Lisci in
12. Roblekov dom na Begunjsčici.

Dom, ki pod Ledinkovo roko beleži večji obisk kot poprej, je po prevzemu naslova še bolj obiskan. V prihodnje imajo v načrtu postaviti igrala za najmlajše, brunarico, kjer bodo pekli *miške* in *funšetr*c, ter organizirati poletni otroški planinski tabor. ●

Planinske kočice na znamkah Pošte Slovenije

Pošta Slovenije je v minulih letih izdala več poštnih znamk s planinsko tematiko. Navadno so se prav te znamke uvrstile v najožji izbor za najlepše slovenske znamke. 29. maja letos je izšlo pet znamk, na katerih so upodobljene pomembne slovenske planinske kočice. Vsaka od njih predstavlja del slovenske planinske zgodovine. Najstarejša slovenska planinska koča, ki so jo odprli že 15. julija 1894, je **Orožnova koča** pod Črno prstjo, na planini Za Liscem v Spodnjih Bohinjskih gorah. Postavili so jo leto po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva (SPD) z namenom, da naše planine približajo slovenskim planincem in jim ponudijo planinske poti s slovenskimi kačipoti in možnostjo počitka ter bivanja v slovenskih kočah. Poimenovali so jo po prvem načelniku SPD Franu Orožnu. Med obema svetovnimi vojnami je bila obakrat uničena. Prvič so jo obnovili leta 1922, drugič pa leta 2006. Jakob Aljaž je leta 1896 v Vratih postavil prvo kočico in leta 1904 tudi prvi planinski dom, ki pa ga je tri leta kasneje porušil snežni plaz z Rogljice. Leta 1910 so postavili nov **Aljažev dom**, ki je zunanjo podobo ohranil vse do današnjih dni. V Karavankah so leta 1909 planinsko kočico postavili tik pod vrhom Malega Stola in jo poimenovali po največjem slovenskem pesniku dr. Francetu Prešernu. Leta 1928 so kočico povečali, leta 1942 pa je bila koča požgana. Novo **Prešernovo kočico** so slovesno odprli leta 1966, leta 1984 pa so odprli obnovljeno in povečano kočico. **Češka koča** na Spodnjih Ravneh nad Jezerskim je plod dobrih odnosov slovenskih in čeških planincev. Postavili so jo že leta 1900. Vse do danes je ohranila zunanjo podobo češke kmečke hiše. **Ruška koča** na Pohorju je najstarejša pohorska planinska postojanka, ki jo je odprlo SPD leta 1907. V bližini so leta 1912 postavili še kočico Planika in leta 1922 Čandrovo kočico. Vse tri kočice so bile med drugo svetovno vojno požgane. Že leta 1946 so postavili novo Ruško kočico, ki je kasneje doživela več predelav in dograditev. Ilustracije planinskih koč je po obstoječih fotografijah pripravila Katja Mlakar Agrež iz Zadruga traparij, ki je poskrbela tudi za oblikovanje znamk. Njihove nominalne vrednosti so: 0,34 evra, 0,40 evra, 0,60 evra, 0,64 evra in 0,97 evra. Natisnjene so v nakladi 50. 000 kosov in v velikosti 50 x 25,5 mm, za čuda v Latviji, kot da doma ne bi imeli kakovostnih in poceni tiskarn.

Miro Eržen in Ciril Velkovrh



Pripravimo se na zimo

Podhladitev in omrzline

Telesna aktivnost v vročini in mrazu ne vpliva samo na spremembo zmogljivosti, temveč poveča tudi tveganje za nastanek zdravstvenih okvar. V ekstremnih pogojih pride do pomembnih obremenitev predvsem srčno-žilnega sistema, centra za uravnavanje telesne temperature, dihal in kože. Spremembe v količini telesnih tekočin, obremenitve srca in nezmožnost aktivacije mehanizmov za vzdrževanje stalne temperature telesa lahko privedejo do resnih zdravstvenih okvar in celo smrti. Pri telesni aktivnosti v hladnem okolju imajo zato poleg fizioloških odgovorov telesa na mraz velik pomen tudi ustrezna oblačila.

Vplivi okolja in fiziologija uravnavanja telesne temperature

Kljub številnim pozitivnim učinkom redne telesne aktivnosti obstaja veliko ovir, s katerimi se ljudje srečujemo pri izvajanju le-te. Eden izmed dejavnikov, ki najbolj vpliva na navade in učinkovitost telesne aktivnosti, je okolje. Najpomembnejši dejavniki okolja, ki vplivajo na telesno aktivnost, so temperatura okolja, vlažnost, nadmorska višina in onesnaženost. Neugodne okoljske razmere imajo negativen vpliv že na telesno neaktivnega človeka. Ta vpliv se veča s stopnjo telesne aktivnosti. Čeprav so mehanizmi človeškega telesa zelo učinkoviti pri uravnavanju telesne temperature v normalnih okoljskih pogojih, so ti v pogojih ekstremno nizkih in/ali visokih temperatur lahko neprimerni oziroma nezadostni. V primerih dlje časa trajajoče izpostavljenosti okoljskim stresorjem ima človeško telo možnost prilagoditve, kar imenujemo aklimatizacija. Poznamo

dve vrsti aklimatizacije: kratkotrajno, ki se nanaša na spremembe, ki se zgodijo v nekaj dneh oziroma tednih, in dolgotrajno, ki predstavlja spremembe, nastale tekom več mesecev ali celo let. Ljudje smo homeotermna bitja, kar pomeni, da je temperatura telesnega jedra približno konstantna, medtem ko se temperatura okolja spreminja. Center za uravnavanje telesne temperature se nahaja v osrednjem živčevju. Čeprav se temperatura telesa lahko spreminja iz dneva v dan ali celo iz ure v uro (cirkadiani ritem), se te razlike vzdržujejo v dokaj ozkem območju, po navadi ne več kot 1 °C. V primeru dolge težke telesne aktivnosti, bolezenskih stanj, vročinskega stanja ali ekstremnih temperaturnih okoljskih pogojev se temperatura telesnega jedra lahko giblje med 36,1 °C in 37,8 °C. Temperatura telesa je odraz ravnovesja med proizvajanjem toplote in njenim oddajanjem oziroma izgubo. Ko se to ravnovesje poruši, pride do spremembe temperature.

Hladno okolje

Vedno več ljudi hodi v hribe vse leto in zato obstaja večja verjetnost, da bodo izpostavljeni neugodnim klimatskim razmeram. Človeško telo je narejeno tako, da se v hladnem okolju najprej preko centra za uravnavanje telesne temperature aktivirajo mehanizmi za ohranjanje stalne temperature telesnega jedra in povečano proizvodnjo toplote. Med te mehanizme spadajo zoženje žil na periferiji (roke, noge, ušesa ...), povečana proizvodnja toplote in drgetanje. Vendar našti mehanizmi pogosto ne zadoščajo, zato so potrebni tudi vedenjski ukrepi, kot je nošenje primernih oblačil in zmanjšanje izpostavljene površine telesa mrazu. Na izgubo telesne toplote vplivajo velikost in sestava telesa ter vremenske razmere (hitrost gibanja zraka,



Podhladitev predstavlja pomembno tveganje za zdravje pri obiskih gora pozimi. Foto: Oton Naglost

vlažnost, temperatura zraka). Mišično in maščobno tkivo sta odlična izolatorja. Maščobno tkivo ima relativno nizko možnost prevajanja, zato ovira prenos toplote iz telesnega jedra do površine. Ljudje z večjim deležem maščevja lažje ohranjajo konstantno telesno temperaturo v hladnem okolju. V hladnem okolju pride do sprememb v delovanju mišic in njihovi hitrosti aktivacije. Za krčenje mišic se porabi manj energije, mišice pa postanejo počasnejše. Vzdržljivostna sposobnost se vzdržuje, dokler sta toplotna izolacija in presnova zadostni za vzdrževanje telesne temperature. Utrujenost in zmanjšana aktivnost mišic pa privedeta do upada proizvodnje toplote in posledično do znižanja telesne temperature oziroma podhladitve. Raziskave na področju sprememb presnove med telesno aktivnostjo

v hladnem so dokaj omejene. Zanimivo je, da dolgotrajna telesna aktivnost sicer privede do povečane porabe maščob v telesu, med telesno aktivnostjo v hladnem okolju pa je zaradi zmanjšane pretoka krvi skozi maščevje poraba maščob manjša, kot bi pričakovali. Problem nastane tudi, če v telesu zmanjka zalog sladkorja, saj tako mišice nimajo več vira energije za drgetanje in posledično proizvodnjo toplote upada. Brez drgetanja telo kaj kmalu zaide v območje podhladitve. Zato je pomembno, da v hladnem vremenu še bolj pazimo na zadosten vnos hrani oziroma njihove zaloge v hrabrniku.

Tveganja za zdravje pozimi

Glavno tveganje za zdravje predstavlja podhladitev oziroma hipotermija. Ločimo pet stopenj hipotermije, od blage do življenja ogrožajoče. Za blago so značilni simptomi vrtoglavost, slabost, drgetanje, pospešeno dihanje in povišan srčni utrip, lakota, rahla

zmedenost in otežena koordinacija. Pri težjih stopnjah prej navzoče drgetanje kljub upadanju telesne temperature preneha, prizadeti so govor, koordinacija in razsodnost (podhlajeni se slači, ne zaveda se resnosti situacije), srčni utrip je plitev in dihanje se upočasni. V končni fazi pride do zaspanosti, kome in celo smrti. Najbolj so ogroženi otroci in starejši ljudje, ljudje pod vplivom alkohola in ljudje s kroničnimi boleznimi (na primer ščitnice). Pri temperaturi telesnega jedra pod 34,5 °C center za uravnavanje telesne temperature težko



vzdržuje temperaturo telesa. To sposobnost popolnoma izgubi, ko temperatura pade pod 29,5 °C. Pri gibanju v hladnem okolju lahko pride tudi do poškodb perifernih tkiv, dihal in srčno-žilnega sistema. Globoko in pospešeno dihanje mrzlega zraka lahko privede do poškodb in omrzlin dihal. Med telesno aktivnostjo se namreč poveča dihanje skozi usta, zato se zrak, ki vstopa v telo, izogne mehanizmu segrevanja v nosu in neogreti zrak pride v spodnja dihalna. Omrzline lahko nastanejo tudi na perifernih izpostavljenih delih: nos, prsti in uhlji, že če je temperatura le nekaj stopinj pod ničlo. Zaradi fiziološkega povečanja pretoka krvi v tkivih in proizvodnje toplote pa se običajno pojavljajo pri nižjih temperaturah, okrog -29 °C, ko se pretok krvi zmanjša do takšne mere, da pride do odmiranja tkiv in posledično pomanjkanja kisika in hrane.

Preventiva in ukrepi

Podhladitev in omrzline najlaže preprečimo tako, da se ustrezno zaščitimo pred mrazom in vetrom, da v hladnem

vremenu ne uživamo alkoholnih pijač, da načrtujemo turo, primerno našim zmogljivostim in zdravstvenemu stanju, ter da se v primeru poškodbe ali akutne bolezni ne izpostavljamo slabim vremenskim pogojem. Če v hribih naletimo na podhlajeno osebo, ki ima simptome blage podhladitve, ji ponudimo tople, sladke pijače in ji zamenjamo mokra oblačila. Preprečiti moramo nadaljnje ohlajanje. Če je mogoče, jo spodbujamo h gibanju. Če naletimo na osebo, ki kaže znake resnejše podhladitve – ne drgeta, težko govori, je nerazsodna itd., pa se moramo izogibati kakršnemu koli nepotrebnemu premikanju; damo ji topla oblačila, ovijemo jo z metalizirano folijo in, če jih imamo, v predel trupa namestimo kemične grelce za enkratno uporabo, ki jih lahko kupimo v trgovinah, specializiranih za gorniško opremo. Čimprej pokličemo pomoč, saj taka oseba potrebuje takojšen helikopterski prevoz v bolnišnico na oddelek intenzivne terapije. V primeru, da oseba zaradi podhladitve ne kaže več znakov življenja, začnemo s takojšnjim oživljanjem in pri tem ne pozabimo pravila, da "nihče ni mrtev, dokler ni topel in mrtev". Zato bomo pri nujenju temeljnih postopkov oživljanja zelo zelo vztrajni. Omrzline na terenu oskrbimo tako, da jih sterilno povijemo, zaščitimo pred nadaljnjim ohlajanjem, imobiliziramo in ne ogrevamo, dokler obstaja nadaljnja nevarnost izpostavljenosti mrazu. Nato jih ogrevamo v topli vodi telesne temperature, ki ji dodamo antiseptično sredstvo. Ne drgnemo ali masiramo.

Zaključek

Hoja v hribe ob nižjih okoljskih temperaturah zahteva posebne dodatne ukrepe, saj to okolje lahko pomembno vpliva ne samo na telesno zmogljivost, temveč tudi na zdravje. Pomembno je, da se zavedamo, da se človeško telo na hladno okolje ne zmore bistveno aklimatizirati in da sicer obstajajo fiziološki odgovori, s katerimi skuša vzdrževati telesno temperaturo, vendar so ti močno omejeni. Zato imajo ustrezna oblačila in zaščita perifernih delov telesa pri gibanju v hladnem okolju izredno pomembno vlogo. ●

Dr. Petra Župet, dr. med., je direktorica Inštituta za medicino in šport v Ljubljani, predavateljica na Univerzi na Primorskem in članica Gorske reševalne zveze Slovenije.

UŽIVAJTE V NEOKRNJENI NARAVI

Raziskovanje naravnega okolja je več kot gola rekreacija. Daje nam poseben užitek, saj preizkušamo svojo vztrajnost in meje lastne zmogljivosti. Naj bo narava vaš motivator z opremo, ki vas ne omejuje, ampak omogoča užitek na vsakem koraku! Več na www.salomon.com



S
salomon

Fotografiranje prostoživečih živali in rastlin

Šport za potrpežljive in vztrajne

Pri hoji v naravi večkrat srečamo ali od daleč opazujemo tam živeče živali. V želji, da bi ta trenutek zadržali in ohranili za poznejše obujanje spominov na izlet, skušamo prostoživečo žival fotografirati. Na izletih smo ob priložnostnih srečanjih z živalmi velikokrat omejeni s sposobnostjo fotografske opreme, ki jo nosimo s seboj. Prostoživečim živalim se je v večini primerov težko približati, ker so plašne in se hitro umaknejo zunaj našega dosega in dosega običajnega fotoaparata. Za približanje oddaljene živali potrebujemo teleobjektiv, ki nam

omogoča, da živali fotografiramo z večje razdalje. Nekatere živali, na primer kozorogi, se človeku ne umaknejo, ampak po navadi dostojanstveno zasedajo svoj življenjski prostor in s stališča fotografa pravzaprav pozirajo. Priporočam, da se na taka bližnja ali daljna srečanja z živalmi pripravimo že prej. Kot je običajno, da pred izletom preberemo literaturo o območju, ki ga želimo obiskati, tako je smiselno, da se podučimo o vedenjskih navadah določene živali, ki na tem območju živi in torej obstaja večja verjetnost, da jo bomo lahko videli. Spoznati je treba življenjski cikel,

značaj, prehranjevalne navade... Vseskozi se moramo zavedati, da smo mi prišli v njihov življenjski prostor, zato živali ne vznemirjamo in plašimo. Primerno je, ne samo da ne vzbujamo pozornosti, ampak da se skušamo spojit z okolico. Obzirno in potrpežljivo opazovanje in spoštovanje narave, vsega, kar v njej živi in raste, pripomore k dobremu posnetku. Ob želji, da bi fotografirali prostoživeče živali, se moramo zavedati, da morebiti želene živali sploh ne bomo videli, kaj šele, da bi jo uspeli fotografirati. Sledenje živali nam lahko vzame veliko časa in mogoče ne bomo uspeli doseči vrha,

na katerega smo bili namenjeni. Pri tej zvrsti fotografije je res potrebna potrpežljivost in vztrajnost, šele nato je tudi od sreče odvisno, da nam zelena fotografija uspe. Navedel bom nekaj pravil, ki jih priporočam pri slikanju prostoživečih živali. Potrebujemo čim večji teleobjektiv, čim krajši čas zaklopa, da ne pride do stresenih, neostrih posnetkov in bolj odprto zaslonko, da zameglimo ozadje oziroma okolico in tako bolj izpostavimo žival. Žival fotografiramo, če je le mogoče, v višini njenih oči. Lahko je fotografirana iz žabje perspektive, da prikažemo njeno veličino in mogočnost.



Za posnetek šoje sem se moral prikriti, da me ni opazila, in z malo sreče mi je tudi uspelo, da je sedla na borovec. Postavil sem jo v zlato rez in pred njo pustil več prostora, da posnetek "zadiha". Imel sem odprto zaslonko, da je bila ostrina le na njej. Ozadje je zato zelo neostro. S tem je glavni motiv bolj izpostavljen.

Foto: Oton Naglost

Posnetek iz ptičje perspektive (od zgoraj) je običajno nezaželen. Pri pogledu na žival od zgoraj težko zabrišemo okolico, ostrina se prenese tudi na okolico in žival se spoji z vsem, kar jo obdaja – na posnetku ni razpoznavna, namesto da bi na fotografiji izstopala in pritegnila pozornost. Upoštevajmo tudi smer vetra, če piha. Žival človeka hitro zazna po vonju. Če veter piha od nas k živali, nosi naš vonj k njej in žival bo hitro zbežala. Če se lahko postavimo tako, da veter piha od živali k nam, imamo veliko možnost, da ji bomo prišli blizu in naredili dober posnetek. Priporočljivo je, da se tudi

prikrijemo, zamaskiramo, vsekakor potuhujemo. Na mestu fotografiranja bodimo že pred pašo ali parjenjem. Dobro poznavanje življenjskih navad posameznih živali nam je v veliko pomoč in bistveno pripomore k uspelemu posnetku.

Pri fotografiranju rastlinskega sveta imamo več možnosti za uresničitev posnetka. Rastline z rastišča ne morejo zbežati. Tudi tukaj ni samo priporočljivo, temveč nujno, da poznamo vrste rastlin, ki jih želimo fotografirati. Vedeti moramo, kje katera rastlina raste, kdaj bi radi rastlino fotografirali oziroma kaj bi radi pokazali. Cvet? Plod? Kdaj je najlepša za oko? Seveda je pri fotografiranju rastlin več možnosti za uspel nenadejan posnetek tudi pri priložnostnih obiskovalcih narave. Fotografiramo lahko travnik s cvetjem. Lahko se osredotočimo le na en grm, viharik ali en cvet. Pri tem je pomembna pravilna izbira ostrine. Travniki rož je lep, če je cel oster, zato bomo zaprli zaslonko in s tem dosegli večjo globinsko ostrino po celem posnetku. Posamezen cvet, viharik ... bomo bolj izpostavili, če bomo ozadje zameglili, kar bomo dosegli z bolj odprto zaslonko. Običajni objektivni imajo mejo, ki nam ne omogočajo dobrih bližinskih posnetkov. Pomagamo si lahko z vmesnimi obročki, predlečami (tubusi). Predleče enostavno privijemo na objektiv, ne dajejo pa najboljših rezultatov, saj so robovi posnetkov precej neostri. Za boljše posnetke je treba poseči po makro objektivih, vendar je pri fotografiranju s slednjimi globinska ostrina zelo majhna (izjema so kompakti). Pri velikih povečavah je globinska ostrina le nekaj milimetrov, zato moramo biti zelo natančni in pazljivi, kje oziroma kaj bomo ostrili. Če

Pri tem posnetku je bilo težko zamegliti ozadje. Snežna odeja je kmalu za gamsom, a ker je dokaj nevpadljiva, sem le dosegel, da je gams vseeno izstopil. Barva gamsa je v kontrastu s snežno odejo. Če bi na istem mestu fotografiral gamsa poleti, ne bi tako dobro izstopal iz okolice.

Foto: Oton Naglost



Za posnetek cvetja se je treba spustiti k tlom, saj le tako dosežemo, da se cvet ne staplja z okolico. Tu je bila uporabljena odprta zaslonka, saj sem le tako dosegel zameglitev ozadja, pa še pazil sem, da horizont neba ne seka cveta. Pred cvetom, kamor je obrnjen, je več prostora.

Foto: Oton Naglost

fotografiramo en cvet, ga zajemimo od spodaj, čim nižje iz žabje perspektive. V praksi to pomeni, da fotograf leži na tleh. S svojim položajem ločimo cvet od okolice. Je razpoznaven in ga izpostavimo, ne da bi ga utrgali. Pri takem načinu fotografiranja je nepogrešljivo stajalo, saj je treba zapreti zaslonko, da dosežemo večjo globinsko ostrino. S tem se čas fotografiranja podaljša in brez stajala je malo možnosti za oster posnetek. Pozorni bodimo, da pri teh položajih ne pomendramo okoliškega rastja. Naj ostane vse tako, kot je bilo pred našim obiskom, v veselje nam in zanamcem. 🍷



Zadnja beseda vedno pripada gori

Everest. Dolžina: 121 minut. Leto: 2015, svetovna premiera na 72. Beneškem filmskem festivalu, v Sloveniji 23. septembra. Država: ZDA, Velika Britanija. Scenarij: Simon Beaufoy, Lem Dobbs, Justin Isbell, Mark Medoff, William Nicholson. Režija: Baltasar Kormákur. Igrajo: Jake Gyllenhaal, Robin Wright, Keira Knightley, Josh Brolin, Sam Worthington, Clive Standen, Emily Watson, John Hawkes, Jason Clarke, Michael Kelly, Naoko Mori.

Film *Everest* je srhljiva pustolovska drama, posneta po resničnih dogodkih, ki so se na najvišji točki sveta odvijali 10. in 11. maja 1996, ko je v razbesnelem viharju in snežnem metežu umrlo osem članov komercialnih odprav. Osredotoča se na najbolj tragični dneva dotedanje zgodovine vzponov na vrh te mogočne gore, kjer temperatura drastično pade na minus 40 stopinj Celzija, količina kisika, ki ga prejme telo, pa za 60 odstotkov. Izpostavlja problematičnost komercialnih odprav, predvsem odpravi Novozelandsca Roba Halla in Američana Scotta Fischerja, neizkušeno udeležencev – gostov takih odprav, tudi neusposobljenost, ko si ne znajo nadeti niti derez, množičnost, zasičenost gore z ljudmi, smetmi, bolešno tekmovalnost, pehanje za dosežki, kot je povzpeti se na najvišjo goro sveta ... Vsaka najmanjša napaka ali težava iz doline se na gori močno stopnjuje vse do neobvladljivih razsežnosti. Še posebno na Everestu. Saj, kot pravi Anatoli Boukreev, glavni vodnik Fischerjeve odprave, zadnja beseda vedno pripada gori. Ne dovolj jasni dogovori v bazi (na primer glede napeljave vrvi na jugovzhodnem grebenu in čez Hillaryjevo stopnjo), slabo delujoči radijski sprejemniki Scottove odprave, zamolčane zdravstvene težave, neodločnost glede določene ure obrnitve na gori,

nestrpnost ob počasnejših, tekmovalne z vzornikom, kdo bo več gostov pripeljal na vrh, slaba vest (Hall je leto poprej gosta Douga Hansena ob dogovorni uri obrnil malo pred vrhom, tokrat pa ga je v nasprotju s svojimi navodili prepozno spremljal nanj), napačna pričakovanja gostov (z vplačanimi 65.000 dolarji še niso kupili dotika tripoda na vrhu Everest) in napačni razlogi napredovanja proti vrhu (Hallovo ekipo v bazi skrbi število gostov na vrhu in to, kaj bi ob manjšem številu novinar Jon Krakauer, Hallova stranka, zapisal v reviji *Outside*) so se izkazali za veliko težavo in pokazatelje, kako se na goro ne sme podajati.

Na drugi strani pa film, ki zelo natančno poudarja ključne stavke in trenutke, ki morda krojijo usodo tistih dveh dni, poudarja tudi človeško plat, med drugim izčrpanost, medsebojno pomoč, skrb, sodelovanje, požrtvovalnost, ganjenost, vztrajnost, ljubezen do gora, narave in svojcev. Izjemna igralska zasedba dvigne v prepoznavnost akterje na gori, ki jih je sicer toliko, da ne najdemo glavnega igralca, čeprav večinoma izstopata gost Beck Weathers in alpinist Hall. Nekaj nedoslednosti v filmu je na primer v "normalnem tempu" pogovarjanja po radijski postaji brez zadihanosti na višini okoli 8000 metrov, ko se vzpenjajo na goro, pa v neuporabi rokavic in zaščite za obraz na višini 8000 metrov in višje, malenkost zmede tudi občasna zmešnjava imen, s čimer so morda želeli pokazati hipoksično stanje. Film so snemali v studiih v Rimu in Veliki Britaniji ter v Dolomitih in ob vznožju Everesta v Nepal, kar mu zagotavlja avtentičnost, čemur so pritrili tudi naši alpinisti Viki Grošelj ter zakonca Marija in Andrej Štremfelj, ki so se že povzpeli na Čomolungmo (Everest po tibetansko oziroma Sagarmatho po nepalsko). Čeprav sem pričakovala še več mogočnih posnetkov Himalaje in



njene izjemne razsežnosti, pa celostni posnetki gore vseh gora vendarle jemljejo dih. Posnetki te nepredstavljive preizkušnje nas dobesedno posrkajo vase in popeljejo v svet najvišjih gora, da se zlahka vživimo v dogajanje. Film je vreden ogleda in ga vsekakor priporočam vsem ljubiteljem gora in avanturističnih filmov.

Kaj točno se je v času tragedije, pred njo in po njej dogajalo na najvišji gori sveta, ne bomo nikoli izvedeli do podrobnosti. Prav tako ne moremo soditi ne akterjev ne dejanj, saj nismo bili tam in si česa takega niti v sanjah ne znamo predstavljati. K natančnejšemu razumevanju dogajanja in situacije, dialogov, čustev, razmišljanj gostov in vodnikov, resnosti položaja in tragičnih posledic nam kvečjemu lahko pomaga branje knjig različnih avtorjev, udeleženi v tem vzponu, ki nam nudijo tudi vpogled v osebna doživljanja. Priporočam knjige: Anatoli Boukreev in G. Weston DeWalt: *The Climb, Tragic Ambitions on Everest* (v angleščini); Jon Krakauer: *Izginuli*; Broughton Coburn: *Everest – gora brez milosti*; Džamling Tenzing Norgaj: *Po poteh mojega očeta, šerpov vzpon na Everest*; Beck Weathers in Stephen G. Michaud: *Left For Dead: My Journey Home From Everest* (v angleščini). Slednje še nisem prebrala, vendar Beck,

prepuščen sam sebi in smrti na Južnem sedlu skozi globoko osebno pripoved gotovo najbolj verodostojno predstavi svojo agonijo vračanja v življenje. Vsem, ki si raje pogledate film, pa priporočam še ogled dokumentarnih filmov, dostopnih na spletni strani Youtube. Med njimi izstopa dokumentarni film *Storm over Everest* filmske odprave Everest pod vodstvom direktorja in režiserja Davida Breashearsa, ki je bila prav takrat prisotna na gori in je v tragediji nesebično priskočila na pomoč. Film čudovitih, pristnih posnetkov Himalaje je posnet s tehnologijo IMAX in podprt z osebimi pričevanji preživelih vodnikov, vodij, Šerp (Neal Beidleman, Mike Groom, Ang Dorjee, Guy Cotter ...), upravitelji-ce Hallovega tabora Helen Wilton ter gostov (Beck Weathers, John Taske, Lene Gammelgaard, Charlotte Fox, Sandy Hill, Lou Kasischke). Rekonstrukcijo dogodkov maja 1996 s pričevanji je naredil kanal National Geographic v dokumentarcu *Everest Disaster (Seconds from Disaster)*. Že kmalu, februarja 2016, prihaja na platno še en film o Everestu, *Sherpa: Trouble on Everest*, o dojemanju Everesta in odprav z vidika Šerpa in predvsem o tragični nesreči, ko je aprila 2014 velikanski ledeni blok pod seboj pokopal 16 Šerp. ●



Diplomski izpit.

Ste v mislih že na snegu? Raje ne! Vsak podvig se začne v glavi: ali so vremenske razmere primerne, ali je oprema varna in zanesljiva? Ali ste preverili vse? Šele potem so naši Pro Team športniki pripravljeni, da se poženejo navzdol po pršiču! Nova kolekcija Mammut ni samo za naše super športnike, ampak tudi za vas. Poskusite sami! www.mammut.ch



MAMMUT®
Absolute alpine.

Tokratne novice so bolj posvečene vzponom v tujini. Pestro dogajanje iz domačih sten počasi zamira, več aktivnosti je čez mejo. Plezalo se je v Chamonixu, predvsem pa so bili naši alpinisti precej uspešni na odpravah. Chamonix v letošnji jeseni ne ponuja tako sanjskih razmer kot lani, saj je po precej sušnem in vročem poletju "opremljen" le s črnim ledom in pršičem. A kdor išče, ta najde, pravijo, in tako se tudi tam najdejo smeri, ki ponudijo lepo plezarijo in precej solidne razmere. Poglejmo, kaj se je dogajalo.

Domače stene

Že 9. septembra sta Matej Arh in Janez Nastran (oba AO Kranj) zavila z ustaljenih poti in s seznama odključala dolgo želeni **Vzhodni steber (600 m, IV)** v Široki peči. Tura v celoti ju je navdušila, kljub nekoliko slabši skici, še slabši skali v zgornjem delu smeri ter *hladovini*, ki jima je hromila prste. 13. septembra sta Sara Jaklič (AO Kranj) in Marija Jeglič (AO Ljubljana - Matica) opravili poklon vsem kolegicam v **Smeri za prijateljice (250 m, VIII+/VI)** v Rušici. Poleg sonca in megle sta uživali tudi v silnem rajanju in radosti veseljakov, ki so nazdravljali okrogli obletnici bivaka pod Špikom. Že 40 let nudi zavetje vsem osvajalcem nekorišnega sveta.

Prvenstvene smeri

Neumorni raziskovalec deviških linij trentarskih ostenij Peter Podgornik je že v mesecu avgustu preplezal dve novi smeri v dolini Mlinarice, obakrat z Vladimirjem Makarovičem, kar smo na teh straneh že omenjali. Smer **Trinajsti, dan 0 (120 m, VI/III-V)** poteka v območju raze, ki gleda proti zatrepu Mlinarice in pripelje na vrh markantnega zoba sredi stene Lešarjeve peči. Iz obstoječe literature ni znan noben vzpon na ta oster zob, ki izstopa iz stene. Avtorja nista našla nobenih znakov predhodnih vzponov, kar pa ne izključuje možnosti le-teh. Veliko jih je že ogledovalo omenjeni zob, tudi avtor omenjenih vrstic, a nekako ni bilo nikoli dovolj poguma za spopad s precej krušljivo, z luskami založeno steno. Kje so časi, ko kakovost skale ni bila ključni faktor izbire smeri, ampak linija in drznost vzpona?

Smer **Gospodar prstov (230 m, VI+/IV-VI)** pa sta preplezala deset dni pozneje ter jo posvetila Pavletu Kozjeku, Petrovemu dolgoletnemu soplezalcu, ki je preminil avgusta 2008 med plezanjem na Muztagh Tower v Karakorumu. Smer se vije v skrajnem levem boku Lešarjeve peči in v drugi polovici nad križanjem z zavarovano planinsko potjo sledi izraziti počki, ki se neprekinjeno vleče preko markantnega stebra. Kot je značilno za to steno, je skala dobra, a marsikje preveč kompaktna in zelo skopa z razpokami.

Tuje stene

Že prej omenjeni Chamonix so v oktobru obiskali Primorci in v iskanju kondicijske ture zavili pod severno steno Les Droites, kjer so našli precej dobre razmere. Ker je gondola na rednem letnem remontu, si je bilo treba "škipavec" zaslužiti z nekoliko daljšim dostopom iz doline do udobnega bivaka Argentiere. Dejan Koren (AO Vipava), Rok Kurinčič (Soški AO) in Boštjan Mikuz (AS PD Ajdovščina) so 11. oktobra preplezali smer **Colton-Brooks (1000 m, M4, 85°)** v osrednjem delu stene. Na vrhu so bili šele na pol poti, saj jih je čakal še dolg sestop na južno stran in preko Montenversa nazaj v dolino.

V drugi polovici oktobra sta se čez Padsko nižino zapeljala tudi Domen Kastelic (Akademski AO) in Janez Svolišak (AO Kranj). Vrnila sta se na "kraj zločina" izpred leta in pol, ko sta morala zaradi počasne naveze pred seboj predčasno končati vzpon v smeri **Gabarrou-Silvy (1000 m, VI, M8, AI6)** v severni steni Aiguille Sans Nom. Ženski del ekipe sta odložila pri njunem cilju, sama pa sta se zapeljala na Montenvers in dostopila pod steno. Razmere, ki so ju pričakale, niso bile najboljše, saj so bile razpoke zalite z ledom, ki pa žal ni bil pretirano dobre kakovosti. Tokrat sta bila v smeri sama in v dveh dneh sta prosto opravila s težavami ter tretjo noč prebila na vrhu Aiguille Verte, saj sta želela sestopiti po Whymerju ob dnevni svetlobi. Smer je bila prvič preplezana od 5. do 7. avgusta 1978, v njej pa so močan pečat pustili tudi slovenski alpinisti. Poleg drugega prostega vzpona, ki sta ga opravila Grmovšek in Lukič, se je pod prvi zimski vzpon podpisal Marko Prezelj s soplezalcem Thierryjem Schmitterjem.

25. oktobra sta Slavc Rožič in Janez Štefe (oba AO Tržič) plezala v dolini Malte, in sicer precej lepo, ne pretežko smer **Hubertus Alptraum (350 m, 6a)**. Smer se nahaja v Röderwand Pfeiler in je dolga 12 raztežajev. Po pričevanju udeležencev gre za uživaško plezanje, kjer prav pride tudi kakšen metulj in zatič. Slavc je tako uspešno pozdravil "travmo", ko so ga soplezalci puščali samega s hrepenenjem po raskavi skali Huberta.

Kishtwar

Od 9. septembra do 16. oktobra so se v indijskem Kishtwarju potikali Marko Prezelj, Urban Novak (oba AO Kamnik) ter Hayden Kennedy (ZDA) in Manu Pellissier (FRA). Njihov cilj je bil **Cerro Kishtwar (6155 m)**, ki je zaradi podobnosti dobil ime po patagonskem Cerro Torreju. Gre za zelo markanten hrib, ki se od sosedov razlikuje predvsem po svoji pravilni obliki. Z zahodne strani na vrh vodita dve smeri, z vzhoda pa pred njimi sploh še ni bil deležen niti poskusa vzpona. Po prihodu v bazo so prvi del priprav na vzpon in aklimatiziranje zaključili z vzponom na Chomochior (6274 m). Nato so si vzeli nekaj dni počitka in 5. oktobra vstopili v posneženo steno glavnega cilja odprave. Novo smer so

zaključili 8. oktobra. Glede na zahtevnost stene lahko mirno rečemo, da so fantje opravili odličen vzpon, ki je prav gotovo resen kandidat za zlati cepin.

Choktoi

Od 7. julija do 26. avgusta so se na pakistanski ledenik Choktoi odpravili Luka Krajnc in Luka Lindič (oba AO Celje - Matica) ter Martin Žumer (AO Radovljica) in Janez Svolišak (AO Kranj). Čeprav jim jo je med glavnimi vzponi zagodilo vreme, ki je bilo skozi celotno odpravo nadpovprečno toplo, jim je uspelo opraviti kar nekaj vzponov. Fantje so takoj po prihodu na ledenik začeli z aklimatizacijskimi vzponi. Razdelili so se v dve navezi, in sicer Lindič-Krajnc in Žumer-Svolišak. Lindič-Krajnc sta 22. in 23. julija preplezala novo smer na **severni stolp Biacherahi (6050 m) po Južnem stebri (700 m, 6c, 60°)**. Za samo plezanje sta porabila 13 ur. Na zadnji julijski dan sta priplezala na **Baithna Kabata (6200 m)**, in sicer po **vzhodnem pobočju (600 m, 70°)**. Do konca odprave sta še dvakrat poskusila v svojem glavnem cilju,

Prvenstvena smer v vzhodni steni Cerro Kishtwar Foto: Marko Prezelj



severnem razu Latoka 1. V prvem poskusu (6. do 7. avgust) sta preplezala približno 20 raztežajev do višine 5000 metrov. Njun poskus se je končal s padlim šotorom v krajno zev, zato sta se zaradi vetrovnega vremena raje odločila za povratek v dolino. Drugi poskus sta opravila med 12. in 17. avgustom in uspela preplezati 38 raztežajev do višine 5900 metrov. Tokrat jima jo je zagodlo vreme, ki je sredi drugega dne poslalo prvo pošiljko snežink. Do večera sneženje ni ponehalo, kot v prejšnjih dneh, zato sta se po treh dneh bivanja v 50 centimetrih svežega snega odločila za umik s gore. Žumer in Svolišak pa sta 18. julija opravila poskus v grebenu nad bazo, kjer sta priplezala do višine 4850 metrov. Nato sta od 21. do 23. julija plezala v **Choktoi Spire**, in sicer po **Zahodnem grebenu (500 m, 50°, V+, M4)** ter splezala do zahodnega predvrha na 5600 metrih. Od 30. julija do 2. avgusta pa sta opravila poskus v **Južnem razu Choktoi Peak (6145 m)** ter vzpon po smeri **Chabot/Richey/Swenson (900 m, 50°, M5)**. Za konec odprave sta 13. avgusta preplezala še direktno varianto smeri **Corn Beef Chili Pasta à la Wahab (400 m, 6c+) v HAR Pinnacle (5600 m)**. Fanta sta smeri dodala 5 novih raztežajev.

Kizil Asker

Od 16. avgusta do 20. septembra so v zahodnem delu pogorja Kokschaal-Too v Kirgiziji plezali člani PK Škofja Loka, in sicer Matjaž Cotar, Anže Jerše, Miha Hauptman in Uroš Stanonik. Kot se v tistih koncih rado zgodi, je tudi njim preglavice povzročalo vreme, a jih to ni pretirano motilo, in uspeli so opraviti kar nekaj vzponov. Opravili so tri prvenstvene vzpone, a žal ostali brez glavnega cilja – JZ stene Kizil Askerja. 29. avgusta so Stanonik, Jerše in Hauptman preplezali **Mr Mojo Risin (500 m, V/A15+, M5, RX)** v zahodni steni Pika Carnovsky. 12. septembra pa sta nastali kar dve novi smeri. Prvo sta "zakrivila" Hauptman in Stanonik v SZ steni Panfilovski division, kjer sta preplezala **White Walker (900 m, V/A15, M6)**. Drugo smer pa sta v JZ steni Pik Gronky potegnili Cotar in Jerše. Poimenovala sta jo **Take a Walk on the Wild Side (700 m, V/W14+, 6a, M6)**.

Novice je pripravil
Peter Bajec - Poli.

NOVICE IZ TUJINE

100-krat čez Nose

51-letni ameriški plezalec Hans Florine je pred kratkim opravil svoj jubilejni, že stoti vzpon čez slavno smer Nose v El Capitanu, ki se nahaja v Narodnem parku Yosemite. Vsekakor je to številka, ki impresionira, zlasti če vemo, da je za njim še ogromno odličnih vzponov po stenah širom ZDA in tudi drugod. El Capitan je preplezal kar 160-krat, in sicer po 24 različnih smereh. Skupaj z Alexom Honnoldom imata tudi hitrostni rekord v smeri Nose, ki znaša 2 uri, 23 minut in 26 sekund; to jima je uspelo leta 2012. Takrat je Florine podrl svoj lastni rekord za 13 minut. Sicer pa je v enem od intervjujev omenjal razliko med klasičnim vzponom in tako imenovanim enodnevnim vzponom – NIAD (The Nose in a Day). Pravi, da je enodnevni vzpon resnični odklop, ker takrat ni možno misliti na neplačane položnice, službo in podobne stvari iz običajnega življenja, saj je treba biti ves čas fokusiran na lastno varnost in varnost soplezalca ter ves čas početi nekaj, kar navezi omogoča gibanje naprej proti vrhu. Svoj prvi vzpon je opravil pri 26 letih med vikendom ob praznovanju 4. julija. S soplezalcem sta začela plezati ob petih popoldan in plezala kar ponoči, dokler nista bila primorana počivati zaradi izčrpanosti, nato pa nadaljevala nepretrgano do vrha.

Najtežja v Eigerju

Mednarodna zasedba, ki so jo sestavljali Roger Schälli (Švica), Robert Jasper (Nemčija) in Simon Gietl (Italija), je avgusta zaključila nekajletni projekt v severni steni Eigerja, ene najbolj znanih in najvišjih sten v Alpah. Smer Odyssey (8a+, 1400 m) poteka čez previsni del stene, tako imenovani Rote Fluh, in čez Češki steber, nahaja pa se desno od Klasične Heckmaierjeve smeri iz leta 1938; v bistvu poteka med Japonsko diretissimo in smerjo Piola-Ghillini. Vstop v steno poteka po Klasični smeri, nato pa gre čez najbolj strme in previsne dele stene ter se zaključuje na zahodnem grebenu. Schälli in Jasper sta začela z raziskovanjem leta 2009, ko sta opravila prvi prosti vzpon v Japonski diretissimi (8a, 1800 m), kasneje pa se

posvetila še prostim ponovitvam ostalih najtežjih tamkajšnjih smeri. Tako jima je leta 2010 uspelo prosto preplezati Harlinovo smer z izstopom po Heckmaierjevi (M8, 7a, E5, 1800 m), tri leta kasneje pa še smer Piola-Ghillini (7c, 1300 m).

Leta 2013 ju je po dveh tretjinah smeri in preplezanih težavah do 8a+ odvrnilo slabo vreme in neugodne razmere. Sta pa bila ob poskusih presenečena nad dobro skalo, saj smer večinoma poteka čez kompakten apnenec. Do letos je njun projekt čakal. Tokrat je zadevo "zagnal" Južnotirolec Simon Gietl, ki sta ga vzela v ekipo in ju je s svojim entuziazmom prepričal, da zaključita projekt. Letošnje vroče poletje v Alpah je bilo idealno za takšen vzpon in trojica je po dobrem mesecu, ki so ga preživeli v senci severne stene Eigerja, končno 11. avgusta zaključila smer na 3700 metrih nadmorske višine zahodnega grebena. Vse najtežje raztežaje so vsak posebej preplezali prosto v vodstvu in končno zadnji dan v megli ter mraku zaključili smer na robu stene. Varovanje v smeri je zelo raznovrstno, kjer je bilo mogoče, so ga nameščali z metulji in zatiči, nekaj pa je klinov in svedrovcev. V bistvu pa je sedaj tukaj še nov izziv – prosta ponovitev v enem dnevu, kar pa bo v steni, ki je znana po spremenljivih razmerah in nepredvidljivem vremenu, spet neka nova zgodba.

Solo v Dolomitih

Hansjörg Auer, 31-letni avstrijski alpinist, ki je znan tudi po svojih *free solo* vzponih v visokih stenah, je 26. avgusta na tak način preplezal zahodno steno Sass de la Crusc v Dolomitih, in sicer po smeri Mephisto (6c+, 400 m). To ni njegov prvi takšen vzpon, saj se je dokazal že v Locker von Hocker (7a, 350 m) v Wilder Kaiserju, Modernih časih (6c, 800 m) v Marmoladi in drugih, še posebej pa je vreden pozornosti njegov tovrstni vzpon v smeri Riba (7b+, 850 m), prav tako v Marmoladi. Predtem je Auer smer preplezal samo enkrat, in sicer tri dni prej s soplezalcem, preden se je lotil solo vzpona, pri katerem je od plezalne opreme uporabil samo plezalni ke in vrečko za magnezijo.

Nova smer v perujski Sfingi

Švicar Roger Schälli in Južnotirolec Simon Gietl sta pred poletnim plezanjem v Eigerju združila moči tudi na drugem koncu sveta. Obiskala sta perujske Ande in v Cordillieri Blanci našla prostor za novo smer v granitni steni El Esfinge (5325 m) nad dolino

JV stena El Esfinge v perujskih Andih Foto: Boris Strmšek



Paron. Pri raziskovanju tamkajšnjih sten, ki so vse bolj popularne, sta najprej ponovila dve starejši smeri v jugovzhodni steni: Cruz del Sur (7b, 800 m) in Klasično smer iz leta 1985 (6c, 750 m). Za svojo smer, ki poteka desno od teh dveh smeri, sta nato potrebovala pet dni, na sidriščih sta jo opremila z 8 mm svedrovci, vmesno varovanje pa je klasično, poleg klinov sta uporabila dva seta metuljev Camelot in en set zatičev. Težave sta ocenila do 7b+. Nova smer Chappie poteka v odličnem granitu in bo vsekakor kmalu pritegnila ponavljavce, tudi zaradi odličnega ambianta.

Šerpe na neosvojenih vrhovih

Lansko leto je Nepal dal na seznam vrhov, ki so odprti za vzpone, kar precej novih, med njimi je seveda večina še neosvojenih, kar je priložnost za prve pristope. Od 103 novih vrhov jih je kar 17 nad dolino Rolwaling na področju Solo Kumbu, kjer živijo Šerpe. To priložnost so na začetku letošnje jesenske oziroma pomonske sezone izkoristili trije domačini oziroma Šerpe

Znak odprave treh Šerp



Dawa Gyalje Sherpa med projektom osvajanja treh šesttisočakov
Arhiv First Ascent Team



iz doline Rolwaling, ki so se organizirali pod imenom First Ascent Team, njihovi cilji pa so bili vrhovi Mt. Raungsiyar (6224 m), Mt. Langdak (6220 m) in Mt. Thakar Go East (6152 m), vsi na meji med Tibetom in Nepalom.

4. oktobra, bila je nedelja, je po vzhodnem grebenu na vrh Mt. Raungsiyarja kot prvi stopil Nima Tenji Sherpa, takoj za njim pa ostala dva člana ekipe. Nima v šerpovskem jeziku pomeni nedelja. Naslednji dan so zgodaj zjutraj iz višinskega tabora, ki so ga postavili med dvema vrhovoma, nadaljevali svojo akcijo prvih vzponov na Mt. Langdak, na njegov vrh pa je prvi od trojice stopil Dawa Gyalje Sherpa, njegovo ime Dawa pomeni ponedeljek. Vzpon so opravili najprej na zahodni vrh (6177 m), nato pa po krajšem sestopu po direktnem zahodnem grebenu dosegli vrh, ki so ga označili kot "najbolj razgledno točko", ki so jo kdajkoli preplezali. Z vrha se namreč vidi kar šest osemtisočakov (Čo Oju, Šiša Pangma, Makalu, Lotse, Everest in Kangčendzenga).

V torek, 6. oktobra, so nadaljevali svoj projekt na Mt. Thakar Go East (6152 m), ki velja za precej tehnično goro, saj proti vrhu vodi oster greben, kjer jih je pričakalo nekaj kombiniranega plezanja. Tokrat je prvi od ekipe stopil na vrh gore Mingma Tashi Sherpa, njegovo ime Mingma pomeni namreč torek. Svoj projekt, ki so ga začeli in zaključili v Katmanduju, so opravili v štirinajstih dneh, gre pa za prve vrhove, na katere so se kot prvi povsem samostojno povzpeli Nepalci oziroma Šerpe. Sicer pa je za vsemi tremi Šerpami že zavirljiva vrsta vzponov na Everest in druge osemtisočake. Mingma je kar devetkrat stal na vrhu Everesta, Dawa osemkrat, Nima pa sedemkrat.

Nove smeri v granitnih stenah Sibirije

Po obisku prvih plezalcev področja Chukotka blizu mesta Bilibino na severovzhodu Rusije so se letos nekatere plezalske ekipe odločile bolj resno raziskati tamkajšnje granitne stene, ki so visoke do 500 metrov. Kraj, ki ga sicer marsikdo označuje kot "prostor na koncu sveta", je v poletnem času okrašen s 24-urno dnevno svetlobo, kar daje hitremu plezanju dodatne možnosti, vendar je relativno vlažno področje, po dolinah popestrjeno tudi z ogromno mrčesa, predvsem komarjev. V bistvu gre za podobno klimo kot na Aljaski.

Brata Eneko in Iker Pou sta v družbi Hansjörga Auerja, Jacopa Larcherja in Siebe Vanhee preživela tam nekaj tednov, v tem času pa so preplezali kar devet novih smeri v dveh skalnih vrhovih, The Commander in The General. Smeri so težke od 6b do 7c+, dolžin od 250 do skoraj 500 metrov, v vseh skupaj pa so namestili le redka fiksna varovanja. Poročajo o zelo dobrih skalih, ki imajo velike kristale, zato je tudi plezanje po majhnih oprimkih lažje, kot je videti, vendar pa so v nekaterih smereh možnosti varovanja slabe. Področje je obiskala tudi avstralska naveza Chris Fitzgerald, Natasha Sebire in Gemma Woldendorp. Njihov prvi cilj je bila stena Finger Crack Cirque, ki je visoka 500 metrov in široka cel kilometer, se pa nahaja osem kilometrov od "Komandanta" in "Generala". Preplezali so tri nove smeri (od 6a do 6c+), nato pa jim je nadaljnje načrte prekrizal sneg. Kljub temu so uspeli opraviti še vzpon na dotlej nepreplezani stolp Weasel Tower. Območje, katerega značilnost je kratko poletje in spremenljivo vreme, je redko obiskano, potrebna pa so tudi dovoljenja, ki jih tokrat plezalci niso imeli, saj je treba zanje zaprositi vsaj tri mesece pred prihodom. Letos so prišli skozi s podkupninami, za prihodnje pa svetujejo obiskovalcem pravočasno urejanje dovoljenj. Vsekakor pa področje ponuja zares veliko plezalskih možnosti.

Novice je pripravil
Boris Strmšek.

ŠPORTNO- PLEZALNE NOVICE

Vita Lukan na pogled do 8a

Vita Lukan, članica ŠPO Radovljica, ki je na mladinskem svetovnem prvenstvu v Arcu dosegla bronasto medaljo v balvanskem plezanju, je na pogled preplezala smer Chiquita (8a) v Mišji peči, kar je njen najboljši dosežek pri plezanju na pogled.

Klub 8c

Martin Bergant in Tim Unuk, člana mladinske reprezentance, sta dobro pripravljenost, ki sta jo dosegla v pripravah za nastop na svetovnem mladinskem prvenstvu, odlično prenesla v skalo. Tam je Martin najprej preplezal smer Millenium (8b+) v Mišji peči, kar je bil njegov najtežji dosednji vzpon v skali,

nato pa je svoj dosežek še izboljšal, ko je tam preplezal še smer Vizija (8c). Za Martina je to prva smer z oceno 8c v karieri. Tudi Tim je bil najprej uspešen v smeri z oceno 8b+, preplezal je Sanje za dušo, nato pa še Vizijo, kar je njegov letošnji najboljši vzpon.

Katja Kadič in Karies

Slovenska reprezentantka Katja Kadič je v Ospu preplezala smer Karies (8b). Tako je kljub neugodni poškodbi hrbta, ki jo pesti zadnje čase in ji onemogoča trening "na polno", preplezala svojo najtežjo smer v skali in se vpisala med maloštevilne slovenske plezalkice, ki se lahko pohvalijo s to oceno.

Kruder in Vezonik v Švici

Jernej Kruder in Gregor Vezonik sta v steni Titlisa nad švicarskim Engelbergom konec avgusta preplezala več raztežajev dolgo smer Hattori Hanzo (8b+). Opravila sta prvi in drugi prosti vzpon v tej smeri, ki je po raztežajih ocenjena 5b, 6b, 7b, 6c, 8b+, 8a+ in 7a. Dosežek predstavlja njuno najtežjo večraztežajno smer in enega slovenskih najboljših vzponov te vrste.

Nato sta se preselila v Magic Wood, kjer sta kljub slabšim razmeram opravila nekaj odličnih vzponov v tamkajšnjih balvanih. Jernej je po štirih dneh poskušanja preplezal znani balvanski problem The Never Ending Story (8B+), kar je njegov najtežji balvanski vzpon v tem letu. Dva dni kasneje je preplezal še linijo Riverbed (8B). Poleg tega je bil uspešen še v treh problemih z oceno 8A+ ter v enem z oceno 8A. Gregor Vezonik je najtežji vzpon zabeležil v balvanskem problemu Sofa Surfer Direct (8B), nanizal pa je še štiri vzpone z oceno 8A+, enega z 8A ter enega na fleš z oceno 7C. Vmes sta plezala tudi v športnih smereh in bila oba uspešna v smeri Shaolin (8b+) v plezališču Deponie.

Novo naravno plezališče

V začetku oktobra so v Damlju pri Vinici uradno odprli prvo plezališče v Beli krajini, ki se nahaja na zelo idiličnem mestu, neposredno ob Kolpi, nedaleč od kopališča v Damlju. Plezališče so simbolično odprli predsednik ŠPO PD Črnomelj Andrej Horvat, načelnik KŠP pri Planinski zvezi Slovenije Aleš Pirc ter mladi plezalki

Katarina Horvat in Maja Kavčič. Urejanje stene, ki je obrnjena na JV, je trajalo tri leta, opremljanje so izvajali uradni opremljevalci KŠP. Plezališče nudi sedem smeri, pet smeri ima oceno okrog 5b, dve pa 6b, visoke so od 12 do 15 metrov. Prevladujejo rahlo položne, navpične in rahlo previsne plosče. Možnosti je še za približno deset smeri. Dostopa do plezališča je približno 200 metrov, parkiranje je obvezno zgoraj. Plezalci so naprošeni, da upoštevajo zakone krajin-skega parka ter se z avtomobili ne ustavljajo in ne parkirajo spodaj ob Kolpi. Velja še opozorilo, da je pri uporabi novega plezališča zaradi možnosti padajočega kamenja priporočena pazljivost in obvezna zaščitna čelada.

Zmaga Škofica v svetovnem pokalu

Belgijski Puurs je konec septembra gostil najboljše športne plezalce v težavnosti. Na peti letošnji tekmi je za nov mejnik v slovenskem športu poskrbel Domen Škofic. Suvereno je do vrha preplezal tekmovalne smeri od kvalifikacij do finala in se zasluženo veselil svoje prve zmage na tekmah svetovnega pokala. Uspeh je v ženski konkurenci dopolnila Mina Markovič, ki je v finalu dosegla vrh smeri, vendar je, zaradi rezultatov v predtekmovanju, zasedla drugo mesto. Slovenske barve sta zastopala še Tjaša Kalan in Urban Primožič. Oba sta se uvrstila v polfinale in se zelo približala finalistom. Tjaša je zasedla deseto mesto, Urban pa je bil dvanajsti.

Novice je pripravil
Peter Mikša.

PISMA BRALCEV

Pot PP v enem zamahu

V zadnji številki *Planinskega vestnika* smo lahko prebrali prispevek *Skrivna lepota mnogih obrazov* o nastanku in "življenju" goriške poti Planica–Pokljuka (PP). Avtor Jure K. Čokl opiše tudi razdelitev poti po etapah in velikopoteznost premagovanja poti v enem zamahu. Pri tem navede, da so po dostopnih podatkih pot v enem kosu do sedaj premagali le Sara in Boris Sedej leta 2011 (8 dni) in Domen Zupan leta 2014 (4 dni). Avtor je pri tem spregledal članek *Kako daleč je od Planice do Pokljuke*, ki ga je *Planinski vestnik* objavil leta 1999 v zadnji, 12. številki, ki opisuje popotovanje Urške Zupanc in Janeza Korošca po poti PP v enem kosu. Z veseljem se spominjamo tega popotovanja, ki se nama je zares globoko vtisnilo v spomin. Tridesetletna pustolovska "šodrarja" z viškom moči in volje in z nekaj orientacijskega znanja sva poti PP posvetila konec poletja 1999. Za pot sva vedela že poprej, a dokončno sta naju pritegnila njen opis v Miheličevem vodniku *Severni pristopi* in Tineta dvom, ali je mogoče opraviti pot v enem zamahu. In tako sva se je lotila, odločena, da se ne vrneva "tja dol", dokler pot Planica–Pokljuka ne bo osvojena. Dovolj sta nama bila le eno samceto zagotovilo, da pot zagotovo

obstaja, in zemljevid, na katerem je bila vrisana. Morda so bili to zadnji romantični časi na poti PP – brez GPS-naprav in elektronskih sledi poti, brez izsekavanj in dodatnih markerjanj. Kaj šele, da bi po Facebooku delovale "skupine" za Goriško pot PP, ki si danes s svetlobno hitrostjo izmenjujejo slike z vsemi detaili in razmerami o poti. Vse, kar sva imela midva, so bili opis poti, planinska karta, močna volja in čas. Da, čas. Poti sva se lotila ekspedicijsko, brez večjih načrtnih predlogov etap. Za stezosledstvo naju ni skrbelo, v tem še vedno najbolj uživava. Spala sva v kočah ali bivakih ob poti ali v bližini, dvakrat sva tudi bivakirala na prostem (od tega enkrat brez opreme, saj naju je na etapi ujela noč). Za celotno pot sva potrebovala 13 dni, saj vmes kar tri dni nisva napredovala zaradi poslabšanja vremena in sva ta čas preživljala s prijaznimi ljudmi v koči v Tamarju in Mihovem domu, dve etapi pa sva morala razdeliti na dva dneva. Bilo je čudovito, saj se nama ni nikamor mudilo. Ko sva vsa shujšana in podrapana po dveh tednih dosegla Pokljuko, sva si bila edina, da velja PP za najino najbolj prvinsko preizkušnjo. In še danes, po 16 letih, sva istega mnenja. Zanimivo je, da se potem, kljub številnim goriškim, pustolovskim in ekstremnim športnim preizkušnjam, nikoli več nisva načrtno vrnila na "najino" pot PP. Le kdo bi vedel, zakaj? Morda sva hotela, da ostane za naju taka, kot je bila takrat, neoskrunjena, prvinska, in si nisva želela, da bi karkoli pokvarilo najin spomin. Le tako jo lahko še danes hraniva v srcu kot neprecenljivo življenjsko preizkušnjo.

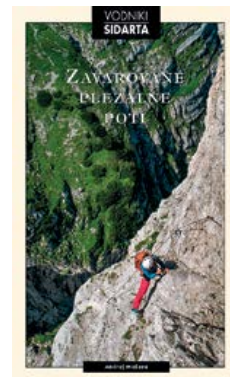
Vodebova in Župancičeva Goriška pot Planica–Pokljuka je pomemben del slovenske goriške kulturne in naravne dediščine in z veseljem in ponosom sva tudi midva del te zgodbe.

Janez Korošec, Urška Zupanc

LITERATURA

Po železnih poteh v vertikalno

Andrej Mašera: Zavarovane plezalne poti, četrta, dopolnjena in razširjena izdaja. Ljubljana. Sidarta, 2015, 240 str., 29,00 EUR



Pred nami je nova izdaja *Zavarovanih plezalnih poti* v Sloveniji in bližnjem zamejstvu, ki vsebuje 62 z železjem opremljenih poti. Preden se je lotim, kratek ovinek. Pred mnogimi leti, ko sem začel lesti po zavarovanih plezalnih poteh, nisem





NAHRBTNIKI

vrhunske oblike in kvalitete!

Osprey na voljo v:

- Trgovine Kibuba Ljubljana BTC, Ljubljana Šiška, Ljubljana Supernova, Celje, Kranj
- Trgovine Iglo Sport Ljubljana Vič, Ljubljana BTC, Ljubljana PGL, Maribor, Lesce, Tolmin
- Trgovina Annapurna Ljubljana
- Trgovina Outdoor Galaxy, Bovec
- Trgovina Elan, Begunje
- Trgovina Pod skalco, Bohinj
- Trgovina Koala Sport, Bled

Factory store d.o.o., Griže 125, 3302 Griže • Tel: 03 710 36 86 • E-mail: info@factorystore.si • www.factorystore.si



razmišljal o varovanju in varnosti. Nasprotno: kjer je *zajla*, je varno, saj zato je tam, sem sklepal. Niti čelade nisem imel. Prvič sem uporabil "samovarovanje" na Kopiščarjevi poti na Prisojnik. Osemmilimetrski *prusik*, zavezan okoli pasu, in navadno vponko. S tem samovarovalnim kompletom sem opremil ženo in sebe, kajti bal sem se, da bi – če bi, padla name . . . Imela sva celo čeladi, eno delavsko in eno ta pravo. Seveda sem se spraševal o nosilnosti varovalnega sistema in se prepričeval, da je bolje nekaj kot nič. Pravzaprav bi lahko pisal kar v prvi osebi množine, saj še zdaleč nisem bil edini, ki je tako razmišljal. S tem kratkim uvodom želim povedati, kako zelo se je spremenilo dojemanje varnosti in miselnost obiskovalcev gora, kar seveda s pridom izkoriščajo izdelovalci opreme. Včasih se jim tako mudi poslati nov izdelek na trg, da ga pomanjkljivo testirajo in ga morajo kasneje odpoklicati. Varnost te sporne opreme pa seveda ni nikoli ogrožena, kje pa!

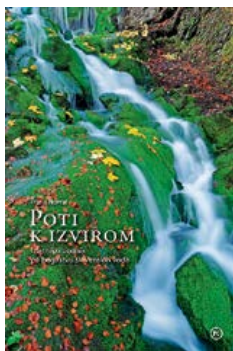
Andrej Mašera spada med pisce, ki se ne zadovoljijo z golim opisom izletov. Tu in tam jih popestri z drobci zgodovine, ščepcem zanimivosti ali vmeša poetičen stavek o posebno lepi, divji ali nedotaknjeni gorski krajini, tudi z opozorilom o potencialni objektivni nevarnosti in napornosti izleta, katera tura je najlepša, najtežja, najnapornejša, najdaljša ipd. Za uverturo je uvod Tineta Miheliča, ki je posodobljen samo toliko, da ustreza današnjemu samovarovanju. V poglavju *Zasnova vodnika* je najprej na vrsti razlaga ocen težavnosti plezalne poti oziroma ferate. Mimogrede, slovenska ustreznica italijanski ferati *se še išče* – dobesečno. Nato si sledijo posamezne etape izleta, tako kot se odvijajo: kako do izhodišča, opis vzpona in sestopa, nekaj besed o težavnosti, časi posameznih etap in celotnega izleta, skupni višinski razliki in posebej plezalnega dela ter uporabni zemljevidi. Poti so razdeljene po regijah oziroma gorstvih. Na koncu poglavja je zelo dobrodošla primerjalna tabela ocen ferat v posameznih državah. Vsak izlet je opremljen s pregledno risbo Danila Cedinika - Dena, na kateri se lepo vidi potek poti. Večina fotografij je dobrih, nekatere so izvrstne, tako da človeka zasrbijo podplat in bi se najraje takoj podal na pot. Sami opisi so tako slikoviti in vabljivi, da me je pri Krnu prišlo, da bi se lotil vseh tistih, ki jih še nisem preplezal. Edino, kar pogrešam, je seznam plezalnih poti z ocenami, da bralcu ne bi bilo treba prelistati cele knjige, ko bi iskal turo

primerne težavnosti. Vodnik zajema tako stare klasične plezalne poti kot moderne športne ferate, manjka le najnovejša športna ferata Spodnji plot–Zelenica, ki so jo odprli, ko je bila knjiga že v tisku. V finalu, malo pred koncem vodnika, nas čaka kratek odlomek iz Kugyjeve hvalnice Montažu, v katerem je speljana veličastna železna pot Via Amalia, ki po avtorjevem mnenju spada med najtežje zavarovane poti v Julijskih Alpah. Ko jo uspešno preplezamo, sta za *izplezavanje* na voljo še dve lažji ferati in . . . konec. *Feratarstvo* postaja posebna panoga, nekaj med planinarjenjem in plezanjem. Ljubitelji ferat v iskanju primernih plezalnih poti množično zahajajo v tujino. Morda bo odlični Mašerov vodnik pritegnil pozornost gornikov in opozoril nase začetnike. Ne vem, če bo knjiga postala biblija ljubiteljev ferat, kaže pa, da je z že četrto izdajo na dobri poti.

Mire Steinbuch

Himna čisti vodi

Franci Horvat: Poti k izvirom. Mladinska knjiga, Ljubljana 2015. 212 strani, 24,94 EUR



Avtor je svojo knjigo podnaslovil *Lletniški vodnik po bogastvu slovenskih voda*, s čimer je samo poudaril znano dejstvo, da je v svetu, ki je čedalje bolj reven s čisto pitno vodo, Slovenija še vedno bogata s to dragoceno dobrino, ki bo zagotovo imela v bližnji prihodnosti velik strateški pomen. Z odlično knjigo nas popelje tja, kjer je voda deviško bistra in čista, k izvirom in povirjem, ki so za nameček še prelep okras deželi, ki jo še vedno preslabo poznamo, čeprav se radi potikamo po vsem svetu. Franci Horvat je nedvomno fasciniran z vodo; leta 2005 je pri Prešernovi družbi objavil svoj knjižni prvenec *Sto vodnjakov na Slovenskem*. Zdajšnja knjiga je bistveno širše zasnovana od običajnega izbirnega vodnika, saj je prava monografija o petdesetih vodnih izviri, od katerih jih je največ v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah, veliko pa

tudi zunaj alpskega sveta; slednji so nam še najmanj znani. Pri tem avtorja najbolj privlačijo izviri, ki so povezani s slapovi, kaskadami, tolmuhi, soteskami, koriti in jezeri. Na začetku vsakega poglavja je krajši izveček iz kake slovenske pravljice, ki se nanaša na opisano območje, včasih ga nadomesti citat iz sodobne knjige, največkrat iz vodnikov Tineta Miheliča, čigar mojstrsko naracijo avtor izjemno ceni. Tineta se izrecno spomni pri opisu slapov v Bohinju. Sledi opis vodnega pojava, kje se nahaja, geografske dimenzije: višina slapa, površina in globina jezera, tolmuha, geološke značilnosti, tudi zgodovina odkrivanja in raziskovanja. Ob koncu vsakega poglavja je še krajši, a dovolj natančen opis dostopa, zahtevane opreme in zahtevnosti poti. Ob robu vsakega poglavja avtor na kratko opozori bralca na nekatere druge naravne znamenitosti v bližini. Vsako

območje je prikazano tudi z izseki zemljevidov iz *Velikega atlasa Slovenije* (MK 2013). Posebno vrednost dajejo knjigi številne mojstrske fotografije, ki so tako privlačne, da vzbudijo željo, da bi kak izvir ali slap kar takoj obiskali. Horvat se je izkazal za vrhunskega fotografa, ki ni naredil le vsebinsko in tehnično brezhibnih fotografij, imamo vtis, da je "ujel dušo" kakega slapa ali jezera. Iz besedila in spremljajočih fotografij začutimo prijeten hlad in bučanje ali tiho čistih voda v prelestni lepoti slovenske dežele. Knjiga je napisana v lepi slovenščini, tehnična oprema je na visoki ravni. V celoti lahko Horvatovo monografijo ocenimo kot izjemno posrečen izbirni vodnik, ki bo marsikateremu odprl neznana območja in dal številne ideje za nedeljske družinske izlete.

Andrej Mašera

Komisija za planinske poti sporoča

Seznam zaprtih odsekov planinskih poti na dan 28. 10. 2015

Ljubelj–Košutica, Območje: **Avstrija**,

Odsek: **Ljubelj–proti Košutici**, Zahtevna pot, D = 1484 m, Ljubelj ↔ Rjava Peč

Kopiščarjeva pot skozi Prednje okno, Območje: **Gorenjska, Julijci**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO JESENICE**

Odsek: **G2519**, Zelo zahtevna pot, D = 607 m, Prisojnik_Kopiščarjeva ↔ Prednje okno

Kopiščarjeva pot skozi Prednje okno, Območje: **Gorenjska, Julijci**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO JESENICE**

Odsek: **G2518_1**, Zelo zahtevna pot, D = 783 m, Kopsičarjeva_vstop ↔ Prisojnik_Kopsičarjeva

Pogačnikov dom–Pihavec, Območje: **Gorenjska, Julijci**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO RADOVLJICA**

Odsek: **k Pihavcu_1**, Lahka pot, D = 898 m, Dovška JZ ↔ Čez Kamen S

Koželjeva pot ob Kamniški Bistrici, Območje: **Kamniško-Bistriški**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO KAMNIK**

Odsek: **E0002**, Lahka pot, D = 2328 m, Razcep ob Bistrici ↔ Most pod žičnico

Koželjeva pot ob Kamniški Bistrici, Območje: **Kamniško-Bistriški**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO KAMNIK**

Odsek: **E0087**, Lahka pot, D = 1003 m, Iverje ↔ Razcep ob Bistrici

Poštarski dom–Uršlja gora, Območje: **Koroška**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO SLOVENJ GRADEC**

Odsek: **K0136**, Lahka pot, D = 3806 m, Križ ↔ Poštarski dom pod Plešivcem

Begunje–Slivnica, Območje: **Notranjska**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO CERKNICA**

Odsek: **N0012**, Lahka pot, D = 5481 m, Begunje pri Cerknici ↔ Velika Slivnica

Petačev graben–Prosenov grič, Območje: **Notranjska**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO BLAGAJANA**

Odsek: **N0134**, Lahka pot, D = 1622 m, Petačev graben ↔ Selo nad Polhovim Gradcem

Košana–Osojnica, Območje: **Primorska**, skrbnik: **PLANINSKO DRUŠTVO POSTOJNA**

Odsek: **A0129**, Lahka pot, D = 8654 m, Pri Volčah ↔ Osojnica

Po spletni strani <http://stanje-poti.pzs.si/> povzel Mire Steinbuch. Za točnost podatkov odgovarja Planinska zveza Slovenije.

Globalna predstavitev slovenskega alpinizma

Bernadette McDonald: *Alpine Warriors*. Canada. Rocky Mountain Books Lt., 2015, 336 str., 30,00 CAD; 22,23 USD; 26,83 EUR



Alpine Warriors je eno najpomembnejših del alpinistične literature zadnjega desetletja. Bernadette McDonald pripoveduje, kako so slovenski alpinisti pomagali premikati meje evropskega in himalajskega alpinizma. Preplet političnih, religioznih in ekonomskih dejavnikov je igral največjo vlogo pri nastanku velike mreže alpinističnih odsekov in pri vprašljivih vojaško vodenih vzponih. Toda, kot nam McDonaldova da vedeti, solidarnost, ki je omogočila Slovencem njihov uspeh, ne bo trajala večno. Zanimivo zgodovinsko branje, ki spada na knjižno polico vsakega alpinista.

To niso moje misli. To je zapisal Brandon Pullan, odgovorni urednik kanadske revije za plezanje in alpinizem *Gripped* in avtor knjige *The Bold and Cold*.¹ Kanadska pisateljica Bernadette McDonald, avtorica več knjig z gorniško tematiko, med drugim tudi o Tomažu Humarju in herojski zlati dobi poljskega himalajskega alpinizma, in dobitnica več mednarodnih nagrad za gorniško literaturo, se je v nedavno izdani knjigi *Alpine Warriors* (lahko bi prevedli kot *Alpski bojevniki*) poglobila v slovenski alpinizem. Raziskuje, v kakšnih razmerah je nastajal, se razvijal in nizal uspehe. Sprašuje se o vzrokih in motivih za razmeroma hiter prodor v svetovni vrh. Večkrat je obiskala Slovenijo in intervjuvala vse tiste alpiniste in alpinistke, ki so se bili voljni pogovarjati. Kako obširno je bilo njeno raziskovanje, je razvidno tudi

iz seznama virov in literature. Sprašujem se, kako bo knjiga sprejeta v Sloveniji, ali bomo znali ceniti sad njenega prizadevanja za kar najobjektivnejši prikaz družbenopolitičnih in socialnih razmer v tedanji slovenski oziroma jugoslovanski družbi, v katerih se je naš alpinizem iz anonimnosti dvignil v svetovni vrh.

Rdeča nit, ki se vleče skozi celotno knjigo, so odlomki iz *Poti* Nejcja Zaplotnika. Že pred uvodom je njegov dobro znani moto o poti in cilju.

Moderni alpinizem je zagotovo britanski in srednjeevropski izum. Naposled, po Poljakih, so slovenski alpinisti popeljali tradicionalni alpinizem korak naprej.

Reinhold Messner, alpinist Manj prijetna stvar v knjigi so napake, predvsem pri zemljepisnih imenih. To niti ni tako čudno, kajti mnoge od njih je McDonaldova samo slišala in jih nato zapisala po angleškem pravopisu. Zagotovila mi je, da bodo odpravljene v naslednjih izdajah, že v španski, švicarski in francoski. Preden bo nejevoljni bralec začel kritizirati, naj zajame sapo in prešteje napake vseh vrst v slovenskih knjigah ne glede na založbo. Morda ga bo njihovo število malce ohladilo.

V celoti gledano, če zanemarimo razlike, nobena dežela ni vplivala na alpinizem neposredneje ali globlje kot Slovenija. Opisane zgodbe se pogosto zdijo herojske, toda pomembnejše je, da osvetljujejo značilne in malo poznane anekdote in zgodbe iz naše skupne plezalske zgodovine. Slovenski alpinizem vsebuje pristop, kakršnega si želijo vsi alpinisti.

Steve House, alpinist, avtor *Onkraj gore* Po mojem skromnem mnenju si avtorica za svoj prispevek k prepoznavnosti slovenskega alpinizma tudi zunaj alpinističnih krogov zasluži priznanje PZS. Kdaj bo knjiga izšla v slovenščini, ne vem. Kako jo bodo sprejeli slovenski bralci – predvsem alpinisti, bo pokazala naklada oziroma število prodanih izvodov. Upam, da se ne bodo, tako kot mnogi drugi s tega področja, prašili na policah trgovin. To bi bilo nespodobno do slovenskega alpinizma in zlasti tistih naših alpinistov, ki se niso vrnili iz Himalaje.

V *Alpine Warriors* Bernadette McDonald izpostavi skrivnostno željo, ki žene plezalce v praznino, to vabljivo območje prostora in luči. Branje teh zgodb mi pomaga ohranjati ponos, ker pripadam človeškemu plemenu, ki se imenuje plezalci. Voytek Kurtyka, alpinist

P.S. Iz založbe Rocky Mountain Books so nam sporočili, da je knjiga *Alpine Warriors* prejela nagrado za gorniško

literaturo na mednarodnem knjižnem festivalu v kanadskem Banffu.

Mire Steinbuch

Ne bom te pustila čakati

Nives Meri: *Non ti farò aspettare*. Milano, Rizzoli Libri, 2015. 190 str., 17 EUR



Italijanska alpinistka Nives Meri je pri ugledni milanski založbi Rizzoli izdala knjigo z značilnim naslovom *Ne bom te pustila čakati* in z njim zadela bistvo odnosa z Romanom Benetom, Slovencem iz Trbiža. Njuni zakonska in alpinistična povezava sta tako prežeti z ljubeznijo, prijateljstvom, solidarnostjo in zvestobo, da lažje razumemo, zakaj jima je uspelo osvojiti kar dvanajst osem-tisočakov. In kar takoj je treba poudariti: na vse osem-tisočake sta se povzpela na alpski način, brez kisika, fiksnih vrvi in višinskih nosačev.

Opisana zgodba se začne spomladi leta 2009, ko sta Nives in Roman prispela v Nepal, da bi se povzpela na Kangčendzengo ali Anapurno, ali kar na oba v enem zamahu. Ker so bili v vzhodnem Nepalju nemiri, sta najprej poskusila po Poljski smeri v sloviti južni steni Anapurne. Snežne razmere s stalnimi plazovi in slabo vreme so ju prisilili, da sta odšla proti velikanu na vzhodu dežele, Kangčendzengi. Toda že v spodnjem delu stene je Nives opazila čuden pojav, ki ga ni bila vajena. Roman, ki je vedno vodil navezo, je začel zaostajati in loviti sapo, vendar se je s skrajno voljo še nekako premikal navzgor. Na višini 7500 metrov je končno omagal in ji predlagal, naj z vzponom nadaljuje, on pa da bo postavil šotor in jo počakal. Trenutek resnice in velike odločitve!

Nives je bila z enajstimi osvojenimi osem-tisočaki še vedno "v igri" za prvo žensko, ki se bo povzpela na vseh štiri najst; vreme je bilo idealno, razpoloženje sijajno. Toda za Nives ni bilo nobenega dvoma, nobenega pomisleka, v hipu se

je odločila: "Ne bom te pustila čakati."

In že mu je pomagala pri mučnem in neskončno dolgem sestopu, dobesedno ga je vlekla v življenje.

Po vrnitvi v Italijo so pri Romanu ugotovili aplazijo kostnega mozga, smrtno nevarno bolezen, ki povzroča odmiranje kostnega mozga. Bolniku grozi smrt predvsem zaradi infekcij, proti katerim se organizem zaradi nevarnih krvavitev (pomanjkanje trombocitov) ne brani več, prisotna je tudi huda anemija, ki ogroža preskrbo tkiv in organov s kisikom. Po dolgem čakanju na primerne darovalce so opravili transplantacijo kostnega mozga, ki žal ni uspela. Običajno za pacienta to pomeni konec, vendar je anonimni darovalec privolil v še eno transplantacijo, po kateri se je Romanovo stanje začelo počasi izboljševati. Ves ta čas je Roman prebil v strogi izolaciji zaradi nevarnosti okužb. Nives mu je stala ob strani, ga bodrila in hrabrila. Ko je prišel iz bolnišnice, sta počasi spet začela s pohodi v gore. Dve leti po začetku terapije sta bila na *trekingu* v Nepalju, spomladi 2012 sta bila že v baznem taboru pod Kangčendzengo. Vzpon leta 2012 ima rahlo komičen pridih. Na gori sta lepo napredovala, Roman je bil spet v stari formi, čeprav ni bil čisto zdrav in so ga mučile druge nevšečnosti, sicer povezane z osnovno boleznijo. Ko sta sredi noči začela s končnim naskokom na vrh, sta v neki snežni grapi napačno zavila desno in se vzpenjala proti Centralnemu vrhu. Ko se je zdanilo in sta ugotovila grozno napako, sta bila tako pretresena, da sta tik pod vrhom obrnila. Za vzpon na glavni vrh pa nista imela več ne volje ne moči. V zgodovini himalajzma se ne zgodi ravno pogosto, da alpinisti zgrešijo svoj cilj!

In končno – 2014! Sedemnajstega maja ob 12.15 sta se Nives in Roman ustavila dva metra pod vrhom Kangčendzenge. Na vrhu naj bi bivali bogovi, zato se alpinisti še danes držijo obljube, da ne bodo oskrunili njihovega bivališča.

V soncu in tihem brezvetrju sta bila sama, toda začutila sta, da je z njima še nekdo – neznani darovalec kostnega mozga. Pet let je trajala zgodba o Kangčendzengi, Nives in Romanu. In še majhna zanimivost, neko čudno naključje: 17. 5. 2009 sta se zaradi Romanove bolezni obrnila, 17. 5. 2012 sta zgrešila glavni vrh in 17. 5. 2014 sta stala na vrhu! Zaklet in srečen dan, ta sedemnajsti maj!

Knjigo *Nives Meri* je bilo veselo prebrati, ker človek takoj začuti preprosto iskrenost in človeško toplino, ki veje iz njene naracije. Nikjer ne razmetava z velikimi besedami, ne v težavah ne v zmagi. Nikjer

¹ <http://www.bernadette-mcdonald.ca/books/alpine-warriors/reviews-and-endorsements-for-alpine-warriors-by-bernadette-mcdonald/>

ne zdrsne v poceni sentimentalnost, ki je pri takih dogodkih nevarna zape-ljivka. Knjiga izraža predvsem globoko ljubezen do gora in ljubezen do življenjskega sopotnika. Izredno sposobnost za vzpone na velikih višinah avtorica jemlje kot naravno danost, prav nič nadčloveškega ne vidi v tem. Knjiga ni obremenjena s tehničnimi podrobnostmi, zato jo bodo lahko brali tudi tisti, ki ne zahajajo v gore. Nives z veliko toplino govori o domačinih v Nepal, spremlja njihovo življenje, ki ga moderni čas vse bolj spreminja. O lepota gora ne govori zelo pogosto, ko pa spregovori, zazveni njeno pisanje v čudovitih zvokih. Zelo lepa in dobra knjiga!

Andrej Mašera

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Planinska zveza je podprla dobrodelno akcijo Planet za Nepal. Rušilni potres v Nepal je aprila letos terjal ogromno nedolžnih žrtev. Katastrofa je vzela skoraj 9000 življenj in uničila že tako skromne domove. Po skoraj štirih mesecih so otroci še vedno ogroženi in potrební pomoči, zato so pod okriljem informativne oddaje Planet Danes pripravili dobrodelno akcijo. Da bo denar zagotovo prišel do pomoči potrebnih, bosta poskrbela Viki Grošelj in Anja Kovačič, vodja in članica odprave Manang 2015 ob 40-letnici prvega slovenskega vzpona na 8463 metrov visok Makalu, kamor se je odprava podala 13. oktobra. Ob koncu mesečne odprave se bosta odpravila v vas Mairitar, ki je od Katmanduja oddaljena 30 kilometrov. Tam bodo za doslej zbrani denar zgradili šolo, preostanek pa jim bodo poslali po končani akciji. Gradnja šole bo nadzorovana, vanjo pa bodo sedli znanja željni otroci. Več o pomoči in kako lahko pomagate, si preberite na www.planet.si/novice/planet-za-nepal. Sporočili pa so tudi, da je Langtang po potresu znova prehodan tako za alpiniste kot planince. Jubilejna himalajska odprava Manang 2015 je svoje cilje in načrte predstavila na novinarski konferenci PZS 12. oktobra. 6. novembra je v okviru 46. sejma Narava-zdravje potekal Kongres športa za vse, katerega glavna tema je bila Vloga

športa za vse v slovenski družbi in pomen športnih društev s fokusom na gibalni dejavnosti starejših.

PZS je polnopravna članica Združenja planinskih organizacij Balkana, BMU, ki vabi na odpravo na najvišji vrh Afrike, na 5895 metrov visoki Kilimandžaro. Odpravo januarja 2016 organizira Planinska zveza Makedonije. Več o odpravi na www.bmumagazine.com. Društva, članice PZS, lahko sodelujejo na razpisih razpisa Fundacije za šport za sofinanciranje športnih dejavnosti in gradnje športnih objektov. Rok prijav za oba razpisa je 16. november 2015.

Mladinska komisija (MK) je pozvala k zbiranju predlogov za podelitev državnih priznanj v mladinskem sektorju za leto 2015. Konec septembra so v Planinskem učnem središču Bavšca izvedli tečaj gibanja po zahtevnih in zelo zahtevnih planinskih poteh, malo za tem pa prav tam tudi študentski planinski tabor, ki je predstavljal zaključek letošnjih študentskih izletov. Za prvi študentski izlet novega študijskega leta pa so izbrali Veliko planino. Zbor mladinskih odsekov, najvišjega organa MK, bo 14. novembra, kje, pa boste izvedeli ob prijavah.

Gospodarska komisija je v javno obravnavo dala osnutek Pravilnika o planinskih kočah, bivakih in planinskih učnih središčih, združen dokument, ki vsebuje določbe PZS glede urejanja registra planinskih objektov in njihovega upravljanja. Rok za pripombe in predloge je bil 27. oktober.

Valvasorjev dom pod Stolom, najbolj priljubljena koča v 2014, je bogatejši za defibrilator. Pobudo zanj so v juniju ob dnevu gorenjskih planincev in ob 120-letnici Valvasorjevega doma pod Stolom dali gorski reševalci. Tri mesece so ljubitelji in osebje Valvasorja, katerega oskrbnik je Aleš Štefe, zbirali prostovoljne prispevke, denar so prispevale tudi nekatere zasebne družbe in Občina Žirovnica. Skupna vsota zbranih sredstev je bila dva tisoč evrov. Tako ima defibrilator sedaj že 5 planinskih postojank: poleg Valvasorjevega doma tudi Koča na Blegošu, Dom na Lubniku, Dom na Uršlji gori in Aljažev dom v Vratih. Pri Tumovi koči na Slavniku so prizadevalni planinci Obalnega planinskega društva Koper v začetku oktobra zagnali čistilno napravo, PD Šentjur je obnovil in moderniziral Planinski dom na Resevni, PD Obrtnik Ljubljana pa za Miheličev dom na Govejku objavlja razpis za novega najemnika.

Komisija za planinske poti nas je obvestila o ponovni odprtosti poti od

Rogovilca do Koče v Grohotu pod Raduho na odseku Grobelnik–Tolstovršnik–planine Javorje–Dolgi plaz–Lipni plaz–Koča v Grohotu. Tečaj za varno delo z motorno žago bo 7. in 14. novembra na Srednji gozdarski in lesarski šoli v Postojni. Zelenica ima od letošnjega septembra novo pridobitev – učno zelo zahtevno zavarovano plezalno pot (dolžine 113 metrov in zahtevnosti do D) in športno zelo zahtevno ferato na Spodnjem plotu, v neposredni bližini planinskega doma in Gornjakega učnega centra Zelenica. Športna ferata, ki poteka prek zgornjega dela stene v dolžini 75 metrov in zahtevnosti E, je trenutno najzahtevnejša ferata v Sloveniji.

Komisija za varstvo gorske narave je prvič združila zaključek usposabljanja za varuhe gorske narave s srečanjem varuhov in stražarjev gorske narave. Podali so se na Krnska jezera, kjer so v tamkajšnjem planinskem domu 3. in 4. oktobra spoznali veliko lepega in zanimivega, pa čeprav jih je v nedeljo zbudilo deževno jutro. Poročali pa so tudi o vandalizmu v plezališču Dovžanova soteska, ki je eno naših prvih in najbolj obiskanih plezališč. Odbor za varstvo gorske narave pri MDO PD Dolenjske in Bele krajine, PD Krka Novo mesto, Kmetijska šola Grm in Biotehniška gimnazija Novo mesto so konec septembra prvič izvedli skupen projekt Gorski stražar.

Vodniška komisija je pozvala k sodelovanju v javni obravnavi predloga dopolnitve Pravilnika o organiziranosti vodnikov PZS. Zbor predstavnikov vodniških odsekov bo 28. novembra.

Komisija za alpinizem (KA) je poročala z alpinistične odprave Choktoi 2015, kamor so se podali Luka Lindič, Janez Svoljšak, Martin Žumer in Luka Krajnc. O uspehih na odpravi Raru 2015 sta poročala alpinista Anastasija Davidova (AO PD Ljubljana - Matica) in Matija Jošt (AO PD Celje - Matica). Na pot je odšla odprava Rolwaling 2015 v sestavi Luka Stražar in Blaž Kramer (oba Akademski AO) ter Ambrož Bajde in Matej Mučič (oba AO PD Kamnik). V oktobru sta bila odprta dva razpisa: za mednarodno srečanje plezalcev na Škotskem (januar 2016) in za alpinistični tabor Chamonix 2015, ki je potekal v oktobru pod vodstvom Petra Bajca. V začetku oktobra so se spomnili tudi na več pomembnih obletnic, med drugim 40-letnice prvega slovenskega osemtisočaka, Makaluja, 25-letnice Marije in Andreja Štremfelja kot prvega zakonskega para na Everestu, ter 15-letnice neprekinjenega smučanja Dava Karničarja z vrha Everesta. Zbor alpinistov je bil 24. oktobra v Rozki na Krvavcu.

Komisija za športno plezanje (KŠP) tudi tokrat ni izostala z dosežki naših športnih plezalcev, predvsem nas je razveselil Domen Škofic s prvo zmago v svetovnem pokalu (SP) in drugim mestom na predzadnji tekmi SP. Zadnja tekma SP 2015 bo v Kranju 14. in 15. novembra. Organizacijski odbor olimpijskih iger v Tokiu je predlagal, da bi na olimpijske igre leta 2020 uvrstili še pet dodatnih športov, med njimi tudi športno plezanje, ki se je v oktobru predstavilo športnim navdušenecem tudi na Kongresnem trgu v Ljubljani.

Komisija za gorske športe je navdušene ledne plezalce obvestila o pričetku nove, tretje sezone skupnega slovensko-hrvaškega pokala v tekmovalnem lednem plezanju.

Komisija za turno kolesarstvo je s svojimi odseki kolesarila po različnih koncih Slovenije.

Pri **Planinski založbi** lahko do konca leta po polovični ceni skupaj s flomastrom piši–briši kupite komplet treh planinskih zemljevidov (plastificiranih *Kamniško-Savinjskih Alp* in *Karavank – osrednji del* ter papirnatega *Krna*).

PZS in Gorska enota Policije sta 6. septembra na poteh med Vrščem in Malo Mojstrovko izvedli prvo skupno preventivno akcijo.

Dokumentarna razstava Skupaj v gorah Planinske zveze Hrvaške ob njeni lanske 140-letnici, ki jo je pripravila skupaj s PZS, je na ogled v Državnem arhivu na Reki. Hrvaški alpinist in vodja številnih himalajskih odprav Darko Berljak je ob tem na predavanju v Slovenskem domu KPD Bazovica na Reki predstavil skupne podvige slovenskih in hrvaških alpinistov. Knjižnica Laško in PD Laško sta konec septembra ob Dnevh evropske kulturne dediščine organizirala predavanje Marjete Keršič Svetel: Vloga Laščana Frana Orožna pri slovenskem planinstvu ter odprtje razstave *Planinski vestnik – 120 let z nami na planinskih poteh* in razstave o Franu Orožnu.

Zdenka Mihelič

Dan odprtih vrat PD Krka Novo mesto

V okviru Evropskega tedna mobilnosti in ob 650-letnici ustanovitve Novega mesta je Planinsko društvo (PD) Krka Novo mesto 22. septembra v Športnem parku Loka organiziralo Dan odprtih vrat, kjer so odseki PD predstavili svojo dejavnost. Dopoldne nas je obiskalo veliko otrok iz vrtcev in osnovnih šol naše občine. Tega smo bili še posebej veseli, saj je bil med



Pod plezalno steno je bilo ves dan zelo živahno. Številni so nas navdušeno spraševali, kdaj bomo imeli plezalni vrtec za najmlajše. Foto: Nataša Damjanovič

ter po eno brezplačno udeležbo na izletu in v alpinistični šoli.
Nejc Šinkovec, Valerija Vidmar

PD Lisca Sevnica praznovalo 110 let

temeljnim nameni dneva mladim predstaviti širok spekter dejavnosti našega društva in jih spodbuditi h kakovostnejšemu preživljanju prostega časa. Alpinistični odsek je mlade in najmlajše povabil k plezanju na umetni steni, na katero so se po prvotni zadržanosti podali številni. Markacisti so predstavili pravi način označevanja poti, da jim pohodniki, ki so markacije poskusili tudi narisati, lahko sledijo ne glede na letni čas. Odsek za varstvo gorske narave je predstavil ogrožene, zavarovane in druge rastline, ki v različnih obdobjih krasijo naše hribe. Mladinski odsek se je z otroki igral družabne igre in jih povabil na svoje, z druženjem obogatene izlete, piknike in mladinske taborne. Vodniki so zbrane seznanili z osnovami varnejše hoje v gore s poudarkom na ohranjanju narave. Obiskovalci so se lahko preizkusili še v hoji ob vrhni ograji in v izdelavi vozlov. Planinska skupina Dvor je ob izvajanju izletov in tradicionalnih pohodov trenutno usmerjena predvsem v obnovo pogo-relega zavetišča na najvišjem vrhu Suhe krajine, na 888 metrov visokem Svetem Petru. Zavetišče gradijo s prostovoljnim delom. V društvu deluje tudi odsek za turno kolesarjenje. V sodelovanju z JB centrom je ta odsek predstavil užitke vožnje s kolesi po zahtevnih in manj zahtevnih poteh ter se z obiskovalci podal na spretnostno vožnjo s kolesom. Zadnji del Dneva odprtih vrat smo namenili pestremu kulturnemu programu, na katerem so med drugim sodelovali mladi glasbeniki in pevci, o dejavnosti PD je spregovoril predsednik Anton Progar, v nagradnem žrebanju pa smo podelili nahrbtnike, pohodne palice

Planinsko društvo (PD) Lisca Sevnica je 3. oktobra na Lisci s kulturno bogato prireditvijo obeležilo 110-letnico svojega delovanja oziroma 110 let od ustanovitve Posavske podružnice Slovenskega planinskega društva v Sevnici. Prireditev je zaznamovalo lepo število mladih sodelujočih, nagovor slavnostnega govornika, predsednika PZS Bojana Rotovnika, priložnostna razstava, slovesno razvitje novega društvenega prapora in podelitev priznanj. Predsednik Rotovnik je društvu ob 110-letnici izročil tudi jubilejno listino, ki jo je prevzel predsednik PD Rok Petančič.

PD Lisca Sevnica pod svojim okriljem goji širok spekter planinskih, športno-družabnih, kulturnih in naravovarstvenih dejavnosti ter z dobrim zgledom medse privablja veliko število članov. Letos so ob tej visoki obletnici med drugim v Sevnici gostili Skupščino PZS, razstavo Planinske zveze Hrvaške Skupaj v gorah, uredili novo zavarovano plezalno pot na Lisco, ki je prva tovrstna pot v Posavju, konec avgusta pa pripravili tudi Sevnški planinski maraton, rekreativno prireditev, ki se je na različno dolgih šestih planinskih poteh udeležilo 112 udeležencev. Od začetka maja do konca junija je v Posavju potekal tudi Posavski festival tematskih poti. Predsednik Rok Petančič je razkril tudi načrte: "V PD Lisca Sevnica načrtujemo razvoj planinstva za vse generacije, še posebej za mlade, s spodbujanjem planinstva že v vrtcih pa z organizacijo osnovnošolskih in mladinskih izletov in taborov ter z organizacijo tečajev in krožkov športnega plezanja. Za nekoliko bolj izkušene pohodnike

Predsednik PD Lisca Sevnica Rok Petančič iz rok predsednika PZS Bojana Rotovnika prejema jubilejno listino ob 110-letnici delovanja PD. Foto: Ljubo Motore

organiziramo težje planinske ture v okviru nove gorniške skupine. Temelje razvojnih načrtov predstavljajo tudi usposabljanja obstoječih in novih vodnikov PZS, ustanovitve alpinističnega odseka, obnova in razvoj dejavnosti na Lisci, obnova planinskih poti, varovanje znamenitega encijana (klusijevga svišča) na Lovrencu ter organizacija tradicionalnih projektov (Sevnški planinski maraton, Pohod po Sevnški planinski poti ...)."

Zdenka Mihelič



Novembrsko dogajanje v SPM

Že mogoče, da je november turoben mesec, a to ne velja za Slovenski planinski muzej. Spet se bo dogajalo – Miljko Lesjak, GRS Bovec, bo predstavil Tolminsko na sončni strani Alp, ustvarjalni

podjetniki občin zgornje Gorenjske bodo pripravili prodajno razstavo svojih izdelkov, kar bo že ena od možnosti, da opravite miklavževe nakupe. Nato bomo gostili 37. regijsko fotografsko razstavo z naslovom Ujeti pogledi 2015, konec meseca pa razstavili likovna dela avstrijskega slikarja Rolanda Artzmanna, ki ga navdihujejo slovenske gore, predvsem Julijci in Karavanke.

V SPM se vsako leto trudimo dopolniti oziroma spremeniti stalno razstavo, da privabimo tudi tiste obiskovalce, ki so pri nas že bili. Ti vedo, da v muzeju lahko doživite in izkusite mnogo različnih stvari: nevihto v bivaku, hojo po grebenu, poslušanje glasov planinskih živali, reševanje različnih nalog in še mnogo drugega. Tokrat pa vas vabimo, da si pridete pogledat našo najnovejšo zanimivost – s 3D očali lahko pogledate v globino z vrha Sfinge v Severni triglavski steni in poveste, če se od višine res zvrsti. Več o dogodkih in muzeju si lahko preberete tudi na naši spletni strani www.planinski.muzej.si ali pa nas pokličete na tel. 083 806 730.

Eli Gradnik

Najnovejša zanimivost v muzeju je 3D pogled v globino z vrha Sfinge. Foto: Eli Gradnik





Še boljša izkušnja obiska narodnega parka

Letošnja poletna sezona je bila z vidika obiska v visokogorju in v alpskih dolinah izjemna. Visoko zasedenost prenočitvenih in drugih turističnih storitev beležijo vse občine na območju Triglavskega narodnega parka. V poletnih mesecih je pritisk na okolje še večji, prenaša pa se tudi na obiskovalce. Dolgo pričakovani izleti se lahko prelevi v nočno moro, izkušnja, ki naj bi bila prijetna, lahko zaradi nepričakovane gneče zagreni dan. Pomembno je, da se ponudniki storitev, namenjenih obiskovalcu, zavedamo, da se rešitve teh zagat skrivajo zgolj v skupnem, tesnem sodelovanju z vsemi deležniki v prostoru. V luči reševanja manjših in večjih izzivov potekajo pogovori že dalj časa, nadaljevali se bodo tudi v prihodnje. Določene aktivnosti so bile implementirane, a izzivov je veliko, saj rešitve niso enostavne in hitre. Nekatere zahtevajo daljše (večletne) postopke, vezane na spremembo pravnih podlag in hkrati tudi spremembo v osebnem razmišljanju slehernega posameznika — obiskovalca občutljivega prostora parka in njegovega zaledja. Mnogokrat smo priča pripovedim tistih, ki obiskujejo tujino. Specifične ureditve obiskovanja, recimo v smislu prometa ali rekreacijske dejavnosti v posameznih zavarovanih območjih, nas prenetijo in navdušijo. Enostavno dejstvo je, da so mnoge izmed teh rešitev izvedljive tudi pri nas. Na primer zahteva, da obvezno pustimo osebno vozilo nekje daleč in za doseg cilja uporabimo javni prevoz, gremo peš ali s kolesom, je izboljšala status mnogih alpskih dolin in planot, ki so na las podobne našim, vse od Monaka do Slovenije. Pri nas je bilo v to smer že marsikaj narejenega, a pot do cilja je še dolga.

Zavedamo se, da je odgovornost za učinkovito dolgoročno rešitev predvsem na upravljaljski strani. Odločitev je lahko sprva "boleča", na dolgi rok pa prinaša dober občutek tako upravljavcu kot uporabniku. Javni zavod TNP v sodelovanju s turističnimi organizacijami (LTO-ji) in posledično z občinami pripravlja Razvojni načrt območja MAB UNESCO Julijske Alpe — Triglavski narodni park z vidika

trajnostnega turizma, ki obravnava tudi pomembno in obsežno področje trajnostne mobilnosti. Pomembno vlogo pri razvoju le-te ima tudi PZS. Glavni izzivi so, kako optimizirati in stimulirati uporabo okolju prijaznih prevoznih sredstev in uporabo javnega prometa. Dosedanje aktivnosti (poletni avtobusi do planinskih izhodišč, različne možnosti kombiniranja javnega prometa in ozaveševalne akcije na področju okolju prijaznih prevoznih sredstev) se bodo nadaljevale in nadgrajevale.

Vse obiskovalce vabimo, da se aktivno vključijo v nadaljnje projekte, jih posvojijo in s tem pripomorejo k odlični izkušnji obiska narodnega parka brez prometnih in vročehrvnih zagat.

Javni zavod Triglavski narodni park

KRATKE NOVICE

Šestnajsti Markov tek v Žireh

V nedeljo, 27. 9. 2015, je Planinsko društvo Žiri organiziralo že 16. Markov tek — tekaško-pohodniško prireditev v spomin na priznanega žirovskega alpinista Marka Čara. Marko Čar je veljal za odličnega vsestranskega alpinista, bil je uspešen ledni plezalec, opravil pa je tudi zahtevne zimske in solo ponovitve v naših gorah. Z alpinizmom se je začel ukvarjati leta 1987, dve leti kasneje pa tudi z deskanjem na snegu. V časih, ko je bilo deskanje na snegu v naših krajih še noviteta, je prenesel snežno desko s smučišč v ekstremne razmere domačih in tujih sten. Večkrat je bil član odprav v himalajska gorstva. Letos mineva dvajset let od uspešne odprave na Gašerbrum 1, 8068 m, ko sta z Iztokom Tomazinom 5. julija 1995 dosegla vrh in se z njega po Japonskem ozeblniku spustila na smučarski deski oziroma na smučeh. Predvsem Markov spust je veljal kot najzahtevnejši uspešno izveden spust na snežni deski do takrat. Markov tek je vsakoletna prireditev, ki tradicionalno poteka zadnjo nedeljo v septembru. Letošnja izvedba teka je bila prva na novi trasi iz centra Žirov na Mrzli vrh. Dolžina proge je 6,22 km za odrasle oziroma 5,22 km za veteranke, starejše in super veterane. Višinska razlika na progi je 517 metrov. Skupni zmagovalac med tekači je postal Peter Lamovec s časom 27.22, med



tekačicami je zmago slavila Sara Vidmar, ki je za vzpon potrebovala 36.31. Poleg teka na daljši progi je organiziran tudi krajši tek za najmlajše in tek za šolsko mladino. Vzporedno s tekom je potekal tudi planinski pohod, ravno tako iz Žirov do novega planinskega doma na Mrzlem vrhu, katerega se je udeležilo kar lepo število pohodnikov.

Ivan Vidmar

V SPOMIN

Jože Volk

(31. 3. 1929–27. 9. 2015)



Rojen je bil v številni družini štirinajstih otrok na Ravnah pri Šoštanju. Že v najstniških letih ga je doletela druga svetovna vojna. Velikokrat nam je pripovedoval, kako je moral pri rosnih štirinajstih letih z volovsko vprego ponoči peljati partizanom top na Graško goro, ko je prišla v te kraje 14. divizija. Po vojni se je izučil za mizarja, potem pa kar tri leta služil vojaški rok v tedanji domovini Jugoslaviji. Bil je namreč mornar na ladji. Ko je prišel od vojakov, se je kmalu poročil v Rečico ob Paki, kjer je letos na začetku jeseni tudi umrl.

Njegovo življenje je bila glasba. Čeprav samouk, je igral na različne instrumente, največ in najraje na frajtonarico, s katero je rad razveseljeval ljudi.

Srce pa ga je vedno vlekle v gore. Kod je hodil in kaj vse je prehodil, je vedel le on in njegova družina, ko so si konec tedna na rame nadeli nahrbtnike in odšli na pohode po naših prelepih planinah. Ker v Šmartnem ob Paki takrat še ni bilo organiziranega pohodništva, se je najprej včlanil v PD Velenje, vendar si je vedno želel, da bi imeli planinsko društvo tudi v Šmartnem ob Paki. Zato so leta 1975 somišljeniki najprej ustanovili Planinsko sekcijo v okviru PD Velenje, katere prvi predsednik je bil. Z ustanovitvijo PD Šmartno ob Paki leta 1997 pa se je uresničila njegova dolgoletna želja. Ni postal samo član društva, bil je član upravnega odbora, zadnja leta pa častni član društva. Kot vnet planinec je prehodil več planinskih transverzal. Bil je tudi prvi dobitnik zlatega častnega znaka Planinske zveze Slovenije iz Šmartnega ob Paki, leta 2004 pa je tudi prejel spominsko plaketo PZS. Njegova velika ljubezen pa je bila "naša" Gora Oljka s cerkvijo sv. Križa na vrhu. Tako rad jo je imel, da ji je napisal tudi pesem z naslovom *Prijateljem Gore Oljke*, ki je postala kar himna našega društva. Bil je tudi soustanovitelj Folklorne skupine Oljka, pri kateri je igral na frajtonarico kar 17 let. Na stara leta je bil član veteranske ekipe Gasilskega društva Šmartno ob Paki, ki je uspešno tekmovala na gasilskih tekmovanjih po vsej Sloveniji.

V premogovniku Velenje ni zapisan le na seznamu zaposlenih, ampak tudi na seznamu nagrajenih delavcev inovatorjev kolektiva, saj je dobil leta 1979 srebrno nagrado inovatorjev Jugoslavije. Njegovo delo je bilo cenjeno tudi v domačem kraju, zato je leta 2004 prejel visoko občinsko priznanje, to je grb občine Šmartno ob Paki. Takšen je bil Jože Volk. Vesel, prijazen, vedno pripravljen pomagati.

Jože, hvala ti za vse, kar si storil za planinstvo v Šmartnem ob Paki.

Franč Lesnjak, PD Šmartno ob Paki



*V prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...*

Tema meseca
Prehrana

Z nami na pot
Gore okoli Žirov

Intervju
Žarko Rovšček, Alice Coldefy



88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

**Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.**



RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!



RADIO
UNIVOX

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10

F: 01/893 99 24

E: info@univox.si





PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

Foto: Vladimir Habjan

STOPIMO SKUPAJ!

**PLANINKE IN PLANINCI, LJUBITELJI GORA,
IZKORISTIMO MOŽNOST IN NAMENIMO
DEL DOHODNINE NAŠIM GORAM!
NE DA BI NAS TO KAJ STALO.**

Namenimo del dohodnine za varnejšo in urejeno Slovensko planinsko pot od Maribora do Ankarana! Zaradi množičnosti in odprtosti delovanja imamo Planinska zveza Slovenije in večina planinskih društev status organizacije v javnem interesu. Zato smo upravičenci do sredstev z naslova dohodnine: zavezanci za dohodnino lahko do 0,5 odstotka odmerjene dohodnine namenimo Planinski zvezi Slovenije in/ali planinskemu društvu. Preveč nas je, ki te možnosti še nismo izkoristili.



www.pzs.si

V letu 2015 smo s tako pridobljenimi sredstvi financirali obnovo poti skozi Žrelo na Ledine, poti na Kokrsko sedlo in Golico. Stopimo v dolini skupaj tisti, ki se srečujemo na planinskih poteh in se zavedamo koristnosti dejavnosti

planinske organizacije! Namenimo ji del sredstev, ki bi sicer pripadel državnemu proračunu. Davčni upravi (DURS) sporočimo svojo odločitev do 31. decembra letos, lahko tudi s pomočjo predizpolnjenega obrazca na spletni strani PZS: www.pzs.si/dohodnina.php.